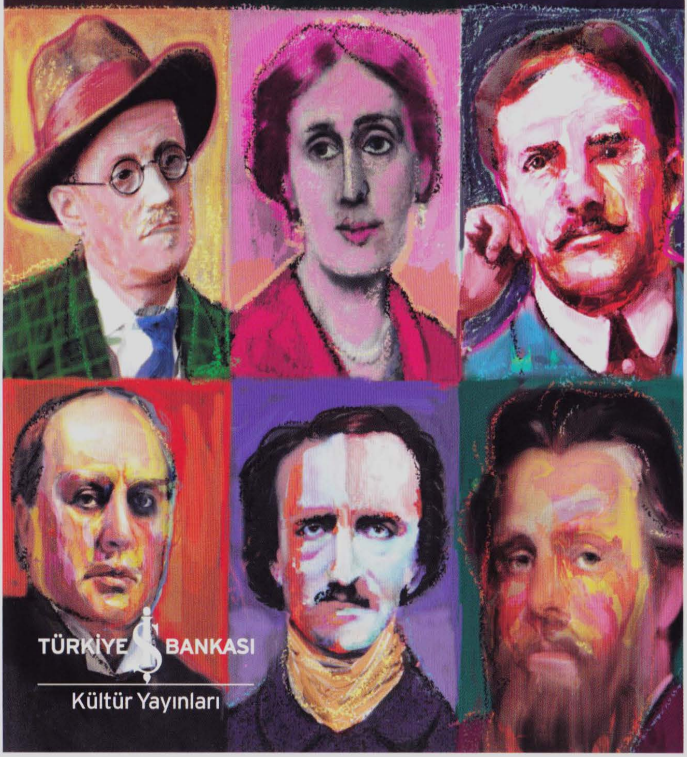
MODERN KLASİKLER DİZİSİ - 85

İNGİLİZ VE AMERİKAN EDEBİYATINDA

KISA ÖYKÜNÜN BÜYÜK USTALARI

HAZIRLAYAN VE ÇEVİREN:
CELÂL ÜSTER

JAMES JOYCE • VIRGINIA WOOLF • KATHERINE MANSFIELD
EDGAR ALLAN POE • HERMAN MELVILLE • MARK TWAIN
JACK LONDON • THOMAS HARDY • OSCAR WILDE • KATE CHOPIN
O. HENRY • LAFCADIO HEARN • SAKI (H. H. MUNRO)
STEPHEN CRANE • G. K. CHESTERTON • AMBROSE BIERCE
SHERWOOD ANDERSON • OLIVER GOLDSMITH
WASHINGTON IRVING • NATHANIEL HAWTHORNE

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Genel Yayın: 3672

MODERN KLASİKLER DİZİSİ

İNGİLİZ VE AMERİKAN EDEBİYATINDA
KISA ÖYKÜNÜN BÜYÜK USTALARI

HAZIRLAYAN VE ÇEVİREN
CELÂL ÜSTER

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2014
SERTİFİKA NO: 29619

EDİTÖR
GAMZE VARIM

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
MEHMET CELEP

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM KASIM 2016, İSTANBUL

ISBN 978-605-332-891-9 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
MİMOZA MATBAACILIK SANAYİ VE TİCARET ANONİM ŞİRKETİ
Merkez Efendi Mah. Davutpaşa Cad. No: 123 Kat: 1-3
Zeytinburnu İstanbul
(0212) 482 99 10
Sertifika No: 33198

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İstiklal Caddesi, Meşelik Sokak No: 2/4 Beyoğlu 34433 İstanbul
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

Modern
Klasikler
Dizisi -85

İngiliz ve Amerikan Edebiyatında Kısa Öykünün Büyük Ustaları

Hazırlayan ve çeviren:
Celâl Üster

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

İçindekiler

Önsöz vii

Harp Malulü / Oliver Goldsmith 1

Alman Öğrencinin Başından Geçen / Washington Irving 9

Papazın Siyah Peçesi – Bir Mesel
/ Nathaniel Hawthorne 17

Gammaz Yürek / Edgar Allan Poe 35

Daniel Orme / Herman Melville 43

Nicodemus Dodge ve İskelet / Mark Twain 49

Kilise Çalgıcılarının Aymazlığı / Thomas Hardy 55

Owl Creek Köprüsünde Bir Olay / Ambrose Bierce 59

Kedi Resimleri Yapan Çocuk / Lafcadio Hearn 71

Caline / Kate Chopin 75

Bülbül ile Gül / Oscar Wilde 79

Arabacının Koltuğundan / O. Henry 87

Açık Pencere / Saki (H. H. Munro) 95

Yüzü Dönük / Stephen Crane 101

Mahşerin Üç Atlısı / G. K. Chesterton 107

Savaş / Jack London 127

Yumurta / Sherwood Anderson 135

Araby / James Joyce 149

Perili Ev / Virginia Woolf 157

Bayan Brill / Katherine Mansfield 161

Çevirmenin Notları 169

Yazarlar 175

Önsöz

Romanın köklerini ararken kimileri nasıl on yedinci yüzyıl başlarına uzanıp Cervantes'in *Don Quijote*'sini milat alıyor, dahası Milat'tan çok öncelere gidip Homeros'un *Odysseia*'sında roman sanatının izlerinin peşine düşüyorsa, öykünün köklerine yöneldiğimizde de on dördüncü yüzyılda Chaucer'ın *Canterbury Hikâyeleri* ve Boccaccio'nun *Decameron*'uyla yetinmeyip, Hindistan'dan kaynaklanarak İran'da, Arap ülkelerinde boy atıp gelişen, oralardan Avrupa'ya erişen *Binbir Gece Masalları*'na varabiliriz belki de. Ama romanın da öykünün de kökeninde, yüzyıllar boyunca ağızdan ağıza aktarılan söylenceler, masallar, fabllar ve kıssaların, başka bir deyişle insanın onsuz edemediği hikâye anlatma tutkusunun yattığı açık olsa gerek. Bu hikâye anlatma tutkusunun sözlü geleneklerden evrilerek yazılı anlatı sanatına erişmesi ise, insanın uygarlaşma sürecinin sonuçlarından biri olarak görülebilir.

Elinizdeki güldestenin odaklandığı kısa öyküye ille de bir tanım getirmemiz gerekirse, gerçek ya da düş ürünü bir olayı edebi bir üslupla aktaran kısa düzyazı anlatı diyebiliriz öykü için en kestirme yoldan. Ne ki, bu tanımın yetersizliği bir yana, tıpkı müzikte, sanatta olduğu gibi edebiyatta da türler arasındaki ayrım çizgilerinin uzunca bir süredir iyiden iyiye silikleştiği de unutulmamalı.

Yine de, modern anlamda kısa öykünün, ancak on dokuzuncu yüzyılda bağımsız bir edebi tür durumuna geldiğini söyleyebiliriz.

Özellikle Amerikan edebiyatında, yapıtlarına bu seçkide de yer verdiğim Washington Irving, Edgar Allan Poe, Nathaniel Hawthorne, Herman Melville, O. Henry gibi ustaların, gerek hayata gerek edebiyata farklı yaklaşımlarıyla, modern öykünün gelişimine olağanüstü katkılarda bulunduklarını belirtmek sanırım yanlış olmaz.

Kuşkusuz, Almanya'da Heinrich von Kleist, E.T.A. Hoffmann, Fransa'da Prosper Mérimée, Guy de Maupassant, giderek Balzac ve Théophile Gautier, Rusya'da Gogol ve Puşkin'in ardından Dostoyevski, Turgenyev ve Çehov'un, kısa öykünün bugün artık "klasik" diye nitelediğimiz çağını kurduklarını da vurgulamadan geçmemeli. Ama kısa öykünün bu kesiti, *İngiliz ve Amerikan Edebiyatında Kısa Öykünün Büyük Ustaları*'nın kapsamı dışında.

İngiliz edebiyatına gelince, aralarında Oliver Goldsmith'in de bulunduğu az sayıda yazar bir yana, kısa öykü ancak Birinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesi ve sonrasında tam anlamıyla gelişebilmiş. Bu seçkide, Thomas Hardy, Oscar Wilde, Saki ve Chesterton'dan James Joyce, Virginia Woolf ve Katherine Mansfield'e uzanan bir yelpazede en güzel örneklerini bulacaksınız.

Peki, bu kitap nasıl ortaya çıktı?

Her şeyden önce, *Kısa Öykünün Büyük Ustaları*'nın akademik kaygılar taşıyan, ölçülü biçili bir antoloji olmadığını söylemeliyim. İngiliz ve Amerikan kısa öykü edebiyatını nesnel bir yaklaşımla değerlendiren ölçütlerden çok, kendi okurluk deneyimimden doğan öznel ölçütler geçerli bu güldestede.

Açıkçası, buraya aldığım öykülerden bazıları, İngiliz Erkek Lisesi, Robert Academy ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde değerli hocalarımın okuttuğu; bazıları da, yıllar içinde okuduğum ve belleğime kazınmış olan öyküler.

Diyeceğim, yirmi ustanın bu seçkideki öykülerini çevirip bir araya getirmekle, bir anlamda, kendi geçmişimin bir parçasını da sunduğumu sanıyorum okurlara.

Bu kitapta on dokuzuncu yüzyıl ağır bastığına göre, aynı yüzyıldan bir düşünürün, Ralph Waldo Emerson'ın bir sözünü analım: "Hangi kitapları okuduğunu söyleyin, size onun kim olduğunu söyleyeyim." Bu sözdeki "kitaplar" sözcüğünü "öyküler" sözcüğüyle değiştirsek de olur kanımca.

Böyle bir güldestenin, İngiliz ve Amerikan edebiyatında kısa öykünün en azından artık klasik sayılması gereken dönemini ne ölçüde yansıttığına, bırakalım okurlar karar versin.

Celâl Üster
Ağustos 2016

Harp Malulü

Oliver Goldsmith

En yaygın, ama aynı zamanda en doğru gözlemlerden biri de, dünyanın yarısının öbür yarısının nasıl yaşadığından habersiz olduğudur. Seçkinlerin bahtsızlıkları gözümüze sokulur; süslü püslü sözlerle bire bin katılarak anlatılır ve dünya âlem bu acı çeken soyluları seyreylemeye çağrılır: Seçkinler, facianın baskısı altında daha pek çok kişinin acılarını paylaştığının ayırdındadırlar ve bir anda, kendilerine duyulan hayranlık ve merhametle teselli bulurlar.

Bütün dünyanın gözü üstünüzdeyken bahtsızlıklara cesaretle dayanmakta bir yücelik yoktur: İnsanlar böyle durumlarda sırf gösteriş için bile cesurca davranırlar; ama kimse farkında değilken bile güçlüğe göğüs gerebilen; yüreklendirecek arkadaşları, acıyacak dostları olmamasına karşın ya da bahtsızlıklarını hafifletecek en küçük bir umudu yokken bile sakin kalabilen ve umursamayan, gerçekten yücedir: İster köylü, ister saraylı olsun, hayranlığı hak eder; örnek alınmalı ve saygı duyulmalıdır.

Seçkinlerin en küçük sıkıntıları için bir bardak suda fırtına koparılmasına, acılarının en tumturaklı sözlerle bir faciaya dönüştürülmesine karşın, yoksulların çektikleri tümden göz ardı edilir; oysa alt tabakalardan insanların bazılarının

bir günde yaşadığı güçlükler, soyluların tüm yaşamları boyunca çektikleri acılardan daha fazladır. Sefilleri yaşayan denizcilerimiz ve askerlerimizin söylenip sızlanmadan, Tanrı'ya yanıp yakılmadan ya da yürekliliklerini yoldaşlarının gözüne sokmaya kalkışmadan katlandıkları zorluklar hayal bile edilemez. Her gün cehennem hayatı yaşarlar da, kahırlarını hiç yakınmadan içlerine atarlar.

Dünyanın belirli bir yerine gitmeyi aptalca mutluluk sayan ve oralara gidememeyi felaketlerin en büyüğü olarak gören Ovidius, Cicero ya da Rabutin'in bahtsızlıklarından ve karşılaştıkları zorluklardan yakınmalarını okurken nasıl içerlerim, bilemezsiniz. Onların sıkıntıları, büyük güçlükler yaşayan yoksulların pek çoğunun bütün bunlara her gün hiç sızlanmadan katlanmalarıyla kıyaslandığında, olsa olsa bir zevk olarak görülebilir. Yiyorlar, içiyorlar ve yatıp uyuyorlardı; kendilerine bakacak köleleri vardı ve geçim sıkıntısı çekmiyorlardı; oysa pek çok insan kendilerine destek olacak ya da yardım eli uzatacak bir dosttan, dahası kışın soğuğundan korunacak bir barınaktan bile yoksun yaşayıp gider.

Bu düşünceler, birkaç gün önce, çocukluğundan tanıdığım yoksul bir delikanlıyla rastlantı sonucu karşılaşmamdan sonra aklıma düştü; sırtında bir bahriyeli ceketi, tahta bir bacakla, şehrin dış kapılarından birinde dileniyordu. Onu memleketten dürüst ve çalışkan biri olarak tanıdığım için, bu duruma nasıl düştüğünü çok merak ettim. O yüzden, ona uygun bir şeyler verdikten sonra, başından neler geçtiğini, bu felakete nasıl sürüklendiğini öğrenmek istedim. Bahriyeli giysileri içindeki asker, sakat kalmış olmasına karşın, kafasını kaşıyıp koltuk değneğine dayandıktan sonra, isteğimi yerine getirmek için kendine çekidüzen verdi ve başladı öyküsünü anlatmaya:

"Başıma gelenlerin başkalarının bahtsızlıklarından daha büyük olduğunu söylemem doğru olmaz, efendim; neden derseniz, bir bacağımı kaybetmiş ve dilenmek zorunda kal-

mış olmamı bir yana bırakırsak, Tanrı'ya şükürler olsun ki yakınacak başka bir neden bulamıyorum da ondan. Söz misali, bizim alayda Bill Tibbs diye bir çocuk vardı, iki bacağını birden kaybetti, üstelik bir de gözünden oldu; ama çok şükür benim halim o kadar feci sayılmaz.

Shropshire'da doğmuşum; babam ırgatlık yapardı; ben beş yaşındayken babam ölünce beni kilise okuluna verdiler. Ama babam gezginci bir adam olduğundan, cemaat benim hangi kilisenin bölgesine bağlı olduğuma, hatta nerede doğduğuma bile karar veremedi; onun için de başka bir bölgeye gönderdiler beni, oradan da bir başka bölgeye. Artık içimden, bunlar beni oradan oraya yollayıp duruyorlar ya, hangi kilisenin bölgesinde dünyaya geldiğime bir türlü karar veremeyecekler herhalde diye geçirmeye başlamıştım ki sonunda bir yer buldular. Kafamda bilim adamı olmak vardı, en azından doğru dürüst okuma yazma öğrenmeye kararlıydım; ama elim çekiç tutmaya başlar başlamaz bakımevinin müdürü beni işe koştu; orada beş yıl rahat bir hayat yaşadım. Günde yalnızca on saat çekiç sallıyordum, çalışmamın karşılığında da yiyeceğim içeceğim sağlanıyordu. Gerçi dışarıya çıkmama izin verilmiyordu, kaçarım diye korkuyorlarmış; ama ne çıkar, tekmil bakımevi, hatta kapının önündeki tüm avlu benimdi, bu da bana yetiyordu. Daha sonra beni bir çiftçinin yanına verdiler, orada sabahın köründen akşamın gecine kadar çalışıyordum, ama karnımı doyurabildiğim gibi yaptığım işten de şikâyetçi değildim; gel gör ki, adam ölünce bir yerlerden ekmeğimi kazanmam gerekti; ben de yollara düşüp rızkımı aramaya karar verdim.

Böylece vurdum yollara, o kapı senin bu kapı benim dolaştım, iş bulunca çalıştım, iş bulamayınca aç kaldım; sonra bir gün, bir sulh hâkimine ait bir otlakta yürüyordum ki bir de baktım tavşanın teki patikaya çıkmış, karşıdan karşıya geçiyor, tam önümde; şeytan dürtmüş olacak, sopamı sallayıverdim. Sonuç malum, tavşan cartayı çekiverdi. Tam almış

götürüyordum ki hâkim efendi bizzat karşıma dikilmesin mi; ne kaçak avlandığım kaldı, ne haydutluğum; yakama yapıştığı gibi, tekmil tercümeihalimi sorgu sual etti. Hazretin ayaklarına kapanıp beni bağışlaması için yalvar yakar oldum ve başladım soyumu sopumu, başımdan ne geçtiyse anlatmaya; her şeyi bir bir, hem de dosdoğru anlattımsa da hâkimi bir türlü inandıramadım; sonunda mahkemeye çıkarılıp fukaralıktan suçlu bulundum, serserilikten sürgün edilmek üzere Londra'ya, Newgate'e[1] gönderildim.

İnsanlar hapis yatmaktan sızlanıp yakınabilirler, ama ben kendi payıma Newgate'in hayatım boyunca bulunduğum en yaşanılır yer olduğunu söyleyebilirim. Bir kere, tıka basa yiyordum, üstelik yan gelip yatıyordum. Eh, böyle bir hayat sittinsene sürüp gidemezdi elbet; beş ay olmamıştı ki beni hapisten aldılar, iki yüz kişiyle birlikte bir gemiye koyup sömürgelerdeki büyük çiftliklere gönderdiler. Hepimizi geminin ambarına tıktıkları için yolculuk dayanılmazdı, yüzümüzden fazlası havasızlıktan öldü; Tanrı bilir, sağ kalanların da bir ayağı çukurdaydı. Karaya çıkınca büyük çiftlik sahiplerine satıldık; yedi yıldan fazla bir zaman it gibi çalıştım orada. Mürekkep yalamışlığım olmadığından da zencilerle birlikte çalıştırdılar beni; cezamı tamamlayıncaya kadar ellerim nasır bağladı.

Cezam bitip de salıverilince memleketin yolunu tuttum, sevgili İngiltereme varınca dünyalar benim oldu, çünkü vatanımı çok seviyordum. Yine de, bir kere daha serserilikten mahkemeye çıkarılırım korkusuyla, kendimi kırlara vurmaya çekindim, şehre takılmayı yeğledim, bulabildikçe ufak tefek işlerde çalıştım.

Bir süredir hayatımdan çok memnundum ki, bir akşam işten eve dönerken iki adam üstüme atlayıp beni yere serdiler, sonra da ayağa kalkmamı istediler. Meğer orduya zorla adam topluyorlarmış. Hâkimin karşısına çıkarıldım ve kim olduğumu, nereden gelip nereye gittiğimi doğru dürüst açık-

layamadığım için bir seçim yapmak zorunda bırakıldım; ya bir savaş gemisine gönderilecektim ya da askere yazılacaktım. Ben ikincisini seçtim ve beyefendilere yaraşır bu görevde, Flandre'da iki sefere katıldım, Val ve Fontenoy'da çarpıştım ve sadece bir kez, göğsümden, tam şuramdan yaralandım; ama alayımızın hekimi çabucak iyileştirdi beni.

Barış gelince beni terhis ettiler; ama göğsümdeki yara zaman zaman sıkıntı verdiğinden çalışmakta zorluk çekiyordum, onun için Doğu Hindistan Kumpanyası'yla iş yapan bir adamın yanına girdim. Fransızlara karşı tam altı meydan muharebesine girmiştim; hiç kuşkum yok, okumam yazmam olsaydı bizim yüzbaşı beni onbaşı yapardı. Ama terfi alacak kadar kısmetli değildim, çok geçmeden hastalandım ve cebimde kırk sterlinle yeniden memleketin yolunu tuttum. Şimdilerde sürmekte olan savaş yeni başlamıştı, bir an önce karaya ayak basmanın ve paramı tadını çıkara çıkara yemenin hayalini kuruyordum; ama hükümet asker arıyordu, karaya ayak basmak nasip olmadı, tuttukları gibi bahriyeye yazdılar beni.

Lostromonun gözünde inatçı keçinin tekiydim; ne yapmam gerektiğini bal gibi bildiğimden, miskinlikte ise kimsenin elime su dökemeyeceğinden en küçük bir kuşkusu yoktu; gel gör ki, inan olsun, denizcilikten zerre kadar anlamıyordum; ama umurunda mı, her fırsatta basıyordu sopayı. Neyse ki, kırk sterlinim hâlâ cebimdeydi de, onca dayağa rağmen kendimi avutabiliyordum; gemimizi Fransızlar ele geçirmeseydi param bugün de cebimde olacaktı ya, hepsi gitti, beş parasız kaldım.

Bizim tayfalar Brest'e götürüldü ve kodeste yaşamaya alışık olmadıkları için pek çoğu öldü, ama bendeniz kaşarlanmış olduğum için bana vız gelip tırıs gitti. Bir gece, sıcacık yatmaya bayıldığım için tahta yatakta battaniyeme sarınmış uyuyordum ki, lostromo elinde fersiz bir fenerle gelip uyandırdı beni. 'Jack,' dedi, 'Fransız nöbetçinin beynini dağıtma-

ya var mısın?' Uyanık kalmaya çalışarak, 'Fark etmez,' dedim, 'yeter ki biri el versin.' 'O zaman gel arkamdan,' dedi, 'umarım birlikte hallederiz bu işi.' Ben de yataktan çırılçıplak kalkıp battaniyeyi belime sardım, Fransızın hakkından gelmek için lostromonun ardından gittim. Fransızlardan nefret ederim, çünkü hepsi de köle ruhludur ve tahta ayakkabılar giyerler.

Hiç silahımız yoktu, ama bir İngiliz beş Fransıza bedeldir derler ya, biz de iki nöbetçinin durduğu kapıya vardığımız gibi üstlerine atladık, silahlarını kapıp ikisini de yere serdik. Sonra da, dokuzumuz birlikte rıhtıma koştuk, karşımıza çıkan ilk tekneyi ele geçirip limandan çıktık, denize açıldık. Derken, daha üç gün olmamıştı ki, hükümete çalışan *Dorset* adlı korsan gemisine yakalandık; bizim gibi hamarat tayfaları nereden bulacaklardı ki; eh, biz de şansımızı bir deneyelim bakalım dedik. Gel gör ki, umduğumuz kadar şanslı çıkmadık. Üç gün kadar sonra, Fransız hükümeti adına korsanlık yapan, kırk toplu *Pompadour* adlı gemiyle karşılaşmayalım mı; bizim yalnızca yirmi üç topumuz vardı, ama yine de üstüne gittik elbet, seren serene geldik. Çarpışma üç saat sürdü; inanın, biraz daha adamımız kalsaydı Fransızları alt edebilirdik, ama ne yazık ki zafere ulaşamadan adamlarımızın tümünü yitirdik.

Bir kere daha Fransızların eline düşmüştüm ve Brest'e geri götürülseydim, eminim, benim için hiç de iyi olmayacaktı; neyse ki *Viper* tarafından geri alındık da kurtulduk. Az kalsın unutuyordum, o çatışmada iki yerimden yaralandım; sol elimin dört parmağını kaybettim, bir bacağımı da gülle kopardı. Bacağımı ve elimi hükümetin izniyle korsanlık yapan bir gemide değil de kralın gemisinde kaybedecek kadar şanslı olsaydım, hayatım boyunca giyim ve bakım hakkı kazanacaktım, ama o kadar talihli değildim işte: Kimi hep kedi gibi dört ayak üstüne düşer, kimi altına yapışsa elinde bakır kesilir. Neyse, aldırmayacaksın, Tanrı'ya çok şükür turp gi-

biyim, hürriyeti ve güzelim İngilteremi her daim seveceğim. Hürriyet, mülkiyet ve de şu güzelim memleket, yaşasın sonsuza dek!"[2]

Böyle dedi ve beni yürekliliği ve hoşnutluğu karşısında hayranlık dolu bir şaşkınlık içinde bırakarak topallaya topallaya yürüdü gitti; doğrusunu isterseniz, felsefe yapmaktansa sefaleti görüp yaşamanın bize ondan nefret etmeyi daha iyi öğrettiğini düşünmekten alamadım kendimi.

Alman Öğrencinin Başından Geçen

Washington Irving

Fransız devriminin en çalkantılı döneminin süregeldiği fırtınalı bir gecenin ilerlemiş bir vaktinde, genç bir Alman Paris'in eski kesiminden geçerek pansiyonuna dönüyordu. Şimşekler çakıyor, gök gürültüleri dik, dar sokaklarda gümbür gümbür gümbürdüyordu – ama önce bu genç Almanla ilgili bir şeyler anlatmalıyım size.

Gottfried Wolfgang, iyi bir aileden gelen bir delikanlıydı. Bir süre Göttingen'de okumuş, ama düşdüşkünü ve tutkulu biri olduğu için, Alman öğrencilerin sık sık aklını başından almış o tuhaf ve kuşkulu öğretilere dalmaktan kendini alamamıştı. İçine kapanık yaşaması, kendini gece gündüz demeden çalışmaya vermesi ve araştırmalarının garipliği hem zihnini, hem de bedenini sarsmıştı. Sağlığı bozulmuş, marazlı hayaller kurar olmuştu. Swedenborg[1] gibi, hayalinde ruhsal varlıklara ilişkin dayanaksız düşüncelere kapılmış ve sonunda kendi çevresinde dönen düşsel bir dünyaya varmıştı. Nedendir bilmem, başında bir uğursuzluğun dolaştığı yolunda bir sanıya kapılmıştı; kötücül bir ruh ya da iblis onu kapana kıstırmaya, ona cehennem azabı çektirmeye çalışıyordu. Melankolik yaradılışını yiyip bitiren bu düşüncenin son derece karanlık etkileri olmuştu. Yabani ve bezgin biri

haline gelmişti. Wolfgang'ı perişan eden bu ruhsal bozukluğun farkına varan arkadaşları hava değişiminin ona çok iyi geleceğine karar verdiler; böylece Wolfgang, çalışmalarını şenlikli ve eğlenceli bir ortamda tamamlasın diye Paris'e gönderildi.

Wolfgang Paris'e devrimin patlak verdiği günlerde vardı. Kente yayılan coşkulu çılgınlık heveskâr ruhuna ilk başta çok çekici geldi ve kendini o günlerin siyasal ve felsefi görüşlerine kaptırıverdi; ama bir süre sonra karşılaştığı kanlı sahneler duyarlı yaradılışını altüst etti, toplumdan ve dünyadan nefret ettirdi ve daha da içine kapanmasına yol açtı. Öğrencilerin yaşadığı *Pays Latin*'de[2] tek başına bir odaya kapandı. Orada, Sorbonne'un manastırı andıran duvarlarına hiç de uzak sayılmayacak kasvetli bir sokakta o pek sevdiği dayanaksız düşüncelere gömüldü. Bazen Paris'in büyük kütüphanelerinden, bu dünyadan göçmüş yazarların yeraltı mezarlarından saatlerce çıkmıyor, marazlı iştahını bastırmak için o tozlu ve köhne kitap yığınlarının altını üstüne getiriyordu. Denilebilir ki, köhnemiş edebiyatın gömütlüğünden beslenen bir kitap soyguncusu olup çıkmıştı.

Wolfgang, bir başına ve gözlerden uzak yaşamasına karşın ateşli bir mizaca sahip bir gençti, ama bu ateşli mizacı bir süre etkisini yalnızca hayal gücü üstünde gösterecekti. Cinsi latife yaklaşamayacak kadar utangaç ve toy olmakla birlikte, dişi güzelliğine tutkulu bir hayranlık duymaktan da geri kalmıyordu ve bir başına yaşadığı odasında sık sık daha önce görmüş olduğu bedenler ve yüzlerin hayallerine dalıp gidiyor, düş gücü bu hayalleri gerçeğini de gölgede bırakan bir güzellikle süsleyip püslüyordu.

Böylesine coşkun ve kendinden geçmiş bir durumdayken gördüğü bir rüya onu derinden etkiledi. Görülmemiş güzellikte bir kadın yüzü rüyasına girmişti. O denli derinden etkilenmişti ki, o yüz durmadan rüyasına giriyordu. Gündüzleri aklından, geceleri uykularından çıkmıyordu; uzun sözün kı-

sası, rüyasındaki bu hayale vurulmuştu. Bu durum o kadar uzun sürdü ki, sonunda melankolik insanların aklını tutsak alan ve bazen deli sanılmalarına bile neden olan o saplantılardan birine dönüştü.

İşte bu Gottfried Wolfgang sözünü ettiğim dönemde bu durumdaydı. Fırtınalı bir gecenin ilerlemiş saatlerinde Paris'in en eski mahallelerinden Marais'nin eğri büğrü, karanlık sokaklarından geçerek eve dönüyordu. Gök dar sokaklardaki yüksek binalar arasında gürleyip duruyordu. Halka açık idamların gerçekleştirildiği Place de Grève'e[3] vardığında, Hôtel de Ville'in[4] sivri kulelerinin tepesinde şimşekler çakıyor, önündeki açıklığa titreşen yalkılar vuruyordu. Wolfgang meydandan geçerken birden kendini giyotinin yanı başında bulunca dehşet içinde geri çekildi. Bu ürkünç ölüm aygıtının oradan bir an eksik olmadığı günler terörün var gücüyle saltanat sürdüğü günlerdi ve idam sehpası durmadan erdemli ve cesur insanların kanıyla sulanıyordu. Daha o gün pek çok insanın kanını dökmüştü ve orada, bu suskun ve uykuya yatmış kentin ortasında amansızca dikilmiş, yeni kurbanlarını bekliyordu.

Wolfgang'ın yüreği paralanmıştı; tüylerini ürperten bu ürkünç aygıta arkasını dönüp gitmek üzereydi ki, idam sehpasının basamaklarının dibinde suspus oturan bir karaltı gördü. Tam o sırada, art arda çakan şimşekler karaltıyı biraz olsun belirginleştirdi. Siyahlara bürünmüş bir kadındı oracıkta oturan. İdam sehpasının alt basamaklarından birinde iki büklüm oturmuş, yüzünü dizlerine gömmüştü; yere kadar sarkan uzun darmadağınık saçları bardaktan boşanırcasına yağan yağmurdan sırılsıklam olmuştu. Wolfgang durup baktı. Bu ıssız keder anıtında insanın yüreğini yakan bir şey vardı. Görünüşüne bakılırsa halktan biri değildi bu kadın. Wolfgang, pek çok şeyin altüst olduğu günler yaşandığının, bir zamanlar kuştüyü yastıklardan kalkmamış pek çok güzel başın şimdilerde yersiz yurtsuz kaldığının farkındaydı. Kim

bilir, belki bu kadıncağız da şu korkunç giyotinin kimsesiz bıraktığı, kendisi için değerli olan herkesin sonsuzluğa uğurlandığı şu sırat köprüsünde yasa boğulmuş oturan zavallı bir bağrı yanıktı.

Wolfgang kadına yaklaşıp sevecen bir sesle seslendi. Kadın başını kaldırıp yabanıl bir bakış fırlattı. Bu bakışta Wolfgang'ın aklını başından alan, o sırada çakan şimşeğin parlak ışığında, bu yüzün durmadan rüyalarına giren yüz olduğunu fark etmesi oldu. Solgun ve kederli, ama büyüleyici güzellikte bir yüzdü.

Wolfgang karmaşık duygular içinde heyecana gelerek kadına bir kez daha seslendi. Ona gecenin bu saatinde bu şiddetli fırtınada ortalıkta dolaşmaması gerektiğini söyledi ve onu arkadaşlarına götürmeyi önerdi. Kadın korkunç anlamlar yüklü bir hareketle giyotini gösterdi.

"Benim tek bir arkadaşım yok!" dedi.

"Ama bir evin vardır," dedi Wolfgang.

"Evet – mezarda!"

Onun bu sözü öğrencinin içini sızlattı.

"Eğer bir yabancının teklifi yanlış anlaşılmazsa," dedi, "mütevazı evimi bir sığınak olarak, bendenizi de sadık bir dost olarak kabul buyurmanızı rica ederim. Paris'te benim de arkadaşım yok, bu ülkede bir yabancıyım; ama bir işe yarayacaksam emrinizdeyim; varlığım size feda olsun, yeter ki size bir zarar gelmesin, kimse sizi küçük düşürmesin."

Genç adamın bu sözlerindeki dürüst içtenlik etkisini göstermekte gecikmedi. Ama yabancı şivesi de, Paris'in malum bitirimlerinden biri olmadığını göstermesi bakımından az etkili olmadı. Gerçekten de sahici bir gönüllülük, güzel ve etkili sözlerle dile gelince en küçük bir kuşkuya yer bırakmaz. Böylece, gidecek yeri olmayan yabancı kendini bütünüyle öğrencinin himayesine teslim etti.

Wolfgang, Pont Neuf boyunca ve IV. Henri'nin[5] heykelinin halk tarafından yıkıldığı yerden geçerlerken güçlükle

yürüyebilen kadının koluna girdi. Fırtına dinmiş, gök gürültüleri uzaktan uzağa duyulur olmuştu. Paris tümden suskunluğa gömülmüş; insan tutkusunun o büyük yanardağı, ertesi günün patlamaları için taze güç toplamak üzere uykuya yatmıştı. Öğrenci, yanındaki kadınla birlikte, Quartier Latin'in eski sokaklarından ve Sorbonne'un kopkoyu duvarlarının önünden geçerek, kaldığı rengi solmuş büyük binaya vardı. Onları karşılayan yaşlı kapıcı kadın, melankolik Wolfgang'ı yanında bir kadınla görünce şaşırıp kaldı.

Öğrenci, odasına girince, yaşadığı yerin darlığı ve dağınıklığı karşısında ilk kez kızardı. Burası eskiden soyluların yaşadığı, Lüksemburg Sarayı dolaylarındaki binalardan biri olduğu için, bir zamanların görkemli günlerinden kalma kalem işi mobilyalarla döşenmiş tek bir odadan –eski moda bir salon– ibaretti. Kitaplardan, kâğıtlardan ve bildik öğrenci gereçlerinden geçilmiyordu; Wolfgang'ın karyolası ise salonun bir köşesindeki nişteydi.

Wolfgang, oda aydınlanıp da yabancıyı daha açık seçik görme olanağı bulduğunda, güzelliği karşısında daha da kendinden geçti. Kadının yüzü solgundu, ama yüzünü sarmalayan simsiyah uzun saçları göz kamaştırıcı bir güzellik veriyordu bu solgunluğa. Işıl ışıl yanan iri gözlerinde tarifsiz bir vahşilik okunuyordu. Siyah kıyafetinden anlaşılabildiği kadarıyla, son derece biçimli bir vücudu vardı. Çok sade giysiler içinde olduğu halde tepeden tırnağa göz alıcı bir kadındı. Üstünde süs denilebilecek biricik şey, boynundaki elmaslarla bezeli geniş, siyah tasmaydı.

Öğrenci, artık kendisine sığınmış bulunan bu çaresiz varlıktan nasıl kurtulacağını bilemez bir haldeydi. Odasını ona bırakmak ve kendisine başka bir yer bulmak geçti aklından. Gel gör ki, kadının çekiciliğinden o kadar büyülenmiş, aklı başından gitmişti ki, kendini kadının varlığından çekip alamıyordu. Üstelik benzersiz ve esrarengiz bir edası vardı bu kadının. Artık giyotinden söz etmiyordu. Istırabı da dinmiş

gibiydi. Öğrencinin gösterdiği özen önce güvenini, sonra da belli ki kalbini kazanmıştı. Anlaşılan kadın da onun gibi tutkulu biriydi ve tutkulu insanlar hemen anlarlar birbirlerini.

Wolfgang, o anın çılgınlığıyla, ona delicesine tutulduğunu itiraf etti. Kadına o gizemli rüyasından söz açtı, onu daha hiç görmemişken kalbini ona nasıl kaptırdığını anlattı. Kadın Wolfgang'ın bu sözlerinden garip bir biçimde etkilenmişti; o da delikanlıya karşı tarifi mümkün olmayan bir istek duyduğunu itiraf etti. Gün çılgınca düşüncelerin, çılgınca davranışların günüydü. Eski önyargılar ve boş inançların defteri dürülmüş, her şey "Akıl Tanrıçası"nın buyruğu altına girmişti. Eskinin daha başka saçmalıklarıyla birlikte evlilikle ilgili gelenekler ve törenler de aklı başında insanlar tarafından gereksiz birer ayakbağı olarak görülmeye başlamıştı. Sözlü anlaşmalar geçerlikteydi. Wolfgang da kendini zamanın serbest fikirlerine kaptırmayacak bir düşün adamı sayılmazdı.

"Neden ayrılalım ki?" dedi. "Kalplerimiz birleşti; aklın ve erdemin gözünde biriz artık. Onurlu ruhlarımızı birbirine bağlamak için o iğrenç geleneklere ne gerek var?"

Wolfgang'ın dediklerini dinlerken yabancının içi içine sığmıyordu: Belli ki, o da aynı anlayışla eğitilip aydınlatılmıştı.

Wolfgang, "Ne evin var, ne de bir kimsen," diye devam etti; "bırak her şeyin ben olayım, daha da iyisi ikimiz birbirimizin her şeyi olalım. Gelenekler zorunluysa, geleneklere ille de uymamız gerekiyorsa – işte sana elimi uzatıyorum. Sonsuza kadar senin olacağıma yemin ediyorum."

Yabancı, temkinli bir sesle, "Sonsuza kadar mı?" diye sordu.

"Sonsuza kadar!" diye yineledi Wolfgang.

Yabancı kendisine uzanan eli sıkıca tuttu: "Öyleyse ben de seninim," diye mırıldanarak Wolfgang'ın göğsüne yaslandı.

Öğrenci, değişen durumuna uygun, daha ferah bir daire bulmak için ertesi sabah erkenden gelini daha uyurken kendini sokaklara attı. Döndüğünde, bir de baktı, yabancının başı yataktan sarkmış, bir kolu da başının üzerinden aşağıya uzanmış. Seslendiyse de bir yanıt gelmedi. Bu rahatsız yatışını değiştirsin diye uyandırmak için yaklaştı. Elini tuttuğunda buz gibi olduğunu fark etti –nabzı atmıyordu– yüzü bembeyaz, kireç gibiydi. Sözün kısası, ölüydü.

Dehşete kapılan, çılgına dönen Wolfgang binayı ayağa kaldırdı. Her kafadan bir ses çıkıyordu. Polise haber verildi. Polis memuru odaya girip de ölüyü görür görmez ürkerek geri çekildi.

"Yüce Tanrım!" diye haykırdı. "Bu kadın buraya nasıl geldi?"

Wolfgang, "Yoksa onunla ilgili bir şey mi biliyorsunuz?" diye atıldı.

"Nasıl bilmem!" diye bağırdı polis memuru: "Dün giyotinle başı vuruldu!"

Sonra yaklaşıp ölünün boynundaki siyah tasmayı çıkardı; baş yere yuvarlandı.

Öğrenci cinnet getiriyordu. "İblisin işi bu! İblis avcuna aldı beni!" diye çığlık atmaya başladı. "Sonsuza kadar lanetlendim!"

Oradakiler onu yatıştırmaya çalıştılar, ama boşuna. Dehşetengiz bir inanca kapılmıştı, kötücül bir ruhun kendisini kapana kıstırmak için ölüyü dirilttiğine inanıyordu. Sonunda aklını kaçırdı ve bir tımarhanede öldü.

Kafasını cinlere perilere takmış yaşlı beyefendi hikâyeyi burada noktaladı.

Soru sorup duran beyefendi ise, "Peki, gerçekten olmuş mu bu olay?" diyecek oldu.

"Su götürür yanı yok," diye yanıtladı beriki. "Birinci ağızdan dinledim. Öğrenci kendisi anlattı. Onu Paris'te bir tımarhanede gördüm."

Papazın Siyah Peçesi
Bir Mesel

Nathaniel Hawthorne

Zangoç, Milford kilisesinin avlusunda dikilmiş, çanın ipine var gücüyle asılıyordu. Köyün ihtiyarları sokağın oradan iki büklüm geliyorlardı. Çocuklar, yüzleri pırıl pırıl, anne babalarının yanı sıra şen şakrak ilerliyor, kimileri de pazar giysilerinin gururu içinde ağırbaşlı bir edayla yürüyorlardı. İki dirhem bir çekirdek bekârlar, güzel kızlara kaçamak bakışlar fırlatıyor, Sebt gününün[1] parlak ışığının onları hafta içinde olduklarından daha da güzelleştirdiğini geçiriyorlardı akıllarından. Kilisenin avlusu iyice kalabalıklaşınca, zangoç gözünü Muhterem Bay Hooper'ın kapısından ayırmadan bir kez daha çanın ipine asıldı. Papazın görünmesiyle çanın susması bir oldu.

Zangoç, şaşkınlık içinde, "O da ne, aziz Vaiz Hooperımızın yüzünde ne var öyle?" diye bağırdı.

Zangocu duyan herkes hemen başını çevirdi ve ağır adımlarla dalgın dalgın kiliseye doğru gelmekte olan Bay Hooper'a baktı. Sanki Bay Hooper'ın kürsüsüne geçmek üzere gelmiş, hiç tanımadıkları bir papaz vardı karşılarında; büyük bir şaşkınlık içinde bir ağızdan fısıldaşmaya başladılar.

Gray Efendi[2], zangoca, "Bunun bizim vaiz olduğundan emin misin?" diye soracak oldu.

"Bu hiç kuşkusuz bizim aziz Bay Hooper," diye yanıtladı zangoç. "Westbury'deki Vaiz Shute ile kürsü değiştireceklerdi; ama Vaiz Shute dün bir cenaze merasiminde vaaz vereceğini bildirerek affını rica etti."

İnsanların bu kadar şaşırmaları biraz ölçüsüz gelebilir. Otuz yaşlarında beyefendi bir insan olan Bay Hooper, hâlâ bekâr olmasına karşın, sanki karısı yakalığını özene bezene kolalamış, hafta boyunca tozlanan giysisini pazar günü için paklamış gibi, bir papaza yaraşır biçimde temiz pak giyinmişti. Görünüşünde olağandışı tek bir şey vardı. Bay Hooper, alnından başlayıp bütün yüzünü örten, soluk alıp verirken hafifçe titreşen, siyah bir peçe takmıştı. Daha yakından bakıldığında, peçenin, ağzı ve çenesi dışında yüzünün bütün hatlarını gizleyen, canlı ve cansız her şeye karanlık bir görünüm vermekle birlikte görmesini engellemediği anlaşılan iki kat tülden[3] oluştuğu görülüyordu. Aziz Bay Hooper, yüzünü örten bu kasvetli örtüyle, ağır ağır ve sessizce, dalgın insanlarda sıkça görüldüğü üzere omuzlarını hafifçe düşürerek ve yere bakarak ilerledi, ama kendisini hâlâ kilisenin merdivenlerinde beklemekte olan cemaatini başıyla kibarca selamlamaktan da geri kalmadı. Gelgelelim, herkes o kadar şaşkındı ki rahibin selamı karşılıksız kaldı.

Zangoç, "Bana öyle geliyor ki," dedi, "bu tül parçasının arkasındaki aziz Bay Hooper'ın yüzü değil sanki."

İhtiyar kadının biri, aksak ayak kiliseye girerken, "Hiç hoş değil," diye söylendi. "Suratını örtünce korkunç bir şey olmuş çıkmış."

Gray Efendi, eşikten adımını atarken, "Bizim vaiz aklını kaçırmış!" diye bağırdı.

Kilisenin içinde, Bay Hooper'ın başına olağanüstü bir şey geldiğine dair bir söylenti dolaştı ve bütün cemaati heyecana getirdi. Birkaçı başlarını kapıya çevirmekten kaçındıysa da

pek çoğu ayakta durmuş, başlarını doğruca kapıya çevirmişti; bu arada birkaç oğlan tutunarak sıralara tırmanıyor, sonra korkunç bir şamatayla aşağıya atlıyordu. Rahibin kiliseye gireceği sırada görülen her zamanki sessiz bekleyişe hiç de uygun düşmeyen bir biçimde, ortalık ana baba gününe dönmüştü, kadınların uzun giysilerinin hışırtıları erkeklerin ayaklarından çıkan gıcırtılara karışıyordu. Ama Bay Hooper cemaatindeki tedirginliğin farkında değil gibiydi. Usulcacık içeri girdi, iki yandaki sıraları başıyla hafifçe selamladı, cemaatinin en yaşlı üyesinin, sıraların arasındaki yolun tam ortasındaki bir koltukta oturan beyaz saçlı piri faninin önünden geçerken eğilerek selam verdi. Bu muhterem insanın, rahibinin yüzündeki olağandışılığın yavaş yavaş farkına varışını izlemek garibinize gidebilirdi. Bay Hooper basamakları çıkıp kürsüde görününceye kadar muhteremin kilisedeki şaşkınlığı paylaştığı pek söylenemezdi; ta ki, Bay Hooper cemaatinin karşısında yüzündeki siyah peçeyle belirene kadar. Bu esrarengiz perde bir an bile açılmamıştı. Mezmurları okurken soluk alıp verişiyle salınıyor; Kitabı Mukaddes'i okurken onunla kutsal sözler arasına bir esrar perdesi gibi giriyor; dua ederken yukarı kaldırdığı yüzünü olduğu gibi kaplıyordu. Yoksa yüzünü seslenmekte olduğu Ulu Tanrı'dan gizlemek mi istiyordu?

Bu basit bez parçası o kadar etkili oldu ki, sinirleri zayıf birkaç kadın kiliseyi terk etmek zorunda kaldı. Ama rahibin yüzündeki siyah peçe cemaate ne kadar ürkütücü geliyorsa, beti benzi kireç gibi olmuş cemaat de rahibe nerdeyse o kadar ürkünç geliyordu belki de.

Bay Hooper iyi bir vaiz olarak tanınırdı, ama hani o aman tanımaz vaizlerden değildi: Cemaatini Cennet yoluna Kitabı Mukaddes'ten yıldırımlar yağdırarak değil de, sevecen, inandırıcı sözlerle çekmeye çalışırdı. Şimdi vermekte olduğu vaaz da, her zamanki kürsü hitabetinin üslup ve tarzıyla aynı özellikleri taşımaktaydı. Ama ya bu vaazın aşırı

duyarlılığından gelen ya da dinleyenlerin hayal gücünden doğan öyle bir şey vardı ki, onu bugüne kadar vaizlerinin dudaklarından dökülen sözlerin en güçlüsü kılıyordu. Bay Hooper'ın mizacındaki o incecik hüzne her zamankinden daha gizemli bir hava veriyordu. Konu, gizli günaha, en yakınlarımız ve sevdiklerimizden bile gizlediğimiz, hatta Her Şeyi Bilen Yüce Tanrı'nın bulup ortaya çıkarabileceğini unutarak kendi bilincimizden bile saklı tuttuğumuz iç karartıcı sırlara göndermeler içeriyordu. Sözlerinde kıvrak bir gücün soluğu geziniyordu. Cemaatin en masum genç kızdan en taş yürekli erkeğine kadar her bir üyesi, vaizin ürkünç peçesinin gerisinden içlerine sezdirmeden sokulduğu ve o güne kadar yaptıklarında ya da akıllarından geçirdiklerinde birikmiş günahları keşfettiği hissine kapılıyordu. Pek çoğu kavuşturdukları ellerini çözüp göğsüne götürmüştü. Bay Hooper'ın söylediklerinde korku verici hiçbir şey, en küçük şiddet olmamakla birlikte, onun kasvetli sesinin her titreşiminde dinleyenler de tir tir titriyorlardı. Duygudaşlık da taşıyan bu beklenmedik nahoş merhamet duygusuna huşu da eşlik ediyordu. Dinleyenler rahiplerinin bu hiç beklenmedik halinin etkisini o kadar iliklerinde duymuşlardı ki, bir esinti çıksın da peçeyi aralasın diye içleri gidiyordu; o zaman, Bay Hooper'ın şekli şemaili, elini kolunu oynatışı ve sesi değişmese de peçenin altından bir başkasının çehresinin görüneceğine handiyse inanıyorlardı.

İnsanlar, ayin biter bitmez, o ana kadar bastırdıkları şaşkınlıklarını paylaşmak için yanıp tutuşarak ve siyah peçenin gözlerinin önünden gitmesiyle rahat bir nefes alacaklarının ayırdında, hiç de yakışık almayan bir itiş kakış içinde dışarı fırladılar; bazıları, küçük halkalar oluşturmuş, birbirlerine sımsıkı sokulmuş, fısıldaşıyordu; bazıları hiç ses etmeden derin düşünceler içinde bir başlarına evlerinin yolunu tutmuştu; bazıları da bağıra bağıra konuşuyor, Sebt gününü hiçe sayarak kahkahalar patlatıyordu. Birkaçı, sırrı çözebileceğini

sezindirerek bilgiç bilgiç başını sallıyor; bir ikisi ise, ortalıkta sır falan olmadığını, Bay Hooper'ın gece lambasının ışığında okumaktan gözleri zayıf düştüğü için bir siperliğe gerek duymuş olabileceğini ileri sürüyordu. Kısa bir süre sonra sürüsünün arkasından Bay Hooper da dışarıya çıktı. Peçeli yüzünü bir o gruba bir bu gruba çevirerek, ak saçlılara saygılarını sundu, orta yaşlıları arkadaşları ve ruhani rehberleri olarak sevecen bir vakarla selamladı, gençleri hem buyurgan hem de sevgi dolu bir edayla esenledi, küçük çocukları ellerini başlarına koyarak kutsadı. Sebt günlerinde hep böyle yapardı. Yine de, gösterdiği bu incelik garipseyen ve afallamış bakışlarla karşılandı. Hiçbiri, daha önce olduğu gibi papazlarının yanında yürüme onuruna erişmeye yanaşmadı. İhtiyar köy ağası Saunders, hiç kuşkusuz o anda birden unutmuş olacak ki, papaz efendinin köye geldiğinden beri hemen her pazar yemeği kutsamasının bir alışkanlık olup çıktığı sofrasına Bay Hooper'ı davet etmedi. Dolayısıyla o da papaz evine döndü; tam kapıyı kapatmak üzereyken başını çevirip insanlara baktı ve hepsinin gözlerini dikmiş kendisine bakmakta olduğunu gördü. Bay Hooper kapının ardında kaybolurken, siyah peçenin altından ışır gibi olan hüzünlü bir gülümseyiş hâlâ dudaklarında titreşerek dolaşıyordu.

Kadının biri, "Ne kadar tuhaf," dedi, "herhangi bir kadının şapkasına takabileceği sıradan bir siyah tül, Bay Hooper'ın yüzünde korkunç bir şey olup çıkmış."

Kadının köyün hekimi olan kocası da, "Bay Hooper'ın aklından zoru olmalı," diye bir yorum yaptı. "Ama işin en tuhaf yanı, bu garabetin, benim gibi aklı ermiş bir adamı bile bu kadar sarsmış olması. Bu siyah peçe papazımızın yalnızca yüzünü örtse de, belli ki tüm varlığını etkilemiş, onu tepeden tırnağa bir hortlağa çevirmiş. Sana da öyle gelmedi mi?"

"Gerçekten de öyle," diye yanıtladı kadın; "onunla dünyada yalnız kalmak istemem. Kendi başına kaldığında hiç korkmuyor mu acaba!"

"Erkekler bazen böyledir," dedi kocası.

Öğleden sonraki ayinde de değişen bir şey olmadı. Ayin sona erdiğinde, çan sesleri bir genç kızın cenaze töreninin haberini verdi. Akrabaları ve yakınları evde toplanmışlardı, uzaktan tanıyanlar ise kapının önünde duruyorlardı; merhumenin ne kadar iyi bir insan olduğundan söz ediyorlardı ki, Bay Hooper'ın yüzünde siyah peçesiyle görünmesiyle konuşmaların kesilmesi bir oldu. Şimdi tam yerini bulmuştu bu siyah peçe. Papaz cenazenin bulunduğu odaya girdi, cemaatinin hayata gözlerini yummuş bu üyesiyle son bir kez vedalaşmak için tabuta eğildi. Eğilince peçe alnından aşağı sarktı; hani, ölmüş genç kızın gözleri bir daha açılmamak üzere kapanmış olmasa, papazın yüzünü görmesi işten değildi. Bay Hooper peçesini yüzüne o kadar büyük telaşla çekiverdi ki, genç kızın bakışından ürkmüş olduğu sanılabilirdi. Ölü ile diri arasındaki bu görüşmeyi izleyen biri, papazın yüzü görünür görünmez, cesedin yüzündeki ölüm kımıltısızlığı bozulmaksızın üstündeki örtüyü ve başındaki muslin başlığı hışırdatarak hafifçe titrediğini doğrulamakta duraksamazdı. Bu akıl sır ermez olayın biricik tanığı batıl inançları olan ihtiyar bir kadındı. Bay Hooper tabutun başından ayrılıp yaslı akrabaların bulunduğu odaya, oradan da merdivenin başına geçerek cenaze duasını okumaya başladı. İnsanın içine işleyen, hüzünlü ve yürek paralayıcı bir duaydı; ama öyle ilahi umutlarla yüklüydü ki, papazın en dokunaklı vurguları arasından, ölenin parmaklarının gezindiği semavi bir arpın ezgileri kulağa çalınıyordu sanki. İnsanlar dinlerken titriyorlardı, ama duasında onların, kendisinin ve bütün ölümlülerin tam da bu genç kızın başına geldiği gibi yüzlerindeki peçenin indirileceği o dehşet verici ana hazır olmaları gerektiğini söyleyen rahibin dediklerinin pek ayırdında değildiler. Tabuta omuz verenler evden ağır ağır çıktılar, yaslı akrabalar da onları izledi, önlerinde cenaze, arkasında siyah peçesiyle Bay Hooper, sokağı boylu boyunca kedere boğdular.

Cenaze alayındaki bir adam, yanındaki eşine, "Neden arkana baktın öyle?" diye sordu.

Kadın, "Az önce bir hayal gördüm," diye yanıtladı, "papaz ile genç kızın ruhu el ele tutuşmuş yürüyorlardı."

Adam, "Aynı anda ben de gördüm o hayali," dedi.

Milford köyünün bu en yüce gönüllü çifti o gece bir düğüne katılacaktı. Bay Hooper, hüzünlü bir adam olarak görülmesine karşın, böyle toplantılarda çoğu zaman sevimli gülümseyişiyle eğlentiyi daha da keyifli kılan dingin bir neşeye bürünürdü. Yaradılışının en sevilen yanı da buydu zaten. Düğüne katılanlar, bütün gün çevresini sarmış olan o tuhaf ürkütücülüğün artık dağılacağını umarak papazın gelişini sabırsızlıkla bekliyorlardı. Ama bekledikleri gibi olmadı. Bay Hooper geldiğinde, gözlerini diktikleri ilk şey, cenaze törenine daha da derin bir keder kattığı gibi düğüne de uğursuzluktan başka bir şey getiremeyecek olan o ürkünç siyah peçe oldu yine. Konuklar, o saat, siyah peçenin altından kara bir bulut sıyrılmış da mumların ışığını köreltmiş hissine kapıldılar. Gelinle damat papazın önünde durdular. Ama gelinin buz gibi olmuş parmakları damadın ürperen elinde titriyordu; yüzündeki ölüm solgunluğu, birkaç saat önce toprağa verilen genç kızın mezarından kalkıp evlenmeye geldiği yolunda fısıldaşmalara yol açtı. Bundan daha kasvetli bir düğün olmuşsa, o da düğünde cenaze çanı çalınanı olsa gerek. Bay Hooper, töreni bitirdikten sonra, konukların yüzlerini ocaktan yansıyan neşeli bir parıltı gibi ışıtacak hoş sözlerle yeni evli çifte mutluluklar dileyerek şarap kadehini kaldırıp dudaklarına götürdü. İşte tam o anda, gözüne aynadaki sureti çarpınca, siyah peçe ruhuna öteki bütün duygulara baskın çıkan bir dehşet saldı. Tepeden tırnağa sarsıldı, dudakları bembeyaz oldu, henüz içemediği şarabı yere döktü ve kendini dışarıya atıp karanlığa karıştı. Çünkü Yeryüzü de kendi Siyah Peçe'sine bürünmüştü.

Ertesi gün Milford köyünde Vaiz Hooper'ın siyah peçesinden başka bir şey konuşulmuyordu. İki ahbap sokakta karşılaşmayagörsün söz hemen o siyah peçe ve ardındaki sırdan açılıyor, akıllı uslu kadınlar pencerelerinden bu konunun dedikodusunu yapıyorlardı. Hancı konuklarına ilk bu haberi yetiştiriyordu. Okula giderken gevezelik eden çocukların dilinde de bu olay vardı. Yüzüne eski püskü bir siyah mendil bağlayan muzip bir yumurcak, arkadaşlarını o kadar korkuttu ki, sonunda kendisinin de ödü patladı, şaka yapayım derken az daha aklı başından gidiyordu.

Bölgesindeki her şeye burnunu sokan kendini bilmezlerden bir tekinin bile Bay Hooper'a bu işi neden yaptığını açıkça sormayı göze alamaması şaşırtıcıydı. Bay Hooper o güne kadar en küçük bir gereklilik duyduğunda birilerine danışmaktan kaçınmamış, kendisine yol gösterilmesinden gocunmamıştı. Eğer bir hata yapmışsa bile, artık kendisine acı veren ölçülere varan bir özgüven eksikliğindendi; en hafif bir suçlama, önemsiz bir davranışını bile suç saymasına yol açabilirdi. Yine de, onun bu samimi zaafını çok iyi bildikleri halde cemaatinden tek bir kişi olsun siyah peçe konusunda dostça bir sitemde bulunmaya bile yanaşmadı. Ne açıkça dile getirilen, ne de titizlikle gizlenen, ama herkesin sorumluluğu birbirinin üstüne atmasına yol açan bir korku hissediliyordu; ta ki, sonunda, siyah peçenin bir skandala dönüşmesine fırsat vermeden bu sırrı çözmek üzere Bay Hooper'a bir kilise heyeti gönderilmesinin uygun görülmesine kadar. Ancak hiçbir elçilik heyeti görevini bu kadar kötü yapmamış olsa gerek. Papaz, heyettekileri candan bir nezaketle karşıladıysa da, herkes yerini aldıktan sonra susup oturdu, üstlendikleri ciddi görevi dile getirmenin bütün zorluğunu ziyaretlerinin sırtına yükledi. Konu, kolayca kestirilebileceği gibi, çok açıktı. Bay Hooper'ın alnına sarılı siyah peçe aşağı uzanarak, ara sıra hüzünlü bir gülümseyişin gezindiğini fark ettikleri soluk dudaklarının üstünde kalan yüzünün bütün

hatlarını örtüyordu. Ama bu tül parçasını, papazın yüreğini örtüyormuş, onunla kendileri arasındaki ürkünç bir sırrın simgesiymiş gibi tahayyül ediyorlardı. Peçe bir açılsa rahat rahat konuşacaklardı, ama bir türlü açılmıyordu. Böylece uzunca bir süre, hiç konuşmadan, ne yapacaklarını bilemeden, Bay Hooper'ın üzerlerine dikilmiş olduğunu sezdikleri görünmez bakışından tedirgin olarak öylece oturdular. Ve sonunda utana sıkıla kendilerini görevlendirenlerin yanına döndüler; sorunun, sinod[4] değilse de bir kiliseler kurulu toplanmadıkça çözülemeyecek kadar ciddi olduğunu bildirdiler.

Ama köyde, herkesin yüreğini ürperten bu siyah peçenin dehşete düşüremediği bir kişi vardı. Heyettekiler hiçbir açıklamada bulunmadan, dahası bir açıklama istemeyi bile göze alamadan geri dönünce, bu kişi kişiliğinin serinkanlı gücüyle, Bay Hooper'ın çevresine her an biraz daha kararark çöken o tuhaf bulutu dağıtmaya karar verdi. Bay Hooper'ın sözlüsü olarak, siyah peçenin neyi gizlediğini öğrenmeye hakkı olsa gerekti. O yüzden, papazın ilk ziyaretinde doğruca konuya girerek, işi hem onun hem de kendisi için kolaylaştırdı. Papaz karşısına oturur oturmaz, gözlerini peçeye diktiyse de, köy halkını o kadar ürkütmüş olan bu peçeyi hiç de korkunç bulmadı: Altı üstü, papazın alnından ağzına kadar inen, nefes alıp verdikçe hafifçe salınan iki kat tüldü.

Yüksek sesle, "Hayır," dedi gülümseyerek, "bu tül parçasının korkutucu bir yanı yok, bakmaktan her zaman hoşlandığım bir yüzü gizlemesinden başka. Hadi, güzel efendim, dağılsın şu bulut da güneş açsın. Çıkarıp atın şu siyah peçenizi de, söyleyin neden taktınız onu."

Bay Hooper belli belirsiz gülümsedi.

"Hepimizin peçelerini çıkarıp atacağı vakit gelecek," dedi. "Bu tül parçasını o vakte kadar çıkarmazsam lütfen bana küsme, cancağzım."

Genç kadın, "Sizin sözleriniz de esrarengiz," diye yanıt verdi. "Hiç olmazsa sözlerinizdeki peçeyi çıkarın."

"Çıkarmayacağım, Elizabeth," dedi papaz, "yemin ettim bir kere. Bu peçenin bir mühür, bir simge olduğunu bilesin ve ben bunu aydınlıkta ve karanlıkta, yalnızken ve bir yığın insanın karşısında, yabancıların önünde de, en yakın dostlarımlayken de hep takmaya mecburum. Hiçbir ölümlünün gözü önünde indirmeyeceğim onu. Bu kasvetli perde beni dünyadan ayırmalı: Elizabeth, sen bile bu perdenin ardına geçemezsin!"

Genç kadın, direterek, "Gözlerinize sonsuza dek karanlık bir perde çektirecek kadar nedir sizi kahreden?" diye soracak oldu.

"Bu bir yas belirtisiyse," diye karşılık verdi Bay Hooper, "belki ölümlülerin çoğu gibi benim de bir siyah peçeyle mühürlenecek kadar derin dertlerim vardır."

"Ama ya herkes bunun masum bir derdin mührü olduğuna inanmıyorsa," diye dayattı Elizabeth. "Ne kadar sevilirseniz sevilin, ne kadar sayılırsanız sayılın, yüzünüzü gizli bir günah yüzünden gizliyorsunuz diye lakırdı çıkabilir. Kutsal görevinizin yüzü suyu hürmetine engel olun bu karalamaya!"

Köyde çoktan ayyuka çıkmış olan bu söylentileri sezindirmeye çalışırken genç kadının yanakları al al olmuştu. Ama Bay Hooper sükûnetini bozmadı. Hatta bir kez daha gülümsedi – peçenin ardındaki bilinmezliğin içinden hep hafifçe ışıyıveren o aynı hüzünlü gülümseyişti.

Papaz, "Yüzümü kederden gizliyorsam, fazla söze ne hacet; yok, gizli bir günah yüzünden örtüyorsam, hangi ölümlü dışında tutulabilir ki bunun?" diye yanıtlamakla yetindi.

Ve bu uysal, ama kararlı inatçılıkla genç kadının bütün üstelemelerinin karşısına dikildi. Sonunda Elizabeth suspus oldu. Bir süre, herhalde sevdiği adamı eğer başka bir anlamı yoksa belki de bir ruh hastalığının belirtisi olan bu karanlık hayal âleminden çekip almanın başka yollarını arayarak düşünceye daldı. Ondan daha güçlü bir kişiliği olmasına

karşın, gözyaşlarını tutamadı. Ama bir anda hüznün yerini yeni bir duygu aldı sanki: Gözleri amansızca siyah peçeye dikilmiş, birden alacakaranlık çökmüş gibi peçenin olanca dehşeti bedenini sarmıştı. Yerinden kalktı, papazın karşısında titriyordu.

"Demek sonunda sen de hissettin?" dedi Bay Hooper kedere bürünerek.

Genç kadın yanıt vermeden eliyle gözlerini kapattı ve odadan çıkmak üzere döndü. Papaz öne atılıp kolunu yakaladı.

"Bana karşı sabrın tükenmesin, Elizabeth!" diye haykırdı kendinden geçmişçesine. "Bu peçenin bu dünyada ikimizin arasında durması gerekse bile terk etme beni. Benim ol, öbür dünyada yüzümde hiçbir peçe olmayacak, ruhlarımızın arasına hiçbir karanlık giremeyecek! Ölümlülere mahsus bir peçe bu – sonsuza kadar kalmayacak yüzümde. Ah! Bilemezsin ne kadar yalnızım, siyah peçemin ardında yalnız kalmaktan ne kadar korkuyorum. Beni sonsuza kadar bu yürekler acısı belirsizliğin içinde bırakma!"

"Peçeyi bir kereliğine kaldırın ve yüzüme bakın," dedi genç kadın.

"Asla! Olamaz!" diye yanıtladı Bay Hooper.

"O zaman elveda!" dedi Elizabeth.

Kolunu papazın elinden kurtarıp ağır ağır uzaklaştı, kapıda durup siyah peçenin sırrını aralamaya çalışırcasına uzun uzun ürpertici bir bakış fırlattı. Ama Bay Hooper, bu kederli halinde bile, saldığı dehşet birbirine bu kadar düşkün iki sevgilinin arasına kara bir perde çekmiş olsa da, kendisini mutluluktan ayrı düşüren şeyin yalnızca maddi bir simge olduğunu düşünerek gülümsedi.

O günden sonra hiç kimse Bay Hooper'ın siyah peçesini açmaya çalışmaya ya da doğrudan kendisine başvurarak siyah peçenin sakladığı sanılan sırrı keşfetmeye kalkışmadı. Yaygın önyargıya aldırmayan kişilerin gözünde, bu, aklı

başında sayılabilecek insanların ağırbaşlı davranışlarına bile sık sık sirayet edebilen ve onlara biraz kaçıklık havası katan eksantrik bir hevesten başka bir şey değildi. Ama Bay Hooperımız çoğunluğun gözünde bir öcü olup çıkmıştı. Kibar ve ürkek kişilerin onunla karşılaşmayalım diye yollarını değiştirdiklerinin, bazılarının da karşısına dikilme saygısızlığında bulunmaktan çekinmediklerinin ayırdında olduğundan, sokakta gönül rahatlığıyla yürüyemez olmuştu. Bu ikincilerin küstahlığı yüzünden, her gün günbatımında mezarlığa kadar yaptığı yürüyüşten vazgeçmek zorunda kalmıştı; çünkü düşüncelere dalarak mezarlığın kapısına yaslandığında, hep mezar taşlarının arkasında siyah peçesine kaçamak bakışlar fırlatan yüzlerle karşılaşıyordu. Onu oraya sürükleyenin ölülerin bakışları olduğu yolunda bir lakırdı dolaşıyordu. Şen şakrak oynayan çocukların onun yürek karartıcı görüntüsünü daha uzaktan görür görmez kaçışmaları bu karıncaezmez adamın bağrını deliyordu. Çocukların bu içgüdüsel korkusu, siyah tülün ilmekleriyle akıl sır ermez bir dehşetin örüldüğünü geçiriyordu yüreğinden. Aslına bakılırsa, peçeden kendisi de o kadar nefret ediyordu ki, bir aynanın önünden geçmemek için elinden geleni yaptığı gibi, durgun suyunda kendini görür de korkuya kapılır diye dingin bir pınardan asla su içmiyordu. Bu da, Bay Hooper'ın, tümüyle gizlenemeyecek, hatta ima bile edilemeyecek kadar korkunç bir suç yüzünden vicdan azabı çektiği yolundaki fısıltılara inandırıcılık katıyordu. Böylece, siyah peçenin altından yükselerek gün ışığını karartan bir bulut, belirsiz bir günah ya da yürek karası, bahtsız papazı sarıp kuşatıyor, sevginin de merhametin de ona erişmesini olanaksız kılıyordu. Dediklerine göre, cinler, iblisler yanından ayrılmıyordu. Hem kendinden ürkerek, hem de çevresine dehşet saçarak hep o siyah peçenin gölgesinde dolaşıyor, ruhunun karanlığında el yordamıyla ilerlemeye çalışıyor ya da tüm dünyayı hüzne boğan bir perdenin aralığından bakıyordu. Artık en

aman tanımaz rüzgârın bile, onun bu ürkünç sırrına saygı duyduğu için peçesini yüzünden sıyırmaya kalkışmadığına inanılıyordu. Ama yine de, beti benzi solmuş ölümlülerin yanından geçerken Bay Hooperımızın yüzünden o hüzünlü gülümseyiş eksik olmuyordu.

Siyah peçenin, tüm kötü etkilerine karşın, yüzüne takanı çok liyakatli bir papaz kılan cazip bir etkisi de oldu. Bay Hooper, bu esrarengiz simge sayesinde –görünürde başka bir neden yoktu çünkü– günahları yüzünden azap çeken ruhlar üstünde müthiş bir egemenlik kurdu. İnananları ona hep içlerinden gelen bir huşu içinde yaklaşıyorlar, kendilerini ilahi ışığa kavuşturmadan önce o siyah peçenin ardında onunla birlikte olduklarını üstü kapalı bir biçimde de olsa doğruluyorlardı. Peçenin verdiği kasvet, gerçekten de papazın bütün karanlık duyguları anlayıp paylaşabilmesini sağlıyordu. Can çekişen günahkârlar inleyerek Bay Hooper'ı çağırıyorlar, peçeli yüz üzerlerine eğilip ruhlarını yatıştırırken korkuyla ürperseler de o gelmeden son nefeslerini vermiyorlardı. Ölüm yüzünü gösterdiğinde bile, siyah peçenin dehşeti hükmünü sürüyordu! Yabancılar, ta uzaklardan, yüzünü görmek yasak olduğu için sırf onun cismini seyretmek gibi yersiz bir amaçla kilisesindeki ayinlere katılmaya geliyorlardı. Ama pek çoğu daha oradan ayrılmadan cin çarpmışa dönüyordu! Bay Hooper, bir seferinde, Vali Belcher iş başındayken, seçim vaazını vermekle görevlendirilmişti. Yüzünde siyah peçesiyle eyalet başkanı ve meclisi ile temsilcilerin karşısına dikilmiş, verdiği vaaz dinleyenlerin o denli yüreğine işlemişti ki o yıl alınan yasama önlemlerine bir vakitler atalarımızın yönetiminde rastlanan karanlık ve sofuluk damgasını vurmuştu.

Böylece, Bay Hooper, dışarıdan bakıldığında kusursuz, ama yürek burkan kuşkularla yüklü uzun bir hayat yaşadı; sevecendi, kalbi sevgi doluydu, ama hiç sevilmedi, dahası içten içe bir korku saçtı; herkesin sağlıklı ve mutluyken uzak durduğu, ancak ölümle pençeleştiğinde yardıma

çağırdığı, insana hasret bir insan oldu. Geçip giden yıllarla birlikte kapkara peçesine düşen saçları karbeyaz olduğunda, New England'ın tekmil kiliselerinde saygınlık kazanmış, artık Peder Hooper olmuştu adı. Köye yerleştiği sıralar yaşını başını almış olan cemaat üyelerinin hemen hepsinin cenazesini kaldırmıştı: Bir cemaati kilisede, ama daha kalabalık bir cemaati de kilise mezarlığındaydı; yıllar boyunca gece geç saatlere kadar kendini paraladıktan, işini özene bezene yaptıktan sonra, artık Peder Hooperımızın ruhunun da huzura kavuşmasının vakti gelmişti.

Yaşlı papazın ölüm döşeğinde yattığı odanın soluk mum ışığında pek çok kişi göze çarpıyordu. Tek bir akrabası bile yoktu. Ne ki, kurtaramayacağı hastasının son ağrılarını hafifletmeye çalışan hekim kayıtsız da olsa duruma uygun ciddiyetiyle başındaydı. Diyakozlar ve kilisesinin gayetle dini bütün üyeleri de gelmişlerdi. Vadesi dolmakta olan papazın başucunda dua edebilmek için hemen koşup gelen genç ve hevesli Westbury papazı Muhterem Bay Clark da oradaydı. Bir de hemşire vardı, ama parayla tutulmuş bir hizmetkâr değil, dingin sevgisini bunca zamandır, saçı başı ağarmışken de gizliden gizliye, bir başına sürdürmüş ve vakit eriştiğinde bile yitirmeyecek olan biri. Elizabeth'ten başka kim olabilirdi ki! Ve Peder Hooperımızın ak saçlı başı ölüm yastığının üzerindeydi; o siyah peçe hâlâ alnından başlayarak bütün yüzünü örtüyor, gittikçe zorlaşıp zayıflayan her nefesiyle hafifçe kıpırdıyordu. Bu tül parçası hayatı boyunca kendisiyle dünya arasına perde çekmişti: Onu keyifli arkadaşlıklardan ve kadın sevgisinden yoksun kılmış, zindanların en kasvetlisine, kendi yüreğine hapsetmişti; üstelik, iç karartıcı odasını daha da boğucu kılarcasına ve sonsuzluğun gün ışığını ondan esirgercesine hâlâ yüzünde asılı duruyordu.

Bir süre önce, aklı başından gitmiş, geçmişle şimdi arasında umarsızca gidip gelmiş, ara sıra da adeta ileriye atıla-

rak kendisini bekleyen dünyanın belirsizliğine dalmıştı. Onu döşeğinde bir o yana bir bu yana savuran hummalı nöbetler kalan son gücünü de alıp götürmüştü. Ne var ki, en şiddetli kasılma nöbetleriyle boğuşurken, zihni en akla hayale gelmeyecek tuzaklara düşerken, hiçbir şeyi doğru dürüst düşünemezken bile o siyah peçenin yüzünden kaymaması için duyduğu akıl almaz kaygıyı elden bırakmıyordu. Kaldı ki, şaşkına dönmüş ruhu bunu unutacak olsa bile, en son erkekliğin alımlı günlerinde gördüğü bu yaşlı yüzü bakışlarını kaçırarak örtecek sadık bir kadın başucunda bekliyordu. Ölümle pençeleşen yaşlı adam artık zihni de, bedeni de bitkin düşmüş olarak sessiz sakin yatıyor, nabzı nerdeyse hissedilmiyor, nefes alışı gittikçe zayıflıyordu; birden, ruhunu teslim edeceğini duyurucasına uzun, derin ve düzensiz bir nefes aldı.

Westbury papazı yatağın yanına yaklaştı.

"Muhterem Peder Hooper," dedi, "bu dünyadan göçeceğiniz an geldi. Artık sonsuzlukla aranıza giren bu peçeyi kaldırmaya hazır mısınız?"

Peder Hooper ilkin başını hafifçe oynatarak karşılık verecek oldu, ama belki de yanıtının yeterince anlaşılmamış olabileceği kaygısıyla kendini konuşmaya zorladı.

"Asla," dedi duyulur duyulmaz bir sesle, "ruhum o peçe kaldırılıncaya kadar sabırla direnecek."

Muhterem Bay Clark, "Kendini bütünüyle ibadete vermiş, tepeden tırnağa günahsız, sözüyle de özüyle de mübarek bir insanın Tanrı'nın rahmetine kavuşmak üzereyken böyle davranması yakışık alır mı?" diye sordu. "Kilisemizin bir papazının anısına gölge düşürmesi, lekesiz bir hayatı karartması yakışık alır mı? Yalvarırım, muhterem biraderim, sakın izin verme böyle bir şeye! Son nefesini verirken o tertemiz yüzünü göster de yüreğimizi ferahlat. Sonsuzluğun peçesinin kalkmasını beklemeden, bırak şu siyah peçeyi kaldırayım yüzünden!"

Muhterem Bay Clark böyle dedi ve onca yıllık sırrı gün yüzüne çıkarmak için öne eğildi. Ama birden canlanarak izleyenlerin ağzını açık bırakan Peder Hooper, ellerini yatak örtüsünün altından çıkarıp sımsıkı siyah peçenin üstüne bastırdı; hani, Westbury papazı ölmekte olan bir adamla uğraşmaya kalkacak olsa, karşı koyması işten değildi.

"Asla!" diye haykırdı peçeli papaz. "Hayatta olmaz, asla!"

"Seni kara yüzlü ihtiyar!" diye bağırdı Papaz Clark yüreği yerinden oynayarak. "Ruhunda nasıl bir korkunç günahla son nefesini veriyorsun?"

Peder Hooper belli belirsiz inildedi; gırtlağından bir hırıltı geldi; ama müthiş bir çabayla son bir kez konuşabilmek için sanki hayata sımsıkı tutunurcasına ellerini ileriye uzattı. Dahası yatağında doğrulup ölümle sarmaş dolaş oturdu; bu son anda, siyah peçesi, bir ömür boyunca saldığı dehşetin ürkünçlüğüyle hâlâ yüzünden aşağıya sarkıyordu. Üstelik yüzünde sık sık belirir gibi olan o hayal meyal, hüzünlü gülümseyiş sanki belirsizliğinden sıyrılmış, Peder Hooper'ın dudaklarında geziniyordu.

Peçeli yüzünü, çevresinde toplaşan, sapsarı kesilmiş yüzlerle kendisini izleyenlere çevirerek, "Neden yalnızca bana baktığınızda zangır zangır titriyorsunuz?" diye bağırdı. "Birbirinize baktığınızda da titresenize! Erkekler köşe bucak kaçtılar benden, kadınlar azıcık olsun acımadılar bana, çocuklar beni görünce çığlıklar atarak çil yavrusu gibi dağıldılar! Sırf bu siyah peçem yüzünden, öyle mi? Şu tül parçasını simgelediği sırdan başka ne bu kadar korkunç kılmış olabilir ki? Dost dosta, sevgili gözü gibi sevdiğine yüreğinin en gizli köşesini açar da, insanoğlu günahının sırrını tiksinç bir biçimde içine gömer, Yaradan'ının gözünden kaçırmaya çalışır; sonra da tutar, ardında yaşadığım ve öleyazdığım simge yüzünden benim bir canavar olduğuma hükmeder! Çevreme

bakıyorum ve biliyor musunuz ne görüyorum: Her yüzde bir Siyah Peçe!"

Onu dinleyenler birbirlerinden korkarak birbirlerinin yüzüne bakmaktan kaçınırken, Peder Hooper sırtüstü yatağına yığıldı, bu peçeli ölünün dudaklarında belli belirsiz bir gülümseyiş kaldı. Peçesini çıkarmadan tabutuna koydular ve peçeli ölüsünü toprağa verdiler. O mezarın üstünde yıllar boyunca otlar boy attı ve soldu, mezar taşını yosun bürüdü ve Bay Hooperımızın yüzü toprak oldu; ama bu yüzün o Siyah Peçe'nin ardında çürüdüğü düşüncesi hâlâ korku salar yüreklere!

Gammaz Yürek

Edgar Allan Poe

Evet! –asabi– hep çok, çok, dehşetli asabiydim, şimdi de öyleyim, ama *kim demiş* deliyim diye? Bu illet duyularımı yok etmek, köreltmek şöyle dursun, daha da duyarlı kılmıştı. En çok da işitme duyumu. Yedi iklim dört bucak her şeyi işitiyordum. Cehennemden pek çok şey işitiyordum. O zaman nasıl deli olabilirim ki? Şimdi kulak verin bana! Ve görün bakalım, olan biteni baştan sona ne kadar doğru düzgün, güzel güzel anlatabiliyorum size.

Bu fikrin aklıma ilk nereden geldiğini söylemek olanaksız; ama bir kez aklıma düştükten sonra bir daha da aklımdan çıkmadı. Hiçbir niyetim yoktu. Hiçbir garazım yoktu. İhtiyarı severdim. Bana hiçbir kötülüğü dokunmamıştı. En küçük bir küstahlığını görmemiştim. Altınları umurumda değildi. Galiba, sorun gözüydü! Evet, oydu sorun! Bir gözü akbaba gözüne benziyordu – üzerinde saydam bir tabaka olan uçuk mavi bir göz. Bana dikilmeyegörsün, tüylerim diken diken olurdu; işte o yüzden, yavaş yavaş –ağırdan ağıra– ihtiyarın canını almaya, böylece o gözden sonsuza kadar kurtulmaya karar verdim.

Efendim, mesele şu. Siz benim deli olduğumu düşünüyorsunuz. Deli dediğin hiçbir şey bilmez. Oysa *beni* bir gör-

meliydiniz. Ne kadar akıllıca davrandığımı, işe ne kadar temkinlilikle, ne kadar öngörülü, ne kadar gizlice koyulduğumu bir görseydiniz! İhtiyara hiç onu öldürmeden önceki hafta boyunca davrandığım kadar iyi davranmamıştım. Her gece, gece yarısı gibi, kulbunu çevirip kapısını usulcacık açtım – ah, çıt çıkarmadan! Sonra da, kapıyı kafamın sığacağı kadar aralayıp, ışık vurmasın diye kapakları tümden kapatılmış bir hırsız fenerini odadan içeri uzattım, ardından da kafamı içeri soktum. Ah, kafamı kapının aralığından içeriye ne kadar büyük bir maharetle soktuğumu görseniz gülmekten kırılırdınız! İhtiyarı uyandırmayayım diye kafamı odadan içeriye yavaşça, çok, çok yavaşça uzattım. Kafamı kapı aralığından içeriye, onun yatağında yattığını görebileceğim kadar uzatmam bir saat sürdü. Hıh – bir delinin kafası bu kadar çalışır mı? Sonra da, kafam odadan içeriye iyice girince, fenerin kapağını temkinlilikle araladım –ah, hem de ne büyük bir temkinlilikle (çünkü kapağın menteşeleri gıcırdıyordu)– ancak o akbaba gözünün üstüne incecik bir ışık huzmesi düşünceye kadar araladım. Ve yedi uzun gece bunu yaptım –her gece, gece yarısından hemen sonra– ama göz her seferinde kapalıydı; o yüzden bir işe yaramadı; çünkü beni çileden çıkaran, ihtiyar değil, ihtiyarın Kem Göz'üydü. Ve her sabah, gün ağardığında, cesurca odasına girdim, ona içtenlikle adıyla seslenerek ve geceyi nasıl geçirdiğini sorarak hiç korkmadan konuştum onunla. Sizin anlayacağınız, her gece saat tam on ikide uyurken ona göz attığımdan kuşkulanması için ihtiyarın aklımı okuyabilmesi gerekirdi.

Sekizinci gece kapıyı aralarken her zamankinden de temkinliydim. Bir saatin yelkovanının bile benim elimden hızlı hareket ettiği söylenebilirdi. O geceye kadar kendi becerilerimin, ne kadar akıllı olduğumun hiç o kadar *ayırdına varmamıştım*. Zafer duygusuna kapılmaktan kendimi alamıyordum. Orada olduğumu, kapıyı usulcacık açtığımı ve onun gizlice ne yapacağımdan, aklımdan neler geçtiğinden zerre

kadar haberi olmadığını düşününce hafifçe kıkırdayacak oldum; belki de duydu beni; çünkü irkilmişçesine yatağında birden kıpırdadı. Şimdi, o anda geri çekildiğimi sanabilirsiniz – ama hayır. Odası kapkaranlıktı, göz gözü görmüyordu (çünkü hırsız girmesin diye kepenkler sımsıkı kapatılmıştı), o yüzden kapının aralandığını göremeyeceğini anlamıştım, kapıyı biraz daha, biraz daha açıyordum.

Tam başımı içeri sokmuş, feneri açıyordum ki, başparmağım teneke mandaldan kayınca ihtiyar yattığı yerden sıçrayarak bağırıverdi – "Kim var orada!"

Kıpırdamadan, sesimi çıkarmadan öyle durdum. Bir saat boyunca put kesildim; bu arada yeniden yatağına uzandığını duymamıştım. Hâlâ yatağında dikilmiş, kulak kesilmişti; – tıpkı benim geceler boyunca duvardaki ölüm bekçilerine[1] kulak verirken yaptığım gibi.

Çok geçmeden bir inilti duydum; ölüm korkusuna kapılan birinin iniltisi olduğunu anlamıştım. Canı yanan ya da kederli birinin iniltisi değildi –yok, hayır!– dehşete kapılan bir ruhun derinliklerinden yükselen bir sızlanıştı. İyi bildiğim bir sesti. Pek çok gece, tam gece yarısı, dünya âlem uykudayken, can evimden yükselerek, o ürkünç yankısıyla beni perişan eden korkuları daha da azdırmıştır. Evet, bu sesi çok iyi biliyordum. İhtiyarın neler hissettiğini anlıyor, kıs kıs gülmekle birlikte ona acıyordum. Çıkardığım o hafif sesi duyup da yatağında döndü döneli uyumadığını biliyordum. Yüreğine düşen korku o andan beri gitgide büyüyordu. Korkusunun aslı astarı olmadığını düşünmeye çalışıyorsa da başaramıyordu. Kendi kendine, "Rüzgârın bacadaki uğultusundan başka bir şey değil – odanın içinde koşuşturan bir fare yalnızca," ya da "Cırcırböceği bir cırcır etti işte," deyip duruyordu belki de. Evet, böylesi tahminlerle yüreğini ferahlatmaya çalışmış olsa gerekti, ama hepsi nafileydi. *Hepsi nafileydi*; çünkü Ölüm ona yaklaşarak kapkara gölgesiyle karşısına dikilmiş, kurbanı sarıp sarmalamıştı. Ve kafamın

odadan içeriye uzandığını – görmediği, işitmediği halde– hissetmesini sağlayan, ayırdına varamadığı o gölgenin dokunaklı etkisiydi aslında.

Uzun süre büyük bir sabırla bekleyip de yatağına yeniden uzandığını duymayınca, fenerde daracık, çok, çok küçük bir yarık açmaya karar verdim. Böylece fenerin kapağını araladım –bilemezsiniz ne kadar yavaşça, çıt çıkarmadan– ta ki, sonunda, örümcek ağının iplikçiği kadar ince tek bir soluk ışın yarıktan dışarı vurup akbaba gözünün tam üstüne düşünceye kadar.

Göz açıktı –ardına kadar– ona bakarken cinlerim başıma üşüştü. Tam bir açık seçiklikle görebiliyordum – üstündeki o tiksinç perde yüreğimi ürperten, uçuk mavi bir göz; ama fenerin ışığını içgüdüyle olsa gerek o kör olası noktaya yönelttiğim için, ihtiyarın yüzünü de, bedenini de göremiyordum.

Sizin yanlışlıkla delilik sandığınızın gerçekte duyuların aşırı duyarlılaşmasından başka bir şey olmadığını söylemiştim ya, – şimdi de, diyorum ki, kulağıma alçak, tekdüze, ivecen bir ses geliyordu, sanki pamuğa sarılmış bir saatin tiktakları gibi. *Bu* sesi de çok iyi biliyordum. İhtiyarın kalp atışlarıydı. Trampetlerin sesi askerlerin cesaretini artırır ya, bu ses de benim öfkemi artırıyordu.

Yine de, kendimi frenledim, hiç kımıldamadan öyle kaldım. Nefesimi tutmuştum. Feneri hiç oynatmadan tutup, ışığı gözün üstünden ayırmamaya çalıştım. Bu arada, kalbin o asap bozucu atışı hızlanmıştı. Gittikçe daha hızlı, daha yüksek sesle atıyordu. İhtiyarın yüreği ağzına gelmiş olsa gerek! İnanın, her dakika daha da yüksek sesle atıyordu! – bilmem, anlatabiliyor muyum? Asabi olduğumu söylemiştim size, öyleyim işte. Şimdi, herkesin üzerine ölü toprağı serpilmiş gibi uyuduğu bu saatte, bu köhne evin ürküntü veren sessizliğine karışan bu kadar tuhaf bir ses dizginlenemez bir dehşet salıyordu yüreğime. Yine, birkaç dakika daha kendimi gemledim, hiç kımıldamadan öyle kaldım. Ama kalp

atışlarının sesi durmadan yükseliyor, yükseliyordu! Kalbi yerinden sökülecek gibiydi. Şimdi de yeni bir kaygıya kapılmıştım – ses komşunun biri tarafından duyulabilirdi! İhtiyarın vadesi gelmişti! Birden cayırtıyı bastığım gibi fenerin kapağını ardına kadar açtım ve odadan içeri daldım. İhtiyar bir çığlık attı – tek bir çığlık. O saat onu yere sürükledim, ağır döşeği de üstüne çektim. İşi bitirmiş olmanın sevinciyle gülümsedim. Kalp birkaç dakika daha boğuk boğuk atmayı sürdürdüyse de, hiç umursamadım; duvarın öbür yanından duyulacak değildi ya. Sonunda durdu. İhtiyar ölmüştü. Döşeği üstünden kaldırıp cesedi yokladım. Evet, kesin ölmüştü. Elimi kalbin üstüne koyup birkaç dakika orada tuttum. Atmıyordu. İhtiyar kesin ölmüştü. Gözü artık huzurumu kaçıramayacaktı.

Eğer hâlâ deli olduğumu sanıyorsanız, cesedi gizlemek için ne kadar akıllıca önlemler aldığımı anlattığımda bu sanınızdan eser kalmayacak. Gece ilerliyordu, elimi çabuk tutuyordum, ama ses çıkarmadan. Önce cesedi parçaladım; başı, kolları ve bacakları kestim.

Sonra odanın döşemesindeki üç tahtayı söktüm ve parçaların tümünü alttaki kerestelerin arasına yerleştirdim. Sonra da, döşeme tahtalarını, hiçbir insan gözünün *–onunkinin* bile– bir terslik bulamayacağı kadar becerikli ve usturuplu bir biçimde yeniden yerlerine koydum. Silinip temizlenecek hiçbir şey kalmamıştı – ne bir leke ne de bir kan izi. İnce eleyip sık dokumuştum. Bir leğen yetmişti hepsine – hahha!

Bütün bu işleri bitirdiğimde saat dört olmuştu – ortalık hâlâ zifiri karanlıktı. Çan saat başını vururken, sokak kapısının vurulduğunu duydum. Kapıyı açmak için aşağıya inerken gönlüm ferahtı – *artık* korkacağım bir şey yoktu ki! İçeriye giren üç adam kendilerini son derece efendice polis memuru olarak tanıttılar. Komşulardan biri gece vakti bir çığlık duymuştu; bir cinayet işlenmiş olabileceğinden kuşku-

lanarak karakola haber vermişti; onlar da (memurlar) evde arama yapmakla görevlendirilmişlerdi.

Gülümsedim – korkacağım bir şey yoktu ki! Beyleri içeriye buyur ettim. Çığlığı rüyamda benim attığımı, ihtiyarın da köyüne gitmiş olduğunu söyledim. Ziyaretçilerime evi baştan aşağı gezdirdim. Evi arayıp tarayabileceklerini – *altını üstüne getirebileceklerini* söyledim. Sonunda, onları *onun* odasına götürdüm. İhtiyarın değerli eşyalarını gösterdim onlara, hiçbir şey karıştırılmamıştı, hepsi de yerindeydi. Kendimden emin olmanın coşkusuyla odaya birkaç iskemle getirdim, *orada* oturup biraz soluklanmaları için ısrar ettim; ben de, kusursuz zaferimin verdiği cüretkârlıkla, iskemlemi tam da altında kurbanın cesedinin durduğu yere yerleştirdim.

Memurlar tatmin olmuşlardı. *Halim tavrım* onlara inandırıcı gelmişti. İçim çok rahattı. Oturmuşlar, ben şen şakrak yanıtlar verirken, havadan sudan çene çalıyorlardı. Ama biraz sonra benzimin sarardığını hisseder oldum, artık gitmelerini istemeye başlamıştım. Başım ağrıyor, kulaklarımda bir çınlama varmış gibi geliyordu; ama kalkmak bilmiyorlar, hâlâ gevezelik ediyorlardı. Kulaklarımdaki çınlama daha bir belirginleşti; – sürüp gidiyor ve gittikçe belirginleşiyordu: Ben de bu duygudan kurtulmak için lafı uzattıkça uzatıyordum; ama çınlama sürüyor ve gittikçe belirginlik kazanıyordu – sonunda birden anladım ki ses *kulaklarımdan gelmiyordu.*

Artık betim benzimin *daha da* uçtuğundan kuşkum kalmamıştı; – ama çan çan konuşuyordum, üstelik daha da yüksek sesle. Ne ki, o ses yine de yükseliyordu – elimden ne gelirdi ki? *Alçak, boğuk, ivecen* bir sesti – *pamuğa sarılı bir saatin çıkardığı sese çok benziyordu.* Nefes nefese kalmıştım – ama memurlar farkında bile değildiler. Gittikçe daha hızlı – daha hararetli konuşuyordum; ama o ses de durmadan yükseliyordu. Yerimden kalktım, yüksek perdeden ve abartılı el kol hareketleriyle ipe sapa gelmez bir şeyler söy-

leyecek oldum, fakat o ses yine de durmadan yükseliyordu. *Neden* kalkıp gitmiyorlardı ki? Adamların gözlerini benden ayırmamalarına cin ifrit olmuş gibi odanın içinde sert adımlarla gidip gelmeye başladım – ama ses habire yükseliyordu. Aman Tanrım! *Ne yapabilirdim ki?* Küplere bindim –çılgınca bağırıp çağırdım– küfürler savurdum! Oturduğum iskemleyi tutup sarsaladım, tahta döşemeler üstünde sürükledim, ama o ses bütün seslerden baskın çıkıyor, durmadan yükseliyordu. Daha da yükseldi –daha da– *daha da*! Ve adamlar hâlâ hoşbeş ediyorlar ve gülümsüyorlardı. O sesi duymuyor olabilirler miydi? Yüce Tanrım! – yo, hayır! Duymuşlardı! – kuşkulanmışlardı! – *anlamışlardı*! – dehşete kapılmış olmamı alaya alıyorlardı! – o sırada bana öyle gelmişti, hâlâ da öyle geliyor. Ama bu azaptan daha kötü bir şey olamazdı! Bu aşağılamadan daha dayanılmaz bir şey olamazdı! Bu riyakâr sırıtışlara daha fazla katlanamazdım! Avazım çıktığı kadar bağırmazsam ölecektim sanki! – ve işte – yine! – kulak verin! ses yükseliyor! yükseliyor! yükseliyor! *yükseliyor*! –

"Aşağılık herifler!" diye haykırdım, "bırakın numara yapmayı artık! Ben yaptım, kabul ediyorum! – sökün tahtaları! – burada, burada! – onun o tiksinç yüreğinin atışı bu!"

Daniel Orme

Herman Melville

Tiziano ya da ünlü yurttaşımız Stewart[1] gibi yetkin bir portre ressamı, derinliğine çalıştığı bir yüzde o insanın özünü yakalar. O yüzün bugünkü görünüşüne bakarak gerçek öyküsünü çıkarmaya çalışmak boşunadır. Tiziano'ların, Stewart'ların çırağı bile olamayacak bizler için ise öyle değildir. Bizler bazen ansızın ilgimizi uyandıran ayrıksı bir özelliğe kaptırırız kendimizi. Ama bu bilir bilmez ilgi sıradan bir meraktan başka bir şey değildir. O insanın ne iş yaptığını ve neler yaşamış olduğunu başkasından öğrenmeye, bazen de bütün o bilgileri kendisinden edinmeye kalkışırız. Ama başkalarından duyduklarımız güvenilmez söylentilerden öteye geçmeyebilir ya da o kişi hiç de konuşkan olmayan biri çıkabilir. Sözün kısası, çoğu zaman bir çayıra düşmüş bir göktaşına benzer o kişi. Orada öylece duruyordur. Herkes onunla ilgili bir şeyler söyler, hem de saçma sapan şeyler. Ama aslında nedir? Nereden gelmiştir? İnekler çevresindeki çiyle kaplı çayırda otlayadursun, o acayip, magmamsı, madensi görünümü hangi akla hayale gelmez kürede edinmiştir?

Böyle bir kişiyi betimlemek için girişilecek bütün çabalar ister istemez boşa çıkacaktır. Ne ki, şu çırpıştırdığımız hikâyede anlatılan, tam da böyle bir adamdır işte.

Bir denizcinin mürettebat listesinde yazan adı her zaman gerçek adı olmadığı gibi, listede ülkesi de belirtilmiyor olabilir. Böyle olunca da, bu öyküye adını veren adamın bir zamanlar eski bir savaş gemisinde görev yaptığı, ama daha öncesiyle ilgili kendisinden başka hiç kimsenin bir şey bilmediği, bu konuyu oralarda araştırmanın da boşuna olduğu söylenebilir ancak. Kendisine verilen görevleri her zaman hakkıyla yerine getiren bu denizci, pek doğaldır ki subaylarının saygısını kazanmıştı. Gemideki öteki denizcilere gelince, kendilerine zerre kadar benzemeyen birini sevmeleri için bir neden olmasa bile, hiçbiri ona en küçük bir saygısızlıkta bulunmaya cesaret edemezdi. Buna yeltenmeyegörsünler, bir bakışı onları vazgeçirmeye yeterdi. Sonunda yaşlanınca gabya sorumluluğundan emekli oldu ve grandi direği dibinde daha alt bir göreve atandı; oradaki işi, hazır bekleyip yelkeni fora etmek ve halat volta etmekten ibaretti. Ama bu kadarı bile, hele gece vardiyaları da düşünülürse, yetmişlik bir denizci için fazlasıyla ağır bir yüktü. Sözün kısası, son halatını da volta edip geminin bağlandığı karanlık sahile attı kendini. Daha önceleri nasıl bir yaradılışı olduğu pek bilinmese de, en azından çıktığı bu ikinci seferde özellikle yabaniliğiyle tanınmıştı. Lumbagolu kocamış denizciler gibi aksi ve huysuz değildi, bir Yerli gibi esrar kumkuması da değildi, ama kendini bırakmış gibiydi, ikide bir kendi kendine mırıldanıp dururdu. Ve bu kendi kendine mırıldanışlara kimileyin o kadar tatsız ve tuhaf bir bakış ya da el hareketiyle başlardı ki, bir fırkateyn papazının Kalvenci hayal gücü bunu geçmişte işlenmiş bir günahın vicdan azabıyla lanetlenişi olarak yorumlamıştı.

Yüz hatları geniş, keskin ve çelik gibiydi; ama bir hartuç patlaması sonucunda gözlerinin altında mor benekler kalmıştı. Grandi direği sorumlusu olarak güverte nöbetçi subayıyla kısa ve öz konuşmalar yaparken âdet olduğu üzere kasketini çıkardığında, yanık alnı, kara bir bulutun üstünde

hilal biçimini alan koyu sarı bir ekim ayını andırırdı. Bir zamanlar Florida Keyleri[2] ve Meksika Körfezi'nde korsanlık yaptığı, Lafitte'in[3] eli kanlı tayfalarından biri olduğu yolundaki söylentinin kıç üstündeki bazı nöbetçiler arasında alıp yürümesinin nedeni de, aksiliğinin yanı sıra tümden bir rastlantı sonucu doğan bu tekinsiz görüntüsü olabilir miydi? Eskiden elinde bir korsanlık fermanı olduğu kesindi.

Omuzları biraz çökmüş olsa da, boyu bosuyla Gatlı Golyat'ı[4] andırıyordu. Elleri iri ve sertti; kısa tırnakları kurumuş boynuzlara benziyordu. Saçı sakalı birbirine karışmış, heybetli bir başı vardı. Demir kırı sakalı komodor flandrası kadar kocamandı, ağzının iki yanında çıktığı bütün seferler boyunca azar azar akmış tütün suyunun silinmez izleri kalmıştı. Gündüzleri vardiya saatleri dışında bir körfezde güvertedeki kara toplar arasında uzanmış sessiz sakin yatarken, California Sierralarının koca boz ayısını anımsatırdı, örselenmiş postuyla son ininde umarsızca son saatini bekleyen bir boz ayıyı.

Gemi rıhtıma yakın sulara demir attığında karaya çıkıp, her zaman olmasa da canı istediği zaman, sabahlara kadar kurduğu daha rahat dostluklar, neyse ki, grandi direğinin dibinde fırtınalara direnmiş, deniz tuzuyla beslenmiş bu ihtiyar mastının[5] aksiliğini epeyce gidermişti. Halatların üstündeki eski bir serende güneşlenirken ona yanaşıp bir şeyler söylemeye, kibarca selam vermeye kalkışan bir yabancı terslenip paylanmazdı; hatta iş selamlaşmanın ötesine geçip biraz çene çalınırsa, cins bir adamla, biraz asık suratlı da olsa sağduyu sahibi, feylesof bir deniz kurduyla konuştuğu izlenimi edinerek bile ayrılabilirdi oradan.

Karada bir süre kaldıktan sonra, tuhaf bir davranışı herkesin dikkatini çeker oldu. Bazen, ama sadece yalnız olduğunu sandığı sıralar, yün denizci kazağını kaldırıp dikkatle vücudundaki bir şeye bakıyordu. Kazara birine yakalanırsa da hemen kazağını indirip homur homur homurdanıyordu.

Bu gariplik onunla aynı çatı altında yaşayan bazı aylakların merakını uyandırdıysa da, hiçbiri ona bu davranışının nedenini ya da vücudunda ne olduğunu sormaya cesaret edemeyince, sırrı çözmek için bir ilaçtan medet umuldu. İlaç akşam yemeğinde gizlice çay tasına eser miktarda damlatıldı. Ertesi sabah saçını sakalını denizlerde ağartmış gemicilerden biri, bir gece önceki utanç verici müdahalesinin sonucunu meraklı arkadaşlarına yetiştirdi.

Onları bir köşeye çekip, ortalığa kaçamak bakışlar fırlattıktan sonra, "Dinleyin bakın," diyerek, ürkünç bir hikâye anlattı ve hikâyeyi fazlasıyla belirsiz de olsa, boş inançlara inanan cahillere pek çekici gelebilecek tüyler ürpertici çıkarsamalarla süsledi. Aslında öğrendiği şuydu: Deniz kurdunun göğsünde, kalbinin hemen yanında çivit mavisi ve ateş kırmızısı bir haç dövmesi vardı. Haçın üstünden yanlamasına ve dövmeyi soluklaştırarak geçen, savuşturulamamış ya da yana kaçılarak geçiştirilmeye çalışılmış bir bahriye kılıcı darbesinden kalmış olabilecek ince uzun, beyazımsı bir yara izi göze çarpıyordu. Denizciler genellikle kollarına, bazen de nadir de olsa gövdelerine Çarmıhta İsa dövmesi yaptırırlardı. Yara izine gelince, yaşlı gemi adamı donanmadayken tekneye atlayan düşmanları geri püskürteyim derken bir kılıç yarası almaktan kurtulamamıştı. Gerçekten de böyle olmuş olabilirdi. Gelgelelim, handaki merakiler hikâyeyi başka türlü anladılar ve hancı kadına koşup, yaşlı denizcinin *lanetlenmiş bir adam*, kırklara karışmış biri olduğunu, o yüzden de han kapısının üstüne çivilenmiş at nalının büyüsü bozulmasın diye ondan kurtulmanın iyi olacağını söylediler. Neyse ki, kadıncağız at nalına hoşgörü gösterse de onun büyüsüne zerre kadar inanmayan aklı başında bir hanımdı, üstelik yaşlı gemi adamı haftalık ödemelerini hiç aksatmıyordu; o yüzden hiç ses etmedi, sorun çıkarmadı, onunla ilgili bütün karalamalara kulaklarını tıkadı.

Onun yanında hep temkinli davranıp saklı tuttukları için, ihtiyar denizci gizliden gizliye yürütülen bu işlerin farkına bile varmadı. Denizlerdeyken, gemideki yoldaşlarının onun bir korsan olduğundan dem vurduklarını bir kez bile işitmemişti, çünkü aslan ağzı gibi iki yanı sarkık ağzı sessiz sakin *ilişme bana!* der gibiydi. O yüzden, şimdi karadayken de aynı söylentinin ardından geldiğinden habersizdi. Eğer yabani biri olmasaydı, insan içine çıktığında bu etkisini hisseder ve boş yere nedenini bulmaya çalışırdı; denizciler *kuru fırtına* derler, ne yağmur yağar, ne şimşek çakar, ama yine de gözle görülmez, elle tutulmaz rüzgârlar gemiyi batırır, sonra da herkes bunu kim yaptı diye sorar – işte, bir temeli olsun olmasın bazı söylentiler de böyledir.

Orme de, böylece, kendi dışında olup bitenlerden rahatsız olmadan yalnız yaşamını sürdürüyordu. Gel gör ki, Zaman, o en dingin saatlerin bile üstüne çullanır ve ne kadar direnseler de aşındırıp yıpratır. Köşesine çekilen kocamış dev de hayvansı bir çürümeye yüz tuttu. Bu hayvansı çürüme, sert ve kaba yapılı insanlarda, özellikle de ömürlerini doğa güçleriyle boğuşarak geçirmiş çiftçiler ya da denizcilerde çoğu zaman belleği puslandırır; sık sık da yüreği yumuşatır ve belki biraz masum olsa da olmasa da vicdanı yatıştırır.

Ama bitmek bilmeyen bu hikâyenin sonunu getirelim artık. Orme, romatizmayı azdıran havaların ardından, pırıl pırıl bir Paskalya Günü, denizlerden elini eteğini çektikten sonra kıyısına demir attığı büyük limanın sularına bakan bir tepede bir başına ölü bulundu. Savaşta yararlanılmak üzere düzletilmiş, ama barış zamanı kendi haline bırakıldığı için insanların gelip barındığı bir sekiydi burası. Üstünde hurdası çıkmış, pas tutmuş toplar sıralanmıştı. Orme'yi bacaklarını uzatıp bu toplardan birine yaslanmış durumda bulmuşlardı; lületaşı piposu kırılıp iki parça olmuştu; piponun çanağının boş olması ve görünürde içinden dökülen hiçbir şeyin olmamasından sonuna kadar içildiği anlaşılıyordu. Orme'nin

yüzü limanın okyanusa açılan ağzına dönüktü. Gözleri açıktı; ölüyken bile, canlı gibi, puslu sulara ve uzaklarda belli belirsiz seyreden ya da yakınlarda demirlemiş yelkenlilere bakakalmışlardı. Acaba aklından en son neler geçmişti? Acaba kendisiyle ilgili o söylentilerde gizlenen azıcık bir gerçeklik payı, biraz olsun vicdan azabı çekmesine, pişmanlık duymasına yol açmış mıydı? Yoksa hiç böyle duygulara kapılmamış mıydı? Yoksa huysuzlukları ve kendi kendine mırıldanmaları, gariplikleri, irkilmeleri, tuhaf omuz silkmeleri ve surat buruşturmaları, soğuk bir dağın tepesinde kazara bitmiş, fırtınaların kasıp kavurduğu, sert kayalar arasında boy attığı için doğal gelişimi engellenmiş yaşlı bir elma ağacının gövdesindeki urlar, yumrular ve yamukluklar gibi eciş bücüş eklentiler olmasınlardı? Uzun sözün kısası, onu zamanla böyle kılan, artık yakasını bırakmış olan bahtsızlık değil miydi? Diyelim, kendine saklamayı yeğlediği karanlık bir sırrı vardı, ama neydi bu sır? Böyle suskunluklar, bazen insanın kendisinden çok başkalarının iyiliğine olabilir.

Yok, gelin biz yine de, az önce sözünü ettiğimiz hayvansı çürümenin onu son anına kadar bırakmadığına ve Orme'nin, önünde uzanan puslu suların düşler arasında çağrıştırdığı şu koca dünyanın güzelliğinin çok uzaklarda kalmış bir görüntüsünü hayal meyal anımsarken gözlerini yumduğuna inanalım, daha iyi.

O şimdi, yabancıların son bir ayin düzenlediği öteki denizcilerin arasında, insanoğlunca kendi haline bırakılmış yabangüllerinin sardığı ıssız bir yerde yatıyor.

Nicodemus Dodge ve İskelet

Mark Twain

Missouri'de bir matbaanın ayak işlerine baktığım çocukluk günlerimde, uzun bacaklı, kabarık saçlı, partal pantolonlu, on altı yaşlarında dangul dungul bir oğlan bir gün selamsız sabahsız salına salına içeri girdi ve ellerini dibine kadar soktuğu pantolon ceplerinden çekmeden, gözleri ve kulaklarının üstüne böcek yemiş bir lahana yaprağı gibi sarkan kenarları eprimiş, eski püskü geniş kenarlı şapkasını çıkarmadan kayıtsızca etrafa bakındıktan sonra kalçasını yayın yönetmeninin masasına dayayıp kocaman kaba kunduralarını üst üste attı, uzaktan uçan bir sineği üst dişlerinin arasından bir tükürük fırlatıp yere yapıştırdı ve hiç istifini bozmadan sordu:

"Patronu yok mu buranın?"

"Patron benim," dedi yayın yönetmeni, bu tuhaf mahluku şaşkınlık içinde tepeden tırnağa süzerek.

"Bu işi biri daha kapsın istemez misin, ha ne diyosun?"

"Valla, bilmem ki. Sen ister misin bu işi kapmayı?"

"Benim babalık o kadar çulsuz ki, bana bakamıyo artık; bi iş bulsam iyi olucak, hiç fark etmez – gücüm kuvvetim yerinde, turp gibiyim, ağırmış hafifmiş bakmam, ne iş olsa yaparım."

"Matbaacılığı öğrenirim diyor musun?"

"Doorusunu istersen, ne ööreniceem umrumda diil, ekmeğimi kazanmanın bi yolunu buliim yeter. Matbaacılık mı neyse, onu da şıpın işi ööreniriim."

"Okuman var mı?"

"Eh işte."

"Yazman?"

"Aslına bakarsan, benden daha iyi çızıktıranları gördüm."

"Hesabın nasıldır?"

"Hesaptan kitaptan anlamam, ama on iki kere on ikiye kadar hiç şaşmam. Ondan soorasına karışmam."

"Nerelisin sen?"

"Şu bizim Shelby'denim."

"Baban hangi mezhepten?"

"Benim babalık mı? Haa, nalbantlık yapar."

"Yok, yok – ne iş yaptığını sormadım. Mezhebi ne diye sordum."

"Haa, annamadım, kusura kalma. Masondur kendisi."

"Yok, yok, yine anlamadın. Baban bir kiliseye bağlı mı, onu soruyorum."

"Ööle söölesene! Aazının içinde eveleyip gevelersen annayamam ki. Bi kiliseye baalı mı diyosun! Sööliim, patron, kırk yıldır gönülden Baptisttir[1] kendisi, hem de en ateşlisinden. Ondan ateşlisi yoktur. Müthiş iyi bi adamdır benim babalık. İstediine sor. Ben varken kimse tersini sööliyemez – hele bi söölesin, görür gününü."

"Peki, senin dinin ne?"

"Bak, patron, beni fena yakaladın şimdi – ama umrumda diil, sööliim sana. Bana sorarsan, bi adam başı darda bi adama el uzatıyosa, önüne gelene ana avrat düz gitmiyosa, kimseye kötülük etmiyosa, başkasının işine burnunu sokmuyosa, Tanrı'nın adını küçük t'yle yazmıyosa, başına bişii gelmez – bi kiliseye baalıymış kadar güvende demektir."

"Peki, diyelim Tanrı'nın adını küçük t'yle yazdı – o zaman?"

"Bile bile yapmışsa ayvayı yer valla, hapı yuttuunun resmidir, lamı cimi yok."

"Adın ne senin?"

"Nicodemus Dodge."

"Sanırım işimize yarayabilirsin, Nicodemus. Bir deneyelim bakalım."

"Tamamdır."

"Ne zaman başlarsın?"

"Hemen."

Böylece, on dakika geçmiş geçmemişti ki bir de baktık, bu hiçbir tarife sığmayan çocuk bizden biri olup çıkmış, kolları sıvamış, canla başla çalışıyor.

Bizim matbaanın caddeye bakmayan ucunda dört bir yanı çiçekli, alçak alıçlar ve onların can dostu günebakanlarla kaplı ıssız, kuytu bir bahçe vardı. Bu kasvetli bahçenin orta yerinde tek odalı, tek pencereli, tavansız, yıkık dökük, eski bir ahşap kulübe duruyordu – bir kuşak önce tütsülük olarak kullanılmıştı. İşte bu ıssız ve perili in Nicodemus'a yatak odası oldu.

Köyün uyanıkları Nicodemus'u görür görmez eşek şakası yapabilecekleri bir enayi bulduklarını sandılar. Nicodemus'un acemi çaylağın teki ve saf bir çocuk olduğunu görmemek gerçekten de olanaksızdı. İlk eşek şakasını yapma şerefine George Jones nail oldu; ona içine kestanefişeği sokulmuş bir puro uzattıktan sonra kaş göz ederek öbürlerini başına topladı; kestanefişeği patlar patlamaz Nicodemus'un kaşları ve kirpiklerini alıp götürdü.

Gel gör ki, bizimki, hiçbir şeyden kuşkulanmamışçasına, "Bu cuğaralar da amma tehlikeliymiş haa," demekle yetindi. Ertesi akşam da pusuya yatıp George'un yolunu bekledi ve bir kova buzlu suyu başından aşağı boca etti.

Bir gün, Nicodemus yüzmedeyken, Tom McElroy giysilerini birbirine bağlayıp bir de düğüm attı. Ama Nicodemus'un misillemesi ağır oldu, o da Tom'un giysilerini tutuşturup bir şenlik ateşi yaktı.

Nicodemus'a üçüncü bir şaka da birkaç gün sonra yapıldı – pazar akşamı köy kilisesinin sıraları arasında yürüyordu ki, bir de ne görsünler, sırtına nal gibi bir pusula iğnelenmemiş mi. Ama bu şakayı yapan, ayinden sonra geceyi terk edilmiş bir evin kilerinde geçirmek zorunda kaldı; Nicodemus da, tutsağı sesini çıkaracak olursa başına daha da beterinin geleceğini bilsin diye, kahvaltı saatine kadar kilerin kapısından ayrılmadı. Kiler bele kadar pis suyla doluydu, yerler de bileğe kadar balçık kaplı.

Ama asıl anlatacağım bu değil. Bu oğlanı yeniden aklıma düşüren, iskelet vakasıydı. Çok da uzun bir zaman geçmemişti ki, köyün uyanıkları, "şu bizim Shelby"den gelen avanağı şöyle doğru dürüst oyuna getirememelerini içlerine sindirememeye başlamışlardı. Nicodemus'u kapana kıstırmak isteyenler başlardaki kadar çok olmadıkları gibi eskisi kadar gözü kara da değildiler artık. İşte tam o sırada genç hekim imdatlarına yetişti. Hekim, Nicodemus'un ödünü patlatmayı önerdiğinde, hele bu işi nasıl yapacağını anlattığında sevinç çığlıkları ve alkış sesleri göğü tuttu. Elinde muhteşem, yepyeni bir iskelet vardı, yörenin biricik şöhreti, köyün sarhoşu, merhum Jimmy Finn'in iskeleti; Jimmy Finn ölümünden on beş gün kadar önce tabakhanede yorgan döşek yatarken, çok çekişmeli bir açık artırma sonucunda bizzat kendisinden elli dolara aldığı dehşet verici bir parça. Tabii elli dolar anında viskiye gitmiş ve iskeletin el değiştirmesini büyük ölçüde hızlandırmıştı. Hekim, Jimmy Finn'in iskeletini Nicodemus'un yatağına yerleştirecekti!

İskelet Nicodemus'un yatağına akşamın on buçuğunda bırakıldı. Köyün maskaraları, Nicodemus'un genellikle yatağına yattığı vakitte –gece yarısı– alıçlar ve günebakanla-

rın arasından sinsice sürünerek o ıssız ahşap ine yaklaştılar. Pencerenin altına kadar gelip içeriye gizlice göz attılar. Bizim uzun bacaklı piç kurusu, sırtında yalnızca çok kısa bir gömlek, yatağına oturmuş keyifli keyifli ayaklarını sallıyordu, bir yandan da kâğıtla kapladığı tarağını ağzına bastırarak "Camptown Races"den[2] bir ezgi tutturmuştu; hemen yanında gıcır gıcır bir ağız tamburası, yeni bir topaç, sert bir kauçuk top, bir avuç dolusu renkli cicoz, birkaç kilo bonbon ve tuğla gibi bir nota kitabından farksız, birkaç ısırık alınmış koca bir zencefilli çörek göze çarpıyordu. İskeleti gezgin bir doktor bozuntusuna üç dolara okutmuş, felekten bir gece çalıyordu!

Kilise Çalgıcılarının Aymazlığı

Thomas Hardy

Olay Noel'i izleyen pazar günü meydana gelmişti – o sırada hiçbirinin haberi yoktu tabii, ama sonradan Longpuddle kilisesinin galerisinde çaldıkları son pazar olduğu çıkacaktı ortaya. Bilebileceğiniz gibi, efendim, çalgıcılar çok iyi müzisyenlerden oluşuyordu – Dewy'lerin başını çektiği Mellstock kilise çalgıcıları kadar iyiydiler nerdeyse; bu da az şey sayılmaz doğrusu. Birinci kemanda şef Nicholas Puddingcome vardı; bas viyola da gambada Timothy Thomas; tenor kemanda John Biles; serpentte Dan'l Hornhead; klarnette Robert Dowdle; obuada da Bay Nicks –hepsi de harika ve müthiş çalgıcılar, nefesleri güçlüydü– onlar gibi öttüren yoktu. O yüzden, Noel haftası geldi mi, herkes onları irili ufaklı danslı eğlentilere çağırmak için birbiriyle yarışırdı; çünkü bir ilahiyle cemaati cezbeye getirmekte ne kadar becerikliyseler canlı bir dans ya da bir gemici havası çalarken milleti azdırmakta da o ölçüde, hatta saygısızlık etmek gibi olmasın belki daha da marifetliydiler. Sözün kısası, daha yarım saat önce kasabanın ağasının evinde hanımlara beylere bir Noel ilahisi çalmış, onlarla oturup bir aziz kadar pirüpak çaylarını kahvelerini yudumlamışken, bir de bakardınız meyhanenin tekinde vahşi atlar gibi tepinen dokuz çifte bir

İskoç dansı oynatıyorlar, adamı cin çarpmışa çeviren rom ve elma şaraplarını yuvarlıyorlar.

Evet, bu Noel'de kantarın topunu kaçırmışlar, her gece kudurup azmışlar, başları yastık yüzü görmemişti. Ardından Noel'den sonraki pazar, kaderin ağlarını öreceği gün geldi. O yıl o kadar dondurucu bir soğuk vardı ki, galeride zar zor oturabiliyorlardı; çünkü kilisede cemaatin oturduğu yerde soğuğu kıracak bir soba bulunmasına karşın, galerideki çalgıcıları ısıtacak hiçbir şey yoktu. O yüzden, sabah ayini sırasında soğuktan buz keserlerken, Nicholas, "Gözünü seveyim, Tanrım, bu dondurucu havaya dayanamayacağım artık; bugün öğleden sonra ne pahasına olursa olsun mideyi ateşleyelim de biraz ısınalım bari," dedi.

Böylelikle, öğleden sonra kiliseye bir damacana dolusu sıcak brendiyle bira getirdi; önceden karıştırmış, hazır etmişlerdi. Damacanayı da Timothy Thomas'ın bas viyola da gambasının torbasına sarmışlardı ki, canları istediği zaman sıcak sıcak içebilsinler: Papaz günahların affolunduğunu ilan ederken bir yüksük dolusu, Amentü'den sonra bir yüksük dolusu daha, vaaz başlarken de allah ne verdiyse. Son fırtı da çektiklerinde iyice ısınıp huzura ermişlerdi artık. Ama vaaz devam ederken –ne yazık ki uzun bir vaazdı o günkü– hepsi uykuya daldı; top patlasa duymayacaklardı.

Öğleden sonra ortalık o kadar kararmıştı ki göz gözü görmüyordu; vaazın sonuna gelindiğinde kilisenin içinde tek görünen, minberdeki papazın yanı başında yanan iki mum ve mumların ardında papazın tere batmış yüzüydü. En sonunda vaaz bitti, papaz Akşam İlahisi'ni okumaya başladı. Ama korodan ses seda çıkmayınca kilisedekiler ne oluyor diye başlarını kaldırıp yukarıya bakındılar, galeride oturan Levi Limpet adındaki oğlan da Timothy ile Nicholas'ı dürtükleyip, "Hadisenize! Başlasanıza!" dedi.

"Hoop! Noluyo!" diye sıçradı Nicholas; kilisenin içi kapkaranlık, kafası da kıyak olduğundan kendini bir gece

önce çaldıkları eğlentide sandı ve kemanını kaptığı gibi o sıralar mahallelinin çok sevdiği bir meyhane havasını çalmaya başladı. Öbürlerinin kafası da en az Nicholas kadar dumanlı olduğu için en ufak bir kuşkuya kapılmadan her zamanki alışkanlıklarıyla şeflerinin açtığı yoldan yürümekte bir sakınca görmediler. Kilisenin içini curcunaya çevirdiler; ama Nicholas kimsenin yerinden kımıldamadığını görünce (danslarda çiftlerin figürleri bilmediğini anlayınca hep yaptığı gibi) ter ter tepinerek avazı çıktığı kadar bağırdı: "Bütün çiftler el ele tutuşsun! Ben sonunda kemanımı ciyaklattım mı, erkekler partnerlerini ökseotunun altında öpsün!"[1]

Levi denen oğlanın ödü patlamıştı, galerinin merdivenlerini yel yeperek yelken kürek indi, kendini dışarı atıp şimşek gibi eve seğirtti. Kiliseyi çınlatarak günah saçan meyhane havasını duyar duymaz papazın tüyleri diken diken oldu; çalgıcıların akıllarını kaçırdıklarını sanıp elini kaldırdı ve "Durun, durun, durun! Kesin şunu! Bu da nereden çıktı?" diye bağırmaya başladı. Ama çalgıcılar kendi gürültülerinden papazı duymuyorlar, o sesini yükselttikçe onlar da daha gürültülü çalıyorlardı.

Çok geçmeden kilisedekiler oturdukları sıralardan fırladılar; şaşkınlık içinde dolanarak, "Bu adamlar bizi günaha sokmak mı istiyorlar, nedir? Sodom ve Gomorra'dakiler gibi taş kesileceğiz!" diye söyleniyorlardı.

Bunun üzerine, köyün ağası, malikânesine konuk gelmiş bir sürü hanım ve beyin onunla birlikte ibadet ettiği yeşil çuha kaplı sırasından fırladığı gibi galerinin önüne gitti, çalgıcılara yumruğunu sallayarak, "Bu ne edepsizlik! Hem de bu mübarek mabette! Sizi haddini bilmezler!" diye höykürdü.

Çalgıcılar en sonunda onca gürültünün arasında duydular da müziği kesiverdiler.

Gazaba gelen ağa, burnundan soluyarak, "Hayatımda böyle bir küstahlık, böyle bir kepazelik görmedim – asla!" diye bağırıp duruyordu.

Minberden inip yanına gelen papaz da, "Asla!" diye yineledi.

Ağa da, "Tanrı şahidim olsun," dedi, (kırk yılın başında Tanrı'dan yana çıkmasına bakmayın, hain herifin tekiydi) – "gökyüzünün bütün melekleri yere inse bu kilisede çalgı çalamazsınız bir daha, sizi şerefsizler sizi, şu yaptığınız bana da, aileme de, konuklarıma da, Yüce Tanrı'ya da hakaret değil de nedir ulan!"

İşte o zaman bahtsız kilise çalgıcılarının aklı başına geldi, nerede olduklarını hatırlayıverdiler; Nicholas Puddingcome, Timothy Thomas ve John Biles'ın kemanlarını koltuklarının altına sıkıştırıp, zavallı Dan'l Hornhead'in serpentini kucaklayıp, Robert Dowdle'ın da klarnetini kapıp, galerinin merdivenlerinden aşağıya yedi cüceler gibi parmaklarının ucuna basarak nasıl indiklerini, kilisenin kapısından nasıl sıvıştıklarını bir görmeliydiniz. Papaza kalsa, gerçeği öğrenince onları bağışlardı belki; ama kasabanın ağası asla affetmedi. Haftasına kalmadı, en az kırk ilahi çalabilen bir laterna getirtti; üstelik laterna o kadar kusursuz ve olağandışı çalıyordu ki, ne kadar cehennemlik olursanız olun ömrünüz boyunca ilahi söyler dururdunuz. Dediğim gibi, kasabanın ağası laternanın kolunu çevirecek muhterem bir adamcağız da buldu ve bizim çalgıcılar bir daha hiç çalmadılar kilisede.

Owl Creek Köprüsünde Bir Olay

Ambrose Bierce

Bir adam, kuzey Alabama'da bir demiryolu köprüsünün üstünde durmuş, beş altı metre kadar aşağıda hızla akan suya bakıyor. Elleri arkasında, bilekleri bir sicimle bağlı. Boynuna sımsıkı bir ip geçirilmiş. İp başının yukarısındaki sağlam payandaya bağlanmış, sarkan ucu ise dizlerine kadar iniyor. Adam ve cellatları –sivil hayatta şerif yardımcılığı yapmış olabilecek bir çavuşun komutasındaki iki Federal ordu askeri– demiryolunun raylarına destek veren traverslerin üstüne serilmiş birkaç oynak kalasın üstünde duruyorlar. Geçici olarak yerleştirilmiş bu platformun az ötesinde, üniformasından yüzbaşı olduğu anlaşılan bir subay, belinde kılıcı, dikiliyor. Köprünün iki ucunda birer nöbetçi ellerinde tüfekleriyle "destek" pozisyonunda duruyorlar; yani tüfeklerini sol omuzlarının önünde dikey tutmuşlar, dipçikler önkollarına dayalı, eller göğüste; bedeni dik durmaya zorlayan, yönetmeliğe uygun ama doğaya uygun olmayan bir duruş. Köprünün ortasında olup bitenleri bilmeleri gerekmiyor gibi; köprünün bir yanından öbür yanına uzanan tahta kaplamayı abluka altında tutuyorlar, o kadar.

Nöbetçilerden birinin ardında kimseler görünmüyor; demiryolu yüz metre boyunca doğruca bir ormana dalıyor,

sonra kavislenerek gözden kayboluyor. Belli ki, biraz daha uzakta bir ileri karakol var. Nehrin karşı yakası açık bir alan – tatlı bir eğimle yükselen bayırın tepesinde tüfekler için mazgal delikleri açılmış, dik kazıklardan oluşan bir tahta perdenin mazgallarından birinden de köprüye hâkim bir pirinç topun namlu ağzı çıkıyor. Bayırın yarı yolunda köprü ile müstahkem mevki arasında izleyiciler var – bir hizada "rahat"a geçmiş bir piyade bölüğü; tüfeklerinin dipçikleri yerde, namlular hafifçe geriye doğru sağ omuzda, eller kundakta bitişmiş. Sıranın sağında bir teğmen duruyor, kılıcının ucu yerde, sol eli sağ elinin üstünde. Köprünün ortasındaki dörtlünün dışında hiç kimse kıpırdamıyor. Bölüğün yüzü köprüye dönük hiç kıpırdamadan, taş kesilmişçesine öyle bakıyorlar. Yüzleri nehrin iki yakasına dönük nöbetçiler, köprüyü süsleyen iki heykel sanki. Yüzbaşı, kollarını kavuşturmuş, hiç sesini çıkarmadan astlarının yaptıklarını izliyor, ama hiçbir işaret vermiyor. Ölüm, geldiği açıklandığı zaman, onu en yakından tanıyanlar tarafından bile belirli saygı gösterileriyle karşılanması gereken bir komutandır. Sessizlik ve hareketsizlik ise askeri görgü kuralları kitabında saygı ve itaat anlamına gelir.

Asmaya hazırlandıkları adam otuz beş yaşlarında görünüyor. Haline tavrına bakılırsa bir sivil, hatta çiftçi olduğu söylenebilir. Güzel bir yüzü var – düzgün bir burun, muntazam bir ağız, geniş bir alın, dümdüz arkaya taranmış, kulaklarının arkasından üstüne tam oturan ceketinin yakasına düşen uzun, koyu saçlar. Bıyıklı ve sivri sakallı, ama favorileri yok; iri ve koyu gri gözlerinde boynuna ilmik geçirilmiş birinden hiç beklenmeyecek, sevecen bir bakış var. Haydudun teki olmadığı açık. Bağımsız askeri yasalar her türlü insanın asılmasına elverir ve beyefendiler de bunun dışında tutulmaz.

Hazırlıklar tamamlanınca, iki er kenara çekildi ve her biri üstünde durduğu kalası geri çekti. Çavuş yüzbaşıya dönüp

selam verdi ve hemen onun arkasına geçti; yüzbaşı da bir adım yana çekildi. Böylece, çavuş ile idamlık, köprünün üç traversinin üstünden geçen aynı kalasın iki ucunda kaldılar. Kalasın sivilin güçlükle üstünde durduğu ucu dördüncü bir traverse erişiyordu. O ana kadar yüzbaşının ağırlığıyla yerinde duran bu kalas şimdi çavuşun ağırlığına kalmıştı. Yüzbaşıdan gelecek bir işaretle çavuş bir adım yana çekilecek, kalas öbür tarafa yatacak ve idamlık iki travers arasından aşağıya gidecekti. Böylece infaz basit ve etkili bir biçimde yerine getirilmiş olacaktı. İdamlığın yüzü örtülmediği gibi gözleri de kapatılmamıştı. Bir an ayağının altındaki oynak kalasa baktı, sonra ayaklarının altında delice akan nehrin burgaçlarına bir göz attı. Sularda döne döne sürüklenen bir ağaç dalını akıntı boyunca gözleriyle izledi. Ne kadar ağır sürükleniyordu! Nehir ne kadar durgundu!

Son düşüncelerini karısı ve çocuklarına odaklandırmak için gözlerini kapadı. Güneşin ilk ışınlarının altın rengine dönüştürdüğü sular, biraz uzakta nehrin kıyılarında dalgın dalgın dolanan pus, müstahkem mevki, askerler, demiryolundaki bir pim parçası, hepsi birden zihnini dağıtmıştı. Şimdi de kendisini rahatsız eden başka bir şeyin ayırdına vardı. Sevdikleriyle ilgili düşüncelerine, hem duymazdan gelemediği hem de ne olduğunu anlayamadığı bir ses karışıyordu; tıpkı demircinin çekicinin örse indikçe çınlayışı gibi sert, belirgin, madensi bir ses. Ne olduğunu, kestirilemeyecek kadar uzaktan mı, yoksa yakından mı geldiğini merak ediyordu – ayırt etmek olanaksızdı. Düzenli bir biçimde, ama bir ölüm çanının çalınışı kadar ağır yineleniyordu. Her yeni vuruşu sabırsızlıkla ve nedense tedirginlikle bekliyordu. İki vuruş arasındaki süre gittikçe uzuyor, gecikmeler delirtiyordu. İki vuruş arasındaki süre uzadıkça seslerin gücü ve keskinliği artıyordu. Bıçak saplanmış gibi acıtıyordu kulağını; çığlık atmamak için kendini zor tutuyordu. Duyduğu, saatinin tiktaklarıydı.

Gözlerini açtı ve yine aşağıdaki suları gördü. "Ellerimi bir çözebilsem," diye düşündü, "belki ilmiği boynumdan çıkarıp nehre atlayabilirim. Suya dalarsam kurşunlardan kurtulabilirim; var gücümle yüzerek kıyıya ulaşır, ormana dalar, evin yolunu tutabilirim. Tanrı'ya şükür, evim hâlâ düşman hatlarının dışında; karım ve yavrularım hâlâ istilacının ileri kollarının uzağında."

Burada sözcüklere dökülen bu düşünceler bahtsız adamın hızla aklından geçiyordu ki, yüzbaşı başıyla çavuşa işaret etti. Çavuş bir adım yana çekildi.

II

Peyton Fahrquhar, köklü ve çok saygın bir Alabamalı aileden gelen, hali vakti yerinde bir çiftçiydi. Bir köle sahibi olduğu ve öteki köle sahipleri gibi bir politikacı olduğu için, doğal olarak tam anlamıyla bir ayrılık yanlısıydı,[1] Güney'in davasına tutkuyla bağlıydı. Burada anlatılması gereksiz buyurgan yaradılışı, Corinth'in düşmesiyle[2] son bulan amansız muharebeler vermiş o yiğit ordunun hizmetine girmesini engellemişti; ama kendini dizginlemesinin verdiği utançtan büyük bir rahatsızlık duyuyor, gücünü gözler önüne sermenin, asker gibi yaşamanın özlemini çekiyor, kendini göstermek için fırsat kolluyordu. Bu fırsatın savaş dönemlerinde herkese geldiği gibi kendisine de geleceğini hissediyordu. Bu arada, elinden geleni yaptı. Güney'in yardımına koşmak için verebileceği hiçbir hizmeti küçük görmediği gibi, kalkışılacak hiçbir macerayı da tehlikeli bulmadı; aşkta ve savaşta her şey mubahtır derler ya, işte yeter ki bu iğrenç özdeyişin en azından savaşla ilgili kısmını iyi niyetle ve bu konuda yeterli olup olmadığına bakmadan kabullenen ve asker yüreği taşıyan bir sivilin karakteriyle tutarlı olsun.

Bir akşam Fahrquhar ile karısı çiftliklerinin girişinin yakınındaki bir peykede otururlarken, gri üniformalı bir as-

ker atının sırtında kapıya kadar gelip su istemişti. Bayan Fahrquhar ona pamuk elleriyle su getirmeye dünden hazırdı. O suyu getiredursun, kocası toz toprağa bulanmış süvariye yaklaşıp merak içinde cephede neler olup bittiğini sormuştu.

"Yankiler[3] demiryollarını onarıyorlar," demişti adam, "yeni bir hamleye hazırlanıyorlar. Owl Creek köprüsüne ulaştılar, köprüye çekidüzen verip nehrin kuzey yakasına kazıklarla bir set çektiler. Komutanları bir emir yayınladı, her yere gönderdiler, demiryoluna, köprülere, tünellere ya da trenlere ilişmeye kalkışan bütün siviller yakalanır yakalanmaz asılacakmış. Ben emri gördüm."

"Owl Creek köprüsü buradan ne kadar uzakta?" diye sormuştu Fahrquhar.

"Kırk beş kilometre kadar."

"Nehrin bu tarafında hiç birlik yok mu?"

"Bir kilometreye yakın mesafede, demiryolunun orada bir ileri karakol var yalnızca, bir de köprünün bu ucunda tek bir nöbetçi."

"De ki adamın biri, asılmaktan korkmayan bir sivil ileri karakoldan sıyrıldı, hatta nöbetçiyi de alt etti, ne yapabilir sence?" demişti Fahrquhar gülümseyerek.

Asker biraz düşündükten sonra, "Bir ay önce oradaydım," diye yanıtlamıştı. "Geçen kışın sellerinin köprünün bu tarafındaki ahşap payandaya kadar bir sürü ağaç dalı sürüklemiş olduğunu gördüm. Dallar artık kurudukları için inan olsun çıra gibi tutuşabilirler."

Asker, hanımın getirdiği suyu içtikten sonra mesafeli bir tavırla teşekkür etmiş, Fahrquhar'ı başıyla selamlamış, atını sürüp gitmişti. Bir saat kadar sonra, gece yarısını geçe çiftliğin oradan yeniden geçmiş, bu kez daha önce geldiği yöne, kuzeye doğru gitmişti. Federal ordunun casusluk yapan bir keşif eriydi.

III

Peyton Fahrquhar köprüden aşağı düşerken bayıldı, ölüden farkı kalmadı. Gırtlağındaki ağır bir baskının acısını izleyen bir boğulma hissiyle –sanki asırlar sonra– kendine geldi. Ensesinden başlayan keskin, şiddetli sancılar vücudunun, kolları ve bacaklarının her bir dokusuna kadar iniyordu sanki. Bedeninde dallanıp budaklanarak inanılmaz hızlı aralıklarla gelip gidiyorlardı. Ona dayanılmaz bir sıcaklık veren titrek alev ırmakları gibiydiler. Kafasında ise bir doluluk, yoğunluk hissinden başka hiçbir şey yoktu. Hissediyor, ama düşünemiyordu. Düşünme yetisi çoktan silinip gitmişti; yalnızca hissedebiliyor, hissetmek de azap veriyordu. Hareketlerin ayırdındaydı. Parlak bir bulutun kuşattığı, cisimden yoksun, alev alev yanan bir yürekten başka bir şey değildi, salınımın akla hayale sığmaz burgaçlarında kocaman bir sarkaç gibi bir oraya bir buraya savruluyordu. Sonra birden, ürkünç bir çabuklukla, bir suya çarpma sesiyle birlikte çevresindeki ışık yukarı fırladı; kulaklarını korkunç bir uğultu kapladı ve her şey buz kesti, karanlığa boğuldu. Düşünme yetisi geri gelmişti; ipin koptuğunu ve nehre düştüğünü anladı. Bir de suda boğulmaya gerek yoktu; boynundaki ilmik onu zaten boğuyor, suyun ciğerlerine dolmasına engel oluyordu. Bir nehrin dibinde asılarak ölmek! Bu düşünce ona gülünç geldi. Karanlıkta gözlerini açtı ve tepesinde bir ışıltı gördü, ama o kadar uzak, o kadar erişilmezdi ki! Işığın gittikçe zayıflayarak sonunda incecik, titrek bir pırıltıya dönüştüğüne bakılırsa, hâlâ batıyordu. Sonra ışık yeniden büyümeye ve parlaklaşmaya başlayınca yüzeye doğru yükselmekte olduğunun farkına vardı – ama gönülsüzce, çünkü artık o kadar huzurluydu ki. "Asılmak ve boğulmak o kadar kötü değil," diye düşündü, "ama vurulmak istemiyorum. Hayır; vurulmayacağım, hakça değil bu."

Çabaladığının farkında değildi, ama bileğindeki keskin acı ellerini çözmeye çalıştığını anlamasını sağladı. Tüm dikkatini bu çabaya verdi, tıpkı aylağın tekinin bir hokkabazın gösterisini sonucuyla ilgilenmeden izlemesi gibi. Ne müthiş bir çaba! Ne muhteşem, ne insanüstü bir güç! Ah, olağanüstü bir savaşımdı! Aferin! İp çözülüp gitti; kolları birbirinden ayrıldı ve yukarıya doğru süzüldü, gittikçe çoğalan ışıkta eller belli belirsiz görülüyordu. Önce bir eli, sonra öbürü boynundaki ilmiğe yapışırken onları yeni bir ilgiyle izledi. Eller ilmiği koparıp öfkeyle fırlattılar; ilmik bir suyılanı gibi kıvrıla büküle gözden yitti. "Geri takın, geri takın!" Ellerine böyle bağırdığını düşündü, çünkü ilmik boynundan çıkınca ömründe duymadığı müthiş bir sancı duymuştu. Boynu korkunç ağrıyordu, beyni yangın yeriydi; kuş gibi çırpınan yüreği ileri atılarak ağzından dışarı fırlamaya çalışıyordu. Tüm bedeni dayanılmaz bir acı içinde kasılıp kıvranıyordu! Ama asi elleri komutu yerine getirmiyordu. Suyu çabuk çabuk aşağı doğru iterek var güçleriyle yüzeye çıkmaya zorluyorlardı onu. Başının suyun üstüne çıktığını duyumsadı; gün ışığı gözlerini kör etti; göğsü kasılarak genişledi, ciğerlerinin son ve çok şiddetli bir acıyla içine çektiği havayı bir çığlık atarak anında dışarı boşalttı!

Artık fiziksel duyularının tümüyle ayırdındaydı. Duyuları gerçekten de olağandışı bir biçimde keskinleşmiş ve ayağa kalkmıştı. Organik sisteminin altüst olması duyularını o denli arıtıp duyarlı kılmıştı ki, daha önce hiç algılamadıkları şeyleri bile hissedebiliyorlardı. Suyun yüzeyindeki küçücük dalgacıkları bile yüzünde hissediyor, yüzüne çarptıkça her birinin sesini duyabiliyordu. Nehrin kıyısındaki ormana baktı, tek tek ağaçları, yaprakları, her yaprağın damarlarını görebiliyordu – dahası üstlerindeki böcekleri de: çekirgeler, ışıltılı sinekler, daldan dala ağlarını ören boz örümcekler. Milyonlarca çimen yaprağı üstündeki bütün çiy damlacıklarının ışık kırılmasıyla oluşan tüm renklerini ayırt edebiliyor-

du. Nehrin küçük burgaçları üstünde dans eden sivrisineklerin vızıltısı, yusufçukların kanat çırpışı, suörümceklerinin bacaklarıyla kürek çekercesine çıkardığı sesler – hep birden ahenkli bir ezgi oluşturuyordu. Balığın teki gözünün önünde süzülüp giderken, gövdesiyle suyu yarışının şıpırtısını işitti.

Su yüzeyine çıktığında yüzü nehrin aktığı yöne dönüktü; görünür dünya bir anda çevresinde ağır ağır dönüyordu sanki; köprüyü, müstahkem mevkiyi, köprünün üstündeki askerleri, yüzbaşıyı, çavuşu, iki eri, cellatlarını görüyordu. Mavi göğün önünde birer karaltıydılar. Bağırıyorlar, ellerini kollarını sallıyorlar, onu gösteriyorlardı. Yüzbaşı tabancasını çekmişti, ama ateş etmiyordu; öbürleri silahsızdı. Hareketleri acayip ve korkunç, gövdeleri dev gibiydi.

Birden keskin bir patlama sesi duydu, bir şey başının sekiz on santim yanında sert bir biçimde suya çarptı, serpintileri yüzüne sıçradı. İkinci bir patlama sesi duyduğunda nöbetçilerden birinin tüfeğini omzuna dayamış olduğunu, tüfeğin namlu ağzından ince bir mavi dumanın yükseldiğini gördü. Sudaki adam köprüdeki adamın gözünün tüfeğin nişangâhından kendi gözüne baktığını gördü. Kendisine bakan gözün gri olduğunu fark edince, bir yerlerde gri gözlerin en keskin gözler, bütün ünlü keskin nişancıların da gri gözlü olduğunu okuduğunu anımsadı. Neyse ki bu ıska geçmişti.

Karşıdan gelen bir anafor Fahrquhar'ı yakaladığı gibi yan çevirdi; yüzü yine müstahkem mevkinin karşı kıyısındaki ormana dönüktü. Arkasında tekdüze, tiz bir ses çınladı ve bütün öteki sesleri, küçük dalgacıkların kulaklarına çarpışını bile delip geçen, bastıran bir açık seçiklikle suyun üzerinden ona kadar erişti. Asker olmamasına karşın, ordugâhların eşiğini, bu buyurgan, vurgulu, sert teranenin korkunç anlamını bilecek kadar aşındırmıştı; kıyıdaki teğmen sabah sabah iş başındaydı. Şu zalim sözler o kadar büyük

bir soğukkanlılık ve acımasızlıkla, askerlere huzur veren ve az sonra olabilecekleri çağrıştıran öylesine dengeli, dingin bir tonlamayla, öylesine ölçülü biçili aralıklarla çıktı ki ağzından:

"Bölük!.. Dikkat!.. Tüfek omza!.. Hazır!.. Nişan al!.. Ateş!"

Fahrquhar dibe daldı – elinden geldiğince derine. Sular kulaklarında Niagara çağlayanı gibi uğuldamasına karşın, yaylım ateşin gümbürtüsünü duydu ve yeniden yüzeye çıkarken, ağır ağır salınarak dibe inmekte olan yassılmış parlak metal parçaları çarptı gözüne. Bazıları yüzüne ve ellerine değip uzaklaşarak yoluna devam etti. Bir tanesi yakasıyla boynunun arasına takılıp kaldı; ateş gibiydi, çekip aldı, suya bıraktı.

Soluğu kesilip yüzeye çıktığında uzun süredir suyun altında olduğunu fark etti; akıntıyla epeyce aşağılara sürüklendiğinden biraz daha güvendeydi. Askerler silahlarını yeniden doldurmayı nerdeyse tamamlamışlardı; namlulardan çıkartılan metal harbiler hep birden gün ışığında parladı, havada dönüp yuvalarına sokuldu. İki nöbetçi kendi başlarına yeniden ateş ettiler, ama boşuna.

Ateş açtıkları adam bütün bunları omzunun üstünden görmüştü; şimdi akıntıyı arkasına almış var gücüyle yüzüyordu. Kolları ve bacakları kadar beyni de çalışıyordu; şimşek hızıyla düşünüyordu.

"Subay kurallara katı bir biçimde bağlı kalma hatasına bir daha düşmez," diye geçirdi aklından. "Yaylım ateşini savuşturmak tek atımı savuşturmak kadar kolay. Muhtemelen daha şimdiden canları istedikçe, rastgele ateş etmeleri emrini vermiştir bile. Tanrı yardımcım olsun, hepsini birden savuşturamam ki!"

İki üç metre kadar ötesinde sular dehşet verici bir biçimde havaya savruldu, ardından hızla gelen bir gümbürtü

duyuldu, sonra ses gittikçe hafifleyerek havada müstahkem mevkiye geri döner gibi oldu ve nehri diplerine kadar sarsan bir patlamayla kesildi! Koca bir dalga yükselip tepesine devrilince önünü göremez oldu, soluksuz kaldı! Ava top da katılmıştı. Bir gülleyle savrulup altı üstüne gelen sulardan başını çıkarınca, yönünü şaşırmış bir top mermisinin havadaki uğultusunu duydu; az sonra da ötedeki ormanda ağaç dalları çatırdayıp paramparça oldu.

"Bunu bir daha yapmazlar," diye düşündü, "bir daha sefere misket yüklü gülle atarlar. Gözümü toptan ayırmamalıyım; dumandan anlarım, patlama sesi ardından gelir, atışın arkasından duyulur. Sıkı bir top bu."

Birden topaç gibi fır fır döndüğünü hissetti. Sular, kıyılar, ormanlar, artık uzaklarda kalan köprü, müstahkem mevki, askerler, hepsi birbirine karışmış, bulanıklaşmıştı. Nesneler yalnızca renkleriyle görünüyordu; çembersi yatay renk şeritleri – bütün gördüğü buydu. Bir burgaca yakalanmıştı, burgacın fırdolanımına kapılmış dönüp duruyor, başı dönüyor, midesi bulanıyordu. Çok geçmeden, nehrin sol yakasının – güney yakası– dibindeki çakıllı kumlukta, onu düşmanlarından gizleyen bir çıkıntının ardında buldu kendini. Burgaçtan kurtulması, bir elinin kumluğa değmesi onu kendine getirdi ve sevinç gözyaşları döktü. Parmaklarını kumlara sapladı, çakılları avuç avuç alıp tepesinden aşağı boşalttı ve işitilebilir bir sesle kutsadı. Elmaslara, yakutlara, zümrütlere benziyordu bu çakıllar; benzeteceği daha güzel bir şey gelmiyordu aklına. Kıyıdaki ağaçlar dev bahçe bitkileriydi; belirli bir düzenleme içinde olduklarını fark etti, çiçeklerinin kokusunu içine çekti. Ağaçların gövdeleri arasındaki boşluklardan tuhaf, gülrengi bir ışık vuruyor, esintiler ağaçların dallarında rüzgâr arpı[4] ezgileri gezdiriyordu. Fahrquhar, oradan uzaklaşmak, kaçıp kurtulmak istemiyordu – yeniden yakalanıp teslim alınıncaya kadar bu büyüleyici yerde kalmaya razıydı.

Başının yukarısındaki dalların arasından vızır vızır geçen gülle misketleri onu rüyasından uyandırdı. Şaşkına dönen topçu eri ona rastgele bir veda atışı göndermişti. Yerinden fırladığı gibi eğimli kıyıdan yukarıya tırmanıp ormana daldı.

Yolunu güneşe bakarak belirleyerek bütün gün yürüdü. Orman uçsuz bucaksız görünüyor, hiçbir geçit vermiyordu, ormancıların açtığı bir yol bile yoktu. Bu kadar yabanıl bir yörede yaşadığının o güne kadar hiç farkına varmamıştı. Artık biliyordu, ama bu hiç de hayra alamet sayılmazdı.

Gece indiğinde artık bitkin düşmüştü, ayakları yara bere içindeydi, açlıktan gözleri kararıyordu. Karısı ve çocuklarını düşündükçe cesarete gelip adımlarını açıyordu. Sonunda onu doğru yöne götüreceğini anladığı bir yol buldu. Şehirdeki bir cadde kadar geniş ve düz bir yol olmasına karşın ıssız görünüyordu. İki yanında tarlalar olmadığı gibi görünürde herhangi bir ev de yoktu. Oralarda insanların yaşadığını akla getirecek bir köpek havlaması da duyulmuyordu. Yolun iki yanında uzayıp giden birer duvar oluşturan ağaçların kara gövdeleri, perspektif derslerinde yaptırılan çizimler gibi ufuktaki bir noktada son buluyordu. Ormandaki bu geçitte başını kaldırıp baktığında, bildik gelmeyen ve tuhaf takımyıldızlarda kümelenmiş kocaman, altın sarısı yıldızların parıldadığını gördü. Belirli bir düzen içinde sıralanmalarının esrarengiz ve uğursuz bir şeyin alameti olduğundan emindi. Yolun iki yanındaki orman garip seslerden geçilmiyordu, ikide bir bilinmeyen bir dilde fısıltılar geliyordu kulağına.

Boynu ağrıyordu; eliyle yoklayınca boynunun fena halde şişmiş olduğunu fark etti. İpin çürüttüğü yerin morardığının ayırdına vardı. Gözlerinin şişmiş olduğunu hissediyordu; artık kapanmıyorlardı. Susuzluktan dili de şişmişti; dilini dişlerinin arasından çıkarıp serin havayla hararetini söndürmeye çalıştı. Çimenler kimselerin geçmediği yolu yumuşacık bir

halı gibi örtmüştü – Fahrquhar ayaklarının altındaki yolu artık hissetmiyordu!

Şimdi gözlerinin önüne bir başka sahnenin geldiğine bakılırsa, onca acısına karşın yürürken uykuya dalmıştı – belki de hâlâ bir sabuklamanın içindeydi. Evinin bahçe kapısının önünde duruyor. Her şey bıraktığı gibi, sabah ışığında her şey pırıl pırıl ve çok güzel. Bütün gece yürümüş olmalı. Kapıyı itip açıyor, beyaz bahçe yolunu geçerken bir kadın giysisinin eteklerinin uçuştuğunu görüyor; hayat dolu, edalı ve güzel karısı onu karşılamak için verandadan iniyor. Merdivenlerin dibinde, tarifsiz bir sevinçle gülümseyerek, benzersiz bir zarafet ve vakarla durup bekliyor. Ah, o kadar güzel ki! Fahrquhar kollarını uzatarak atılıyor. Tam karısını kucaklayacakken ensesinde afallatıcı bir darbe hissediyor; çevresinde kör edici beyaz bir ışık top patlamış gibi parlıyor – sonra her şey karanlığa ve sessizliğe bürünüyor.

Peyton Fahrquhar ölmüştü; boynu kırılmış gövdesi Owl Creek köprüsünün kalaslarının altında bir o yana bir bu yana ağır ağır sallanıyordu.

Kedi Resimleri Yapan Çocuk

Lafcadio Hearn

Evvel zaman içinde Japonya'nın bir köyünde yoksul bir çiftçi ile karısı yaşıyordu, ikisi de çok iyi yürekli insanlardı. O kadar çok çocukları vardı ki, karınlarını doyurmakta akla karayı seçiyorlardı. Büyük oğlan daha on dördündeyken babasına omuz verecek kadar güçlenmişti; küçük kızlar ise nerdeyse yürümeye başladıklarında annelerine el katmayı öğrenmişlerdi bile.

Gel gör ki, en küçük oğlan ağır işlere hiç yatkın değildi. Gerçi çok akıllıydı – erkek kardeşlerinden de, kız kardeşlerinden de daha aklı ermişti; ama güçsüz kuvvetsiz ve ufak tefekti, herkes pek fazla boy atıp irileşmeyeceğini söylüyordu. Böylece, anasıyla babası, çiftçilik yapmasındansa rahip olmasının onun için daha hayırlı olacağı kanısına vardılar. Bir gün onu alıp köy tapınağına götürdüler ve orada yaşayan gün görmüş yaşlı rahibe küçük çocuğu yanına alıp alamayacağını, bir rahibin bilmesi gereken her şeyi ona öğretip öğretemeyeceğini sordular.

İhtiyar, çocukla sevecenliğini esirgemeden konuşmakla birlikte, çok zor bazı sorular sordu ona. Ama çocuk öyle akıllıca yanıtlar verdi ki, rahip ufaklığı rahip yardımcısı olarak tapınağa almaya ve onu rahip olarak yetiştirmeye razı oldu.

Çocuk yaşlı rahibin öğrettiklerini çok çabuk öğreniyordu, üstelik pek çok konuda son derece uysaldı. Ama bir kusuru vardı. Ders sırasında kedi resimleri yapmaya bayılıyordu, hem de hiç yapılmaması gereken yerlere.

Ne zaman yalnız kalsa kedi resmi yapıyordu. Rahibin kitaplarının kenar boşluklarına, tapınaktaki paravanalara, duvarlara ve de sütunlara. Rahibin ona bunun doğru olmadığını pek çok kez söylemiş olmasına karşın, kendini kedi resimleri yapmaktan alamıyordu. Kedi resmi yapmadan edemiyordu. Onda "ressam dehası" dedikleri şey vardı; işte bu yüzden rahip yardımcısı olmaya yatkın değildi; – rahip yardımcısı dediğin kitaplara gömülmeliydi.

Bir gün kâğıt paravanalardan birine çok zarif kedi resimleri yapınca, yaşlı rahip onu bir güzel haşladıktan sonra, "Oğlum, bu tapınaktan hemen gitmelisin," dedi. "Senden asla iyi bir rahip olmaz, ama belki büyük bir sanatçı olabilirsin. Şimdi sana son bir öğüt vereyim, ama sakın unutayım deme bu öğüdü. *Geceleri büyük yerlerden uzak dur;* – küçük yerlerde bulun!"

Çocuk, rahibin, "*Geceleri büyük yerlerden uzak dur;* – küçük yerlerde bulun!" derken ne demek istediğini anlayamamıştı. Tapınaktan ayrılmak üzere giysilerini doldurduğu bohçacığın ağzını bağlarken derin derin düşündüyse de rahibin sözlerinin anlamını çözemedi; rahibe de daha fazla bir şey demekten çekindiği için hoşça kal demekle yetindi.

Tapınaktan yüreği yanarak ayrıldıktan sonra ne yapması gerektiğini düşünmeye başladı. Doğruca eve gitse, rahibin sözünü dinlemediği için babasının onu cezalandıracağından emindi; o yüzden eve gitmekten korkuyordu. Birden, yirmi kilometre kadar ötedeki komşu köyde çok büyük bir tapınak olduğunu anımsadı. O tapınakta pek çok rahip olduğunu işitmişti; onlara gidip, kendisini yardımcı rahip olarak yanlarına alıp almayacaklarını sormaya karar verdi.

Oysa çocuğun tapınağın çoktan kapanmış olduğundan haberi yoktu. Tapınağın kapanmış olmasının nedeni de, bir

zebaninin rahipleri korkutup kaçırarak orayı ele geçirmiş olmasıydı. Bazı yiğit savaşçılar sonradan bir gece zebaniyi öldürmek için tapınağa gitmişlerse de, bir daha kendilerinden haber alınamamıştı. Bütün bu olup bitenlerden çocuğa kimse söz etmemişti; – o yüzden, rahiplerin kendisine iyi davranacaklarını umarak, ta komşu köye kadar taban tepti.

Köye vardığında hava çoktan kararmış, herkes yatıp uyumuştu; ama çocuk baktı, köyün ortasından geçen yolun karşısındaki tepede yükselen büyük tapınakta bir ışık yanıyor. Bu hikâyeyi anlatanlara bakılırsa, cin, kendilerine bir barınak arayan yalnız yolcuları oraya çekmek için yakıyormuş o ışığı meğer. Çocuk hemen tapınağa varıp kapıyı vurdu. Ses seda yoktu. Kapıyı birkaç kez daha vurduysa da açan olmadı. Sonunda kapıyı usulca itti ve kapalı olmadığını görünce çok sevindi. İçeri girince bir lambanın yanmakta olduğunu gördü – ama ortalıkta tek bir rahip yoktu.

Birazdan mutlaka bir rahibin çıkageleceğini düşünerek oturdu, beklemeye başladı. Sonra bir de baktı ki, tapınağın içinde ne varsa tozdan kapkara olmuş, her yer örümcek bağlamış. O yüzden de, tapınağın temiz pak tutulması için rahiplerin kesinlikle bir rahip yardımcısına gerek duyacaklarını geçirdi aklından. Her yerin böyle kir pas içinde kalmasına neden engel olmadıklarını da merak ediyordu bir yandan. Ama tapınağın içindeki büyük beyaz paravanaları görünce gözleri parladı, bunlara harika kedi resimleri yapılabilirdi. Çok yorgun olmasına karşın hemen bir yazma altlığı bakındı ve buldu da, sonra biraz mürekkep öğüttü[1] ve başladı kedi resimleri yapmaya.

Paravanalara dünya kadar kedi çizdi; sonra da uykusuzluktan ayakta duramadığını fark etti. Tam uyumak için paravanalardan birinin dibine uzanacaktı ki, birden rahibin sözlerini anımsadı: *"Büyük yerlerden uzak dur; – küçük yerlerde bulun!"*

Tapınak çok büyük bir yerdi; üstelik bir başınaydı; rahibin sözlerini –doğru dürüst anlayamamasına karşın– aklından geçirirken ilk kez yüreğine bir korku düştü ve yatıp uyuyabileceği *küçük bir yer* bakındı. Sürme kapılı küçük bir oda buldu ve içeri girip kapıyı örttü. Yere uzanıp derin bir uykuya daldı.

Gecenin geç saatleriydi, korkunç bir gürültüyle uyandı – sanki birileri gırtlak gırtlağa gelmiş, çığlıklar atıyordu. O kadar ürkünçtü ki, küçük odanın kapısındaki bir yarıktan dışarıya bakmaya bile cesaret edemedi; korkudan, yattığı yerde hiç kımıldamadan soluğunu tuttu.

Tapınaktaki ışık söndü; ama tüyler ürpertici sesler kesilmek şöyle dursun daha da ürkünçleşti, tüm tapınak zangır zangır titredi. Uzun bir süre sonra ortalık sessizliğe büründü; ama çocuk hâlâ yerinden kıpırdamaya cesaret edemiyordu. Gün ışığı odanın küçük kapısındaki yarıklardan içeri vuruncaya kadar da kıpırdamadı yerinden.

Sonra gizlendiği yerden büyük bir temkinlilikle dışarı çıkıp etrafa bakındı. İlk gördüğü, tapınağın baştan başa kanla kaplı yerleri oldu. Sonra da, orta yerde yatan koskocaman, korkunç bir sıçan gördü – inekten de iri bir zebani sıçan!

Peki, kim öldürmüş olabilirdi bu zebaniyi? Ortalıkta tek bir insan, tek bir yaratık görünmüyordu. Çocuk birden bir gece önce resimlerini yaptığı bütün kedilerin ağızlarının kıpkırmızı ve kana bulanmış olduğunu gördü. İşte o zaman, zebaniyi resmini yaptığı kedilerin öldürdüğünü anladı. Ve, bilge rahibin ona neden "*Geceleri büyük yerlerden uzak dur;* – küçük yerlerde bulun" dediğine işte ilk kez o zaman akıl erdirdi.

Gel zaman git zaman, o çocuk çok ünlü bir ressam oldu. Yaptığı kedi resimlerinden bazıları bugün hâlâ Japonya'ya giden gezginlere gösterilir.

Caline

Kate Chopin

Güneş davetkâr gölgeler düşürecek kadar batıya erişmişti. Bir genç kız, küçük bir tarlanın ortasında, bir tınazın gölgesine uzanmış yatıyordu. Uzun bir süredir mışıl mışıl uyuyordu, ama birden nereden geldiği belirsiz bir gürültüyle uyandı. Gözlerini açıp bir an bulutsuz göğe baktı. Esnedi, uzun kahverengi kollarıyla bacaklarını uzatarak tembel tembel gerindi. Sonra, siyah saçlarına, kırmızı bluzuna ve çıplak bileklerinin yukarısında kalan mavi pazen etekliğine yapışmış samanlara aldırmaksızın yerinden kalktı.

Anne ve babasıyla yaşadıkları ahşap kulübe, uyumakta olduğu yeri çevreleyen çitin hemen ötesindeydi. Kulübenin ardında pamuk ekilen küçük bir tarla vardı. Daha ötede, tepenin yamacında uzanıp giden, Teksas ve Pasifik Demiryolu'nun çelik raylarının parıldadığı upuzun alan dışında her yer sık ağaçlarla kaplıydı.

Caline, gölgeden çıktığında, uzaklarda uzun bir yolcu vagonu katarı gördü, birden durmak zorunda kalmış olmalıydılar. Onu uykusundan uyandırmış olan da trenin apansız durmasıydı; anımsadığı kadarıyla daha önce hiç böyle bir şey olmamıştı; o yüzden, ilk başta, şaşkın şaşkın baktı.

Lokomotifte bir arıza olmuş gibi görünüyordu; yolculardan bazıları, vagonlardan inmiş, sorunu öğrenmek için lokomotife doğru gidiyorlardı. Bazıları da, ağır adımlarla, Caline'in yaşlı, yamru yumru bir dut ağacının altında durup bakakaldığı yere, kulübenin oraya doğru geliyordu. Babası da, katırını sıra sıra pamukların bitiminde durdurup sabanına dayanmış, onlara bakmaktaydı.

Gelenler arasında kadınlar da vardı. Bozuk yolda yüksek topuklu çizmeleriyle, etekliklerini işveli bir edayla kaldırarak güçlükle yürüyorlardı. Şemsiyelerini omuzlarında döndürüyor, erkek arkadaşlarının besbelli gülünç sözlerine kahkahayı basıyorlardı.

Caline'le sohbet etmeye kalktılarsa da, Fransız ağzıyla konuşan genç kızın söylediklerinden hiçbir şey anlamadılar.

Adamlardan biri –güzel yüzlü bir delikanlı– cebinden bir eskiz defteri çıkarıp kızın resmini yapmaya başladı. Caline ise, elleri arkasında, iri gözlerini adamdan ayırmaksızın, hiç kımıldamadan duruyordu.

Adam daha resmi bitirmeden trenden bir çağrı geldi ve hepsi birden telaşla oraya koşuştu. Lokomotif keskin bir çığlık atarak havaya tembel dumanlar saldı ve çok geçmeden insan yükünü alıp gözden kayboldu.

Caline o günden sonra kendini bir daha eskisi gibi hissetmedi. Karşıda her gün hızla gidip gelen vagon katarlarını yepyeni ve tuhaf bir ilgiyle izliyor ve bu insanların nereden gelip nereye gittiklerini merak ediyordu.

Annesiyle babası bunu ona söyleyemediler; "loin là bas"-dan[1] gelip "Djieu sait é où"ya[2] gittiklerini söylemekle yetindiler.

Bunun üzerine, Caline bir gün, demiryolu boyunca kilometrelerce yürüyerek, büyük su deposunun orada kalan yaşlı makasçıyla konuşmaya gitti. Evet, yaşlı makasçı biliyordu. O insanlar kuzeydeki büyük kentlerden geliyor, güneydeki kente gidiyorlardı. Adam kenti avcunun içi gibi biliyordu;

muhteşem bir yerdi. Bir ara orada oturmuştu. Şimdi de kız kardeşi orada yaşıyordu; Caline gibi hoş bir kızın yemek ve temizlik işlerinde kendisine yardımcı olmasına, bebeklere bakmasına öyle sevinirdi ki. Kentte Caline'in eline ayda beş dolar gibi bir para geçebilirdi.

Böylece Caline, yeni bir pazen eteklik, pazar ayakkabıları ve yaşlı makasçının kız kardeşine kargacık burgacık bir yazıyla yazıp büyük bir özenle kapattığı bir mektupla kente gitti.

Kadın, yeşil pancurlu, üç ahşap basamakla kaldırıma inilen, sıvalı minik bir evde oturuyordu. Sokak boyunca bu evlerin yüzlercesine rastlamak mümkündü. Evlerin damlarından uzun gemi direkleri yükseliyor, dingin sabahlarda Fransız pazarının uğultusu duyulabiliyordu.

Caline ilk başlarda büyülenmiş gibiydi. Kentin gerçekliği karşısında tüm önyargılarını gözden geçirmesi gerekti. Makasçının kız kardeşi nazik ve kibar bir işkadınıydı. Bir iki hafta sonra, genç kızın kenti sevip sevmediğini sordu. Caline kentten çok hoşlanmıştı; pazar öğleden sonraları çocuklarla kocaman, heybetli şeker ambarlarının orada gezinmek; sonra, sıkıştırılmış pamuk balyalarının üstüne oturup, Mississippi sularında bir gidip bir gelen görkemli buharlı gemileri, zarif tekneleri ve şamatacı küçük römorkörleri seyretmek keyifliydi. Yakışıklı Gaskon kasapların bu Arcadialı[3] güzel kıza iltifatlar yağdırmak, küçük pazar buketleri sunmak ve sepetine avuç avuç *lagniappe*[4] atmak için birbirleriyle yarıştıkları Fransız pazarına gittiğinde Caline'in içi içine sığmıyordu.

Bir hafta daha geçtikten sonra, kadın Caline'e hâlâ hayatından memnun olup olmadığını bir kez daha sorduğunda, genç kız artık o kadar emin değildi. Bir süre sonra kadın aynı soruyu bir kez daha sormaya kalkınca, Caline dönüp gitti, büyük, sarı sarnıcın arkasına oturdu ve gözlerden uzak ağlamaya başladı. Çünkü artık biliyordu ki, büyük bir

istekle aradığı, büyük kent ve büyük kentin kalabalıkları değil, o gün dut ağacının altında resmini yapan güzel yüzlü delikanlıydı.

Bülbül ile Gül

Oscar Wilde

Genç Öğrenci, "Ona kırmızı güller götürürsem benimle dans edeceğini söyledi, oysa koca bahçemde bir tek kırmızı gül bile yok," diye yakınıp duruyordu.

Bülbül, pırnal meşesindeki yuvasından onu duydu, yaprakların arasından bakınarak düşüncelere daldı.

Genç Öğrenci, "Bahçemde bir tek kırmızı gül bile yok!" diye feryadı bastı ve güzelim gözleri yaşlara boğuldu. "Ah, mutluluk ne kadar küçük şeylere bağlı! Bilgelerin tüm yazdıklarını hatmettim, tekmil felsefenin sırrına vardım, gel gör ki bir kırmızı gülün yokluğu hayatımı kararttı."

"İşte, sonunda gerçek bir sevgili," dedi Bülbül. "Hiç tanımadan kim bilir kaç gece onun uğruna dem çektim; kim bilir kaç gece yıldızlara onun öyküsünü anlattım ve şimdi karşımda işte. Saçları sümbül koyusu, dudakları arzu gülü kadar kırmızı, ne ki yüzü tutkudan fildişi solgunu, hüzün kaşlarına mührünü vurmuş."

Genç Öğrenci, "Yarın gece Prens bir balo veriyor," diye mırıldandı, "ve sevdiğim de orada olacak. Ona kırmızı bir gül götürürsem tan ağarıncaya kadar dans edecek benimle. Kırmızı bir gül götürürsem, onu kollarıma alacağım, o da başını omzuma yaslayacak, elini sımsıkı elime

alacağım. Ama bahçemde bir tek kırmızı gül olmadığına göre, ben orada bir başına otururken o yanımdan geçip gidecek. Yüzüme bile bakmayacak ve yüreğim paramparça olacak."

"Gerçek sevgili diye buna derim," dedi Bülbül. "Benim dem çektiğim şeyin o acısını çekiyor, benim gönlümü hoş eden onun yüreğini yakıyor. Şu Aşk dedikleri ne kadar olağanüstü bir şey. Zümrütten daha değerli, özenle işlenmiş opaller onun yanında sönük kalır. İnciler ve narlar onu satın alamaz, pazarda arasan bulunmaz. Tacirden satın alınmaz, terazide altınla ölçülmez."

Genç Öğrenci, "Çalgıcılar balkonda oturup yaylı çalgılarını çalacak, sevdiceğim de arpın ve kemanın ezgileriyle dans edecek," dedi. "O denli uçarcasına dans edecek ki ayakları yere değmeyecek, saraylılar cıvıl cıvıl giysileriyle çevresini saracak. Ama ona verecek bir tek kırmızı gülüm yok diye benimle dans etmeyecek"; kendini çimenlere attı, yüzünü ellerine gömdü, başladı ağlamaya.

Tam o sırada, kuyruğu havada yanından hızla geçen küçük bir Yeşil Kertenkele, "Neden ağlıyor bu?" diye soracak oldu.

Gün ışığı ardında kanat çırpan bir Kelebek, "Sahi, neden?" diye yineledi.

Bir Papatya da, aheste beste, "Sahi, neden?" diye usulcacık fısıldadı komşusuna.

"Kırmızı bir gül için gözyaşı döküyor," dedi Bülbül.

"Kırmızı bir gül için mi?" diye çığlığı bastılar bir ağızdan; "ne kadar saçma!" Alaycılığı hiç elden bırakmayan küçük Kertenkele ise bir kahkaha patlattı.

Ama Bülbül, Öğrenci'nin hüznündeki sırrı çözmüştü; meşe ağacında sesini çıkarmadan oturup Aşk'ın gizemini düşünerek derinlere daldı.

Sonra birden kahverengi kanatlarını açarak havalandı. Korudan bir gölge gibi geçti, bahçenin üstünde bir gölge gibi süzüldü.

Çimenliğin orta yerinde göz alıcı bir Gül Ağacı vardı; Bülbül onu görür görmez oraya doğru kanat çırptı, incecik bir dala usulca kondu.

"Bana kırmızı bir gül ver," diye yalvardı, "sana en güzel şarkımı söyleyeyim."

Ama Ağaç başını salladı.

"Benim güllerim beyaz," diye yanıtladı, "denizdeki köpükler kadar beyaz, dağdaki kardan da beyaz. Ama eski güneş saatinin çevresine dolanan kardeşime git istersen, belki o sana istediğini verir."

Bunun üzerine, Bülbül, güneş saatinin çevresine dolanmış Gül Ağacı'nın oraya uçtu.

"Bana kırmızı bir gül ver," diye yalvardı, "sana en güzel şarkımı söyleyeyim."

Ama Ağaç başını salladı.

"Benim güllerim sarı," diye yanıtladı, "kehribar bir taht-ta oturan denizkızının saçları kadar sarı, tırpancı tırpanıyla gelmeden çayırda açan nergislerden daha sarı. Ama Öğrenci'nin penceresinin altında boy atan kardeşime git istersen, belki o sana istediğini verir."

Bunun üzerine, Bülbül, Öğrenci'nin penceresinin altında boy atmış Gül Ağacı'nın oraya uçtu.

"Bana kırmızı bir gül ver," diye yalvardı, "sana en güzel şarkımı söyleyeyim."

Ama Ağaç başını salladı.

"Benim güllerim kırmızı," diye yanıtladı, "güvercinin ayakları kadar kırmızı, okyanustaki mağaralarda yelpaze gibi salınan koca koca mercanlardan daha kırmızı. Ama kış damarlarımı dondurdu, kırağı filizlerimi kavurdu, fırtına dallarımı kırdı, bu yıl gül veremeyeceğim."

"Bütün istediğim, bir kırmızı gül," diye sızlandı Bülbül, "tek bir kırmızı gül! Hiçbir çaresi yok mu bir tek kırmızı gül edinmemin?"

"Bir yolu var," diye yanıtladı Ağaç, "ama o kadar tüyler ürpertici ki sana anlatmayı göze alamam."

"Çekinme, söyle," dedi Bülbül, "ben korkmam."

"İlle de kırmızı bir gül istiyorsan," dedi Ağaç, "onu ay ışığında ezgilerden yaratmalı, yüreğinin kanıyla boyamalısın. Göğsünü bir dikene dayayıp bana şarkı söylemelisin. Bütün gece bana şarkı söylemelisin ve diken yüreğini delmeli ki kanın damarlarıma aksın, benim kanım olsun."

Bülbül, "Kırmızı bir gül uğruna ölmek çok büyük bir bedel," diye yakındı. "Hayat ise herkes için çok değerli. Yemyeşil ormanda oturup, altın arabasına binmiş Güneş'i, inci arabasını süren Ay'ı seyre daldın mı değme keyfine. Hoştur alıcın kokusu, hoştur vadideki çançiçeklerini, tepede çiçeğe duran fundaları seyre dalmak. Ama Aşk Hayat'tan güzeldir; kaldı ki, insan yüreğinin yanında kuşun yüreğinin sözü mü olur?"

Böylece Bülbül kahverengi kanatlarını açarak havalandı. Bahçenin üstünden bir gölge gibi süzülerek geçti, bir gölge gibi yelken bastı korunun üzerinde.

Genç Öğrenci hâlâ bıraktığı yerde, çimenlerin üstünde yatıyordu; güzelim gözlerindeki yaşlar henüz kurumamıştı.

"Yüzün gülsün," diye seslendi Bülbül, "gözün aydın; kırmızı gülüne kavuşacaksın. Ay ışığında ezgilerden yaratacağım onu, yüreğimin kanıyla bezeyeceğim. Karşılığında senden tek istediğim, gerçek bir sevgili olman, çünkü o güçlü İktidar'dan da bilge ve güçlü olan Felsefe'den bile daha bilge ve güçlüdür Aşk. Kanatları alev kırmızısıdır, alev kırmızısıdır gövdesi. Dudakları baldan tatlı, soluğu buhur gibidir."

Öğrenci başını çimenlerden kaldırıp kulak verdi, ama kitaplarda yazılanlardan başka bir şey bilmediğinden Bülbül'ün söylediklerini anlayamadı.

Ne ki, Meşe Ağacı anladı ve hüzünlendi, çünkü dallarına yuva kuran küçük Bülbül'ü çok seviyordu.

"Bana son bir şarkı söyle," diye fısıldadı, "sen gidince yapayalnız kalacağım."

Bülbül de Meşe Ağacı'na bir şarkı söyledi, sesi gümüş bir tastan dökülen su gibiydi.

Bülbül şarkısını bitirince, Öğrenci yerinden kalkıp cebinden bir defterle bir kurşunkalem çıkardı.

Koruda yürüyüp giderken, "Endamına söz yok," diye aklından geçirdi, "Peki, duygudan nasibini almış mı? Sanırım, zerre kadar almamış. Aslına bakılırsa, çoğu sanatçıdan farkı yok; biçem yerli yerinde, ama içtenliğin yerinde yeller esiyor. Başkaları için özünden geçmez. Varsa yoksa musiki, oysa sanatın bencil olduğunu bilmeyen var mı? Yine de sesinin pek güzel olduğunu kabul etmeli. Ama ne yazık ki sesinin güzelliğinin ne bir anlamı var, ne de bir yararı." Sonra da odasına girdi, saman döşeğine uzanıp sevdiceğini düşünmeye başladı, çok geçmeden de uykuya daldı.

Bülbül, Ay gökyüzünde ışıyınca, uçup Gül Ağacı'na gitti, göğsünü dikene dayadı. Bütün gece, göğsünü dikenden ayırmadan, şakıdı; donuk, saydam Ay gökyüzünden eğilip onu dinledi. Bülbül gece boyunca şakıyadursun, diken göğsüne battıkça battı, kanı yüreğinden çekildikçe çekildi.

İlkin, bir delikanlıyla bir genç kızın yüreklerinde aşkın filizlenişinin şarkısını söyledi. Ve şarkı şarkıyı izledikçe, Gül Ağacı'nın en tepedeki incecik dalında, yaprak yaprak içre, olağanüstü güzellikte bir gül açtı. Önce, ırmağın üstünde dolanan pus kadar solgundu – sabahın ayakları kadar solgun, şafağın kanatları kadar gümüşsü. Bir gülün gümüş bir ay-

nadaki gölgesi gibi, bir gülün bir havuza düşen gölgesi gibi, Ağacın en tepedeki dalında çiçeğe durdu gül.

Ama Ağaç, Bülbül'e seslendi, göğsünü dikene daha çok bastırmasını istedi. "Daha çok bastır, küçük Bülbül," diye haykırdı, "yoksa gül doğmadan Gün doğacak."

Bülbül de göğsünü dikene biraz daha bastırdı ve gittikçe daha yüksek sesle şakımaya başladı, bir delikanlıyla bir genç kızın ruhlarında tutkunun filizlenişinin şarkısını söylüyordu şimdi.

Ve gülün yapraklarına pembenin nazenin kızartısı düştü, hani damat gelini dudaklarından öptüğünde yanakları al al olur ya, işte öyle. Ama diken henüz Bülbül'ün yüreğine erişmemişti, o yüzden gülün yüreği hâlâ beyazdı, çünkü bir gülün yüreği ancak bir Bülbül'ün yüreğinin kanıyla kızıla keser.

Ve Ağaç, göğsünü dikene daha da bastırması için Bülbül'e yalvardı. "Daha çok bastır, küçük Bülbül," diye seslendi, "yoksa gül doğmadan Gün doğacak."

Bülbül de göğsünü dikene biraz daha bastırdı, diken yüreğine dayandığında acısı içine çöktü. Acısı arttıkça artıyor, Bülbül'ün şarkısı da gittikçe çılgınlaşıyordu, çünkü Ölüm'ün kusursuz kıldığı Aşk'ın, mezarda bile ölmeyen Aşk'ın şarkısını söylüyordu.

Ve olağanüstü güzellikteki gül, doğu göğünün gülü gibi, kızıla kesti. Kızıla kesti taçyapraklarının gerdanı, bir yakut gibi kızıla kesti gülün yüreği.

Gel gör ki, Bülbül'ün sesi gittikçe yitti, küçücük kanatları titremeye başladı ve gözüne perde indi. Şarkısı gitgide kısıklaştı, boğazının sıkıldığını duyumsadı.

Sonra son bir çabayla bir şarkı tutturdu. Soluk Ay şarkıyı duyunca şafağı unuttu, gökyüzünde biraz daha oyalanayım dedi. Kırmızı gül şarkıyı duyunca hazdan tepeden tırnağa titredi, taçyapraklarını sabah serinliğine açtı. Yankı

Bülbül'ün ezgisini tepelerdeki mor mağaralara taşıdı, uykudaki çobanları düşlerinden uyandırdı. Irmaktaki kamışlar, aralarından süzülürcesine geçen ezginin sözlerini denize taşıdılar.

"Bak, bak!" diye haykırdı Ağaç, "gül doğdu sonunda." Ama Bülbül yanıt veremedi; uzanıp giden çimenlerin üstünde cansız yatıyordu, diken yüreğine saplanmıştı.

Öğrenci öğleyin penceresini açıp dışarı baktı.

"Şu işe bak, kısmetim ayağıma gelmiş!" diye bağırdı, "al sana kırmızı bir gül! Hayatımda böyle bir gül görmedim. Ne kadar da güzel; hiç kuşkum yok, Latince upuzun bir adı vardır." Sonra da eğilip kopardı.

Gülü şapkasına taktı, gülüyle hocasının evine koştu.

Hocasının kızı, kapının ağzında oturmuş, makaraya mavi ipek sarıyordu; küçük köpeği de ayağının dibindeydi.

Öğrenci, "Sana kırmızı bir gül getirirsem benimle dans edeceğini söylemiştin ya," dedi coşkuyla. "İşte sana dünyanın en kırmızı gülü. Bu gece yüreğinin kıyısına takarsın; biz dans ederken o da sana seni ne kadar çok sevdiğimi anlatır."

Ama kız suratını astı.

"Bir kere giysime uymayacak sanırım," diye yanıt verdi, "hem sonra Mabeyinci'nin yeğeni bana sahici mücevherler gönderdi; mücevherlerin çiçeklerden çok daha pahalı olduğunu bilmeyen yoktur."

Öğrenci, öfkeye kapılarak, "Öyle mi, inan olsun senin kadar değerbilmezini görmedim hayatımda," dedi ve gülü sokağa fırlattı; gül bir çukura düştü, üstünden de bir at arabası geçti.

"Değerbilmez mi!" dedi kız. "Biliyor musun, sen çok kaba bir adamsın. Hem sen de kimsin ki! Bir Öğrenci parçası. Allah bilir, ayakkabılarında Mabeyinci'nin yeğenindeki gibi gümüş toka bile yoktur," dedi ve iskemlesinden kalkıp içeri girdi.

Öğrenci, oradan uzaklaşırken, "Şu Aşk denen şey ne kadar büyük bir salaklıkmış," dedi kendi kendine. "Mantık'ın yarısı kadar yararı yok, çünkü kanıtladığı hiçbir şey yok, üstelik insana hep olmayacak şeyler anlatıyor ve gerçek olmayan şeylere inandırıyor. Açıkçası, hiç pratik değil, hem de pratikliğin her şey demek olduğu bu çağda. O zaman ben de Felsefe'ye döner, Metafizik okurum."

Odasına dönünce, tozlu kocaman bir kitap çıkardı, okumaya başladı.

Arabacının Koltuğundan

O. Henry

Arabacı hayata kendine mahsus bir açıdan bakar. İnsanlara bakışı, başka bir işle uğraşan bir adamın bakışından daha basittir belki. Faytonunun yüksek, oynak koltuğundan herkese tepeden bakar ve onları göçerkonar zerrecikler olarak görür, göçerlik tutkusuyla yanıp tutuşmuyorlarsa da zerre kadar değer vermez onlara. O Yehu'dur[1], siz de taşınacak birer eşya. İster devlet başkanı olun, ister ipsiz sapsızın teki, arabacının gözünde bir müşteriden başka bir şey değilsinizdir, sizi arabasına alır, kırbacını şaklatır, tekmil omurlarınızı yerinden oynattıktan sonra indirir.

Sıra parasını ödemeye gelince, tarifeye bağlı kalmaya kalkmayagörün, aşağılamanın ne demek olduğunu anlayıverirsiniz; hele cüzdanınızı evde unutmuşsanız hayatınız cehenneme döner, Dante'nin hayal gücü yanında hafif kalır.

Arabacının hayatta tek bir amaca odaklanmış olmasını, faytonun tuhaf yapısıyla açıklamak hiç de abartılı olmayacaktır. Horoz gibi tepeye tüner, sanırsınız paylaşılmaz tahtına kurulmuş bir Jüpiter; kaderiniz ellerinde tuttuğu iki kaypak kayışın arasındadır. Ayağınız yerdeyken uşakların bir dediğinizi iki etmedikleri siz, arabanın içinde eliniz kolunuz bağlı, fare gibi kapana kısılmış bir halde, oyuncak ördek gibi

kafanız sallanıp durarak otururursunuz; cılız isteklerinizi duyurmak için ayaklı lahdinizdeki ince yarıktan yukarıya ciyak ciyak bağırmaktan başka çareniz yoktur.

Üstelik siz arabada oturan biri bile değil, yalnızca taşınması gereken bir yüksünüzdür. Gemide bir safrasınızdır ve "arş-ı âlâda oturan Kerubi"[2] de denizin dibindeki adresi ezbere bilir.

Bir gece, McGary'nin Aile Lokantası ile arasında yalnızca bir kapı olan büyük tuğla apartmandan gürültüler geliyordu; belli ki bir eğlenti vardı. Seslerin Walsh ailesinin oturduğu kattan geldiği anlaşılıyordu. Kadını erkeği, genci yaşlısıyla kaldırıma doluşan meraklı komşular arada sırada iki yana açılarak, eğlentiye McGary'nin lokantasından yiyecek ve içecek yetiştiren garsona yol veriyorlardı. Kaldırımdaki kalabalık içeride olup bitenle ilgili çene yarıştırıyordu, konuşulanlardan Norah Walsh'un düğünü olduğu hemen anlaşılıyordu.

Bir süre sonra, düğünde gülüp oynayanların bir bölüğü kaldırıma döküldü. Davetsiz misafirler de onları sarıp sarmalayıp aralarına sızınca, McGary'nin düğün halkına sunduklarından kaynaklanan neşeli çığlıklar, kutlamalar, kahkahalar ve ne idüğü belirsiz sesler geceye karıştı.

Sokağın başında Jerry O'Donovan'ın arabası duruyordu. Jerry'ye gecekuşu demelerine bakmayın; içerisi iğneoyası dantellerle, menekşelerle bezeli faytonundan afilisi, gıcır gıcırı görülmemişti. Hele Jerry'nin atı gibisi yoktu! Yulafla beslene beslene o kadar semirmişti ki, evdeki bulaşıkları yıkamadan kendini sokağa atan ve hoşlaşmadığı arabacıları tutuklatan şu ihtiyar kadınlardan birinin bile onu görünce yüzü gülerdi –evet, yüzü gülerdi– desem yalan olmaz.

Jerry'nin yıllarca rüzgâr ve yağmurun sillesini yemiş silindir şapkası, zenginlerin kuduruk, güçlü kuvvetli oğullarının ve belalı müşterilerin sillelerinden kurtulamamış kıpkırmızı burnu ve McGary'nin oralarda pek tutulan pirinç düğmeli

yeşil ceketi, yerinde duramayan, şamatasından geçilmeyen, kıpır kıpır kıpırdayan kalabalığın arasından bir görünüp bir kayboluyordu. Jerry'nin arabasında kafayı çektiğini, kafasının kıyak olduğunu bilmeyen yoktu. "Jerry kelle olmuş" dediği duyulan dikkatli bir gencin tanıklığını kabul edecek olursak, işi daha da ileri götürüp Jerry'nin küfelik olduğunu söylesek yeridir.

Sokaktaki kalabalığın içinden mi, yoldan tek tük geçenlerin arasından mı, bilinmez, genç bir kadın çıkageldi, arabanın yanı başında durdu. Kadının gelişi Jerry'nin işinin ehli, keskin gözlerinden kaçmadı tabii. Arabaya doğru yalpalayarak öyle bir hamle yaptı ki, orada dikilenlerden üç dört kişiyi devirdi; az kalsın kendi de yere yuvarlanıyordu – ama yok! yangın musluğunun başlığına yapışıp düşmemeyi başardı. Aniden patlayan bir fırtınada çarmık basamaklarını tırmanan bir denizci gibi, arabasının koltuğuna tırmanıverdi. Koltuğuna yerleşir yerleşmez de, McGary'de yuvarladığı kadehlerin en küçük bir hükmü kalmadı. Teknesinin mizana direğine çıkıp yerleştiğinde, bir gökdelenin asma iskelesindeki bir cam silicisi kadar güvendeydi artık.

Kendini toparlamaya çalışırken, "Atlayın, hanfendi," dedi. Genç kadın arabaya girdi; kapı küt diye çarpıp kapandı; Jerry'nin kırbacı havada şakladı; kaldırımın kenarındaki suyolunun oradaki kalabalıktakiler kaçıştı ve zarif fayton şehrin içine daldı.

Yulaf azgını at hızla ileri atıldıktan sonra biraz yavaşlayınca, Jerry kapağı araladı ve müşterisini hoş tutmaya çalışarak çatlak megafon sesiyle aralıktan aşağıya seslendi:

"Nereye gitmek isterdiniz bakalım?"

"Nereye istersen," diye tatlı ve uysal bir yanıt geldi.

"Anlaşılan, sırf keyfine gezinmek istiyor bu kadın," diye aklından geçirdi Jerry. Ve bir öneride bulunma gereği duydu:

"Parkın çevresinde şööle bi tur atalım, hanfendi. Size çok iyi gelir, harika olur."

"Nasıl istersen," diye yanıtladı müşteri tatlı tatlı.

Araba Beşinci Cadde'ye saptı ve o pırıl pırıl yolda hızını artırdı. Jerry koltuğunda hoplayıp zıplıyor, bir o yana bir bu yana sallanıyordu. McGary'de içtikleri de içinde depreşmiş, kafası adeta yeniden dumanlanmıştı. Çok eski bir Killisnook şarkısı tutturdu, kırbacıyla da orkestra şefinin batonu gibi tempo tutuyordu.

Yolcu arabanın içinde minderlerin üstünde dimdik oturuyor, sağa sola, ışıklara, evlere bakınıyordu. Gözleri arabanın karanlığında akşam karanlığındaki yıldızlar gibi parlıyordu.

Elli Dokuzuncu Cadde'ye geldiklerinde Jerry uyuklamaya başlamış, elindeki dizginler gevşemişti. Ama atı dönüp parkın kapısından girdi ve alışık olduğu o gece turunu atmaya başladı. Yolcu kendinden geçmişçesine arkasına yaslandı, mis gibi kokan çimenlerin, yaprakların, çiçeklerin sağaltıcı havasını içine çekti. Arabayı çeken akıllı hayvan, oraları çok iyi bildiği için, yolun sağından ayrılmadan adeta yürüyüşe geçti.

Sonunda, alışkanlık, Jerry'ye gittikçe bastıran uykuya ağır bastı. Jerry, ne fırtınalar atlatmış teknesinin kapağını kaldırıp arabacıların parkta hep sorduğu soruyu sordu.

"Gazzinoda duralım mı, hanfendi? Bişiler yer içer, müzik dinlersiniz. Herkes durur burda."

"İyi olur doğrusu," dedi yolcu.

Jerry hemen dizginlere asıldı, gazinonun önünde durdular. Arabanın kapısı açıldı. Yolcu basamağa basmadan yere atladı. Ve o anda kendini büyüleyici bir müzikle sarılmış buldu, bir ışık ve renk cümbüşü gözlerini kamaştırdı. Biri tam o sırada üzerinde 34 rakamı bulunan küçük dört köşe bir kart sıkıştırdı eline. Çevresine bakındığında, kendisini getiren arabanın, yirmi metre kadar ileride bekleyen dizi dizi faytonlar, arabalar ve otomobiller arasında sıraya girmiş olduğunu gördü. Biraz sonra kolalı gömlek göğüslüğüyle hemen göze çarpan bir adam ardın ardın dans ederek önünden geçti; çok

geçmeden de genç kadın yaseminlerin sardığı bir parmaklığın yanı başındaki küçük bir masaya oturtuldu.

O sırada bir şeyler ısmarlamasının beklendiğini fark edince, incecik cüzdanındaki bozuklukları saydı ve bir bardak bira söyleyebileceğini anladı. Oturduğu yerden, her şeyi –sihirli bir ormandaki masalsı bir sarayda bambaşka bir renge, bambaşka bir kılığa bürünmüş hayatı– içine çekiyor, aklına sığdırmaya çalışıyordu.

Bütün masalarda ipekli giysilere bürünmüş, dünyanın en değerli mücevherlerini takmış takıştırmış prensler ve kraliçeler oturuyordu. İkide bir dönüp dönüp merakla Jerry'nin müşterisine bakıyorlardı. Gördükleri, "foulard"[3] sözcüğüyle allanıp pullanan cinsten pembe bir ipekli giysi içindeki gösterişsiz bir vücut ve kraliçeleri bile imrendirecek bir yaşama sevincinin okunduğu gösterişsiz bir yüzden başka bir şey değildi.

Saatlerin yelkovanları iki tur attı. Saraylılar *alfresco*[4] tahtlarından kalktılar, görkemli arabalarına binip tıkır tıkır, tıngır mıngır uzaklaştılar. Müzik tahta kutulara, deri çantalara ve çuha torbalara çekildi. Garsonlar nerdeyse tek başına oturmakta olan gösterişsiz bedenin yakınındaki masa örtülerini imalı imalı bakarak topladılar.

Jerry'nin yolcusu masadan kalktı ve üstünde rakam olan kartı uzatarak saf saf, "Biletime bir şey çıktı mı?" diye sordu.

Garsonlardan biri kartın arabasının fişi olduğunu, onu girişte bekleyen adama vermesi gerektiğini söyledi. Girişteki adam da kartı alıp baktı ve orada yazan numarayı seslendi. Sırada yalnızca üç fayton kalmıştı. Arabacılardan biri koştu, arabasının içinde uyumakta olan Jerry'yi sarsaladı. Jerry bir küfür salladıktan sonra kaptan köşküne tırmandı, gemisinin dümenini rıhtıma kırdı. Yolcusu binince, araba en kestirme yollardan parkın karanlık serinliğine daldı.

Parkın girişine vardıklarında, Jerry birden kuşkuya kapıldı ve uyur uyanık zihni zayıf da olsa aklın ışığıyla donan-

dı. Aklına bir soru gelmişti. Atı durdurdu, kapağı kaldırdı ve radyofonik sesini kurşun bir şakul gibi aralıktan aşağıya sarkıttı:

"Dört doları görmeden bi adım daha atarsam ne oliim. Mangırın var mı?"

Yolcu, hafifçe gülerek, "Dört dolar mı!" dedi. "Ne gezer, elbette yok. Birkaç bozukluğum, bir iki de on sentliğim var, hepsi o kadar."

Jerry kapağı kapatıp yulaf azgını atını kırbaçladı. Toynakların tıkırtısı savurduğu küfürleri biraz olsun bastırsa da duyulmasını önleyemiyordu. Başını yıldızlı göğe kaldırarak soluğu kesilinceye kadar ardı arkası kesilmeyen lanetler yağdırıyor; yanından geçen araçları gaddarca kırbaçlıyor; sokaklardan geçerken akla hayale gelmedik sunturlu küfürler savuruyordu; gecenin o saatinde güçbela evine gitmeye çalışan bir kamyon şoförü bile o küfürleri duyunca kulaklarına kadar kızardı. Ama Jerry nereye gideceğini biliyordu, oraya dörtnala sürdü arabayı.

Basamaklarının iki yanında birer yeşil lamba yanan binanın önünde dizginlere asıldı. Arabanın kapısını ardına kadar açtı, pat diye aşağıya atladı.

"Hadi yürü bakalım, düş önüme," diye höykürdü.

Müşterisi, gösterişsiz yüzünde hâlâ gazinodaki o hülyalı gülümseyiş, arabadan çıktı. Jerry kolundan tuttuğu gibi polis merkezine soktu onu. Kır bıyıklı komiser yardımcısı masasından işkilli işkilli baktı. Jerry'yle ikisi birbirlerinin yabancısı değildiler.

Jerry, bağrı yanmışçasına esip gürleyerek, "Amirim, bu müşteriyi görüyosun ya—" diye her zamanki şikâyetlerinden birine başlayacak oldu.

Bir an durdu. Boğumlu, kırmızı eliyle alnını sıvazladı. McGary'nin orada dumanlanan kafası yerine geliyordu.

"Bu müşteriyi senle tanıştırmak istiyorum, amirim," diye devam etti sırıtarak. "Kendisi benim karım olur, bu akşam

moruk Walsh'un evinde baş göz olduk. Acaip eğlendik, aklın durur. Hadi, Norah, amirimle tokalaş da basıp evimize gidelim."

Norah, arabaya binerken derin bir iç çekti.

"Çok hoş vakit geçirdim, Jerry," dedi.

Açık Pencere

Saki (H. H. Munro)

"Teyzem birazdan aşağıda olur, Bay Nuttel," dedi on beşindeki bilgiç küçük hanım; "o gelene kadar bana katlanmanız gerekecek."

Framton Nuttel, doğrusu teyzenin aşağıya inmesinin biraz vakit alacağını da hesaba katarak, yeğenin gururunu okşayacak uygun birkaç kelam etmeye çalıştı. Ama bir yandan da, tamamen yabancı olduğu insanlara yaptığı bu nezaket ziyaretlerinin gördüğü sinir rahatsızlığı tedavisine nasıl bir yararı olabileceğini geçiriyordu aklından.

Taşraya kaçıp dünyadan elini eteğini çekmeye hazırlanırken, "Neler olacağını adım gibi biliyorum," demişti kız kardeşi; "orada kendi kabuğuna çekileceksin, tek bir allahın kuluyla iki satır konuşmayacaksın, sonunda can sıkıntısından sinirlerin daha da harap olacak. Sana oradaki tanıdıklarıma yazılmış birkaç tavsiye mektubu vereceğim. Hatırladığım kadarıyla bazıları hoş insanlardı."

Framton, birazdan bu tavsiye mektuplarından birini sunacağı hanımın, Bayan Sappleton'ın o hoş insanlardan biri olup olmadığını merak ediyordu.

Yeğen, yeterince suskun kaldıkları kanısına vararak, "Buralarda çok ahbabınız var mı?" diye soracak oldu.

"Tek bir ahbabım yok," dedi Framton. "Kız kardeşim dört yıl kadar önce buranın papazının konutunda kalmıştı, o yüzden buradaki bazı kişilere sunulmak üzere tavsiye mektupları verdi bana."

Bu son sözleri belli ki biraz da eseflenerek söylemişti.

"Öyleyse teyzemin nasıl biri olduğundan haberiniz yok," deyiverdi aklı ermiş küçük hanım.

"Yalnızca adını ve adresini biliyorum," diye itiraf etti ziyaretçi. Bayan Sappleton'ın evli mi, yoksa dul mu olduğunu merak ediyordu. Odada, tam olarak anlaşılamasa da, bir erkeğin yaşadığını sezinleten bir şeyler vardı.

"Teyzem o büyük faciayı yaşayalı tam üç yıl oldu," dedi çocuk; "kız kardeşinizden sonra olmalı."

"Facia mı?" diye sordu Framton; bu huzurlu taşra kasabasında nasıl bir facia yaşanabilirdi ki.

Yeğen, bir çim bahçeye açılan geniş bir fransızpencere-sini[1] göstererek, "Şu pencereyi ekim gününün ortasında neden ardına kadar açık bıraktığımızı merak etmiş olabilirsiniz," dedi.

"Bu mevsim için hava sıcak sayılır," dedi Framton; "iyi de, bu pencerenin faciayla ne ilgisi olabilir ki?"

"Tam üç yıl oluyor, teyzemin kocasıyla iki erkek kardeşi bu pencereden çıkıp ava gitmişlerdi. Bir daha da geri dönmediler. Çalılıklardan geçerek her zaman çulluk avladıkları yere giderken zalim bataklık üçünü de içine çekip yutmuş. O yaz feci yağmur yağmıştı, bilirsiniz işte, önceki yıllarda güvenli olan yerler bile birdenbire göçüvermişti. Cesetleri asla bulunamadı. En fecisi de buydu zaten." Burada sanki o bilgiç çocuk gitti, yerine titrek sesle konuşan bir yetişkin geldi. "Zavallı teyzem, üçünün ve onlarla birlikte kaybolan küçük kahverengi spanyelin bir gün mutlaka geri döneceklerini, eskiden olduğu gibi şu pencereden içeri gireceklerini sanıyor hâlâ. İşte o yüzden pencere her akşam karanlık basıncaya

kadar açık bırakılıyor. Zavallı teyzeciğim, hep anlatır bana nasıl çıkıp gittiklerini: Kocası sugeçirmez beyaz trençkotunu koluna almışmış; küçük kardeşi Ronnie, her zamanki gibi teyzeme takılmak için onu illet eden 'Bertie, terk etme beni' şarkısını söylüyormuş. Sahi, bazen böyle sessiz sakin akşamlarda yüreğim ağzıma gelir, sanki üçü birden şu pencereden içeri—"

Hafifçe titreyerek sustu. Teyze onca geciktiği için özürler dileyerek telaşla odaya girince, Framton rahat bir nefes aldı.

"Umarım, Vera sizi ağırlamakta kusur etmemiştir?" dedi kadın.

"Hayır, çok ilginçti," dedi Framton.

Bayan Sappleton, pat diye, "Umarım, şu açık pencere sizi rahatsız etmiyordur," dedi; "kocamla kardeşlerim avdan dönecekler de, eve hep buradan girerler. Bugün bataklığın orada, çulluk avına çıkacaklardı, döndüklerinde zavallı halıcıklarımı çamur içinde bırakacaklar yine. Siz erkek milleti böylesinizdir işte!"

Bayan Sappleton, şen şakrak, avdan, kuşların azaldığından, kışa ördek avına çıkma olasılıklarından dem vurarak cır cır konuşup duruyordu. Framton'ı afakanlar basmıştı. Umarsızlığa kapılarak konuyu değiştirmeye, o kadar dehşet verici olmayan bir konudan söz açmaya çalıştıysa da beceremedi: Ev sahibesinin kendisiyle pek ilgilenmediğinin, ikide bir gözlerini ondan ayırıp açık pencereye ve önündeki bahçeye kaydırdığının ayırdındaydı. Ziyaretinin bu hüzünlü yıldönümüne rastlamış olması ne büyük talihsizlikti.

İnsanların hiç tanımadıkları ya da tesadüfen tanıştıkları kimselerin kendilerinin hastalık ve illetlerini, bunların nedenleri ve tedavilerini en küçük ayrıntısına kadar öğrenmek için meraktan çatladıkları konusundaki oldukça yaygın yanılgıya kapılan Framton, "Hekimler kesinlikle başımı dinlememi tavsiye ettiler, zihnimi aşırı yormamam, ağır bedensel

işlerden kaçınmam gerektiği konusunda hemfikirler," diyecek oldu. Sonra da, "Ama nasıl bir perhiz uygulayacağım konusunda o kadar hemfikir değiller," diye sürdürdü sözünü.

Bayan Sappleton, tam esnemek üzereyken, "Ya, demek değiller," dedi. Sonra birden yüzünde mutlu bir ifade belirerek dikkat kesildi – ama Framton'ın anlatmakta olduklarına değil.

"İşte sonunda gelebildiler!" diye haykırdı. "Çaya da tam vaktinde yetiştiler, görüyor musunuz, baştan ayağa çamura batmışlar!"

Framton, hafifçe ürpererek, Bayan Sappleton'ın duygularını anlayıp paylaştığını belirten bir bakışla yeğene döndü. Çocuk, gözleri yuvalarından uğramış, açık pencereden dışarıya bakıyordu. Tarifsiz bir dehşete kapılarak donakalan Framton koltuğunda döndü ve aynı yöne baktı.

Üç karaltı, bahçenin gittikçe kararan alacakaranlığında pencereye doğru yürümekteydi; üçünün de kollarının altında tüfekler vardı, biri de beyaz bir trençkotu omuzlarına almıştı. Yorgun bir kahverengi spanyel hemen yanlarında ilerliyordu. Sessizce eve yaklaşıyorlardı ki, genç, boğuk bir ses karanlığın içinden bir şarkı tutturdu: "Bertie, terk etme beni, cancağzım?"

Framton, bastonuyla şapkasını kaptığı gibi, salon kapısını, çakıllı yolu, bahçenin ön kapısını yel yepelek geçti, arkasına bile bakmadan kaçıp gitti. Yolun karşısından gelen bir bisikletli ona çarpmayayım derken çite toslayıverdi.

Beyaz trençkotlu adam, pencereden girerken, "İşte geldik canım," dedi; "epeyce çamura battık, ama bereket çoğu kuru. Kimdi o biz gelirken kelle götürür gibi kaçıp giden?"

"Çok garip bir adam, Bay Nuttel diye biri," dedi Bayan Sappleton; "yalnızca hastalıklarını anlattı durdu, sonra da sizin geldiğinizi görünce bir hoşça kal demeden, özür bile dilemeden fırladı gitti. Gören de hortlak görmüş sanır."

Yeğen, istifini bozmadan, "Galiba spanyel yüzünden," dedi; "köpeklerden çok korktuğunu söylemişti. Bir defasında bir sürü sokak köpeği onu Ganj nehri kıyısında bir mezarlığa kadar kovalamış, geceyi yeni kazılmış bir mezarda geçirmek zorunda kalmış, ağızlarından köpükler saçılan köpekler de sabaha kadar tepesinde havlayıp hırlamışlar. Kim olsa ödü patlar."

Bir ayak üstünde kırk yalanın belini bükmekte hiç kimse bu kızın eline su dökemezdi.

Yüzü Dönük

Stephen Crane

Emir subayı, "Ne yapacağız şimdi?" dedi kaygı ve heyecan içinde.

"Gömeceğiz onu," dedi Timothy Lean.

İki subay, yoldaşlarının, ayaklarının dibinde yatan cesedine baktılar. Yüzü çivit mavisiydi; ışıldayan gözleri göğe bakıyordu. Orada dikilmiş duran ikisinin tepesinden kurşunlar vızır vızır geçiyordu, Lean'in Spitzbergen piyadelerinden oluşan bitkin bölüğü, tepenin başından ölçülü bir yaylım ateşi açmıştı.

"Daha iyi olmaz mı..." diyecek oldu emir subayı. "Gömme işini yarına bıraksak."

"Hayır," dedi Lean. "Bu mevziyi bir saat daha tutamam. Geri çekilmek zorundayım, o yüzden koca Bill'i gömmek zorundayız."

Emir subayı, "Tabii," dedi duraksamadan. "Senin adamların istihkâm aletleri var mı?"

Lean, arkasına dönüp küçük taburundakilere seslendi; iki asker ağır ağır oraya geldi, birinin elinde kazma, öbüründe kürek. Rostina keskin nişancılarının[1] bulunduğu yöne doğru baktılar. Kulaklarının yakınında kurşun yağıyordu. "Şurayı kazın," dedi Lean sert bir sesle. Bunun üzerine as-

kerler bakışlarını önlerindeki çimenliğe indirdiler; kurşunların nereden geldiğine bakamadıkları için telaş ve korku içindeydiler. Toprağa inen kazmanın tekdüze sesleri yakınlarından vızır vızır geçen kurşunların çatırtılarına karışıyordu. Biraz sonra öteki er küreklemeye başladı.

"Bence," dedi emir subayı usulca, "ceplerini bir arasak iyi olacak."

Lean başıyla doğruladı. İkisi de tuhaf bir dalgınlıkla cesede baktı. Sonra Lean birden omuzlarını dikleştirip canlandı. "Evet," dedi, "ceplerinde ne varmış, bir bakalım." Diz çöküp elleriyle subayın cesedini yokladı. Ama elleri ceketin düğmelerinde duraladı. İlk düğme kurumuş kandan kiremit rengini almıştı; Lean düğmeye dokunmaya cesaret edemiyor gibiydi.

"Hadisene," dedi emir subayı boğuk bir sesle.

Lean kaskatı kesilmiş elini uzattı, parmakları kana bulanmış düğmelerde titreyerek dolaştı. Sonunda yerinden doğrulduğunda yüzü sapsarıydı. Bir kol saati, bir düdük, bir pipo, bir tütün kesesi, bir mendil, küçük bir iskambil kutusu ve bazı belgeler bulmuştu. Emir subayına baktı. Bir sessizlik oldu. Emir subayı, bu korkunç işi Lean'e yaptırmakla korkaklık ettiğini geçiriyordu aklından.

"Evet," dedi Lean, "sanırım hepsi bu kadar. Kılıcıyla tabancası sende mi?"

Emir subayı, suratını buruşturarak, "Evet," dedikten sonra, birden öfkeye kapılarak iki ere döndü, "Çabuk kazın şu mezarı!" dedi. "Ne yaptığınızı sanıyorsunuz siz? Duymadınız mı, çabuk olun! Bu kadar salağını da..."

O öfkeden kudurarak bağıradursun, iki er can derdindeydi. Başlarının üzerinden durmadan kurşunlar geçiyordu.

Sonunda mezar kazıldı. Dört dörtlük bir mezar olduğu söylenemezdi – derin olmayan, küçük bir çukur işte. Lean ile emir subayı hiçbir şey demeden bir kez daha tuhaf bir biçimde bakıştılar.

Sonra emir subayı birden garip bir kahkaha patlattı. Sinirlerinin altüst olmasından kaynaklanan ürkünç bir kahkaha. "Pekâlâ," dedi Lean'e alaycı bir sesle, "yuvarlayalım şunu mezara, bitsin gitsin."

"Tamam," dedi Lean. İki er, ellerindeki kazmayla küreğe dayanmış, bekliyordu. "Sanırım, onu mezara biz kendimiz yerleştirsek daha iyi," dedi Lean.

Emir subayı, cesedin üstünü Lean'e arattığını anımsamışçasına, "Haklısın," dedikten sonra cesaretini toplayıp eğildi, ölü subayı giysisinden tuttu. Lean de ona el verdi. İkisi de parmaklarının cesede değmemesine özen gösteriyordu. Cesedi var güçleriyle sürüklediler; kaldırıp mezarın içine bırakıverdiler. Sonra doğrulup yine birbirlerine baktılar – hep birbirlerine bakıyorlardı zaten. Rahat bir nefes almışlardı.

Emir subayı, "Sanırım," dedi, "sanırım bir şeyler söylememiz gerekiyor. Cenaze duasını biliyor musun, Tim?"

"Mezara toprak atmadan cenaze duası okunmaz," dedi Lean bilgiççe dudak bükerek.

Emir subayı, yaptığı yanlışın şaşkınlığıyla, "Yok yahu!" dedi. Sonra birden, "Boşversene," diye bağırdı, "hadi, daha bizi duyabilecekken bir şeyler söyleyelim."

"Tamam," dedi Lean. "Peki, sen biliyor musun duayı?"

Emir subayı, "Tek bir kelimesi bile gelmiyor aklıma," dedi.

Lean son derece ikircikliydi. "Birkaç kelimesini söyleyebilirim, hepsi o kadar..."

"Söyle o zaman," dedi emir subayı. "Ne kadarını biliyorsan. Hiç yoktan iyidir. Hayvan herifler tam üstümüze ateş ediyorlar."

Lean, iki askere bakıp, "Hazırol!" diye haykırdı. Askerler topuk vurarak hazırola geçtiler; yaslı bir havaya bürünmüşlerdi. Emir subayı miğferini çıkarıp önüne aldı. Lean, başı açık, mezarın başında durdu. Rostina keskin nişancıları aralıksız ateş ediyorlardı.

"Ey Yüce Tanrım, arkadaşımız ölümün derin sularına battı, ama ruhu boğulmakta olanların dudaklarından yükselen kabarcıklar gibi Sana atıldı. Yalvarırız, Yüce Tanrım, uçuşan şu küçük kabarcıktan yardımını esirgeme ve..."

Lean, duayı kısık sesle ve utanarak okumasına karşın, buraya kadar hiç duraksamamıştı, ama tam orada umarsızlığa kapılarak durdu ve cesede bakakaldı.

Emir subayı ürkek ürkek yaklaştı. "Ve Senin yüce doruklarından," diye başlayacak oldu, ama o da sürdüremedi.

Lean de, "Ve Senin yüce doruklarından," diye yineledi.

Emir subayı, birden Spitzbergen gömme töreninden bir söz anımsayınca, hepsini anımsamış da sonuna kadar sürdürebilirmiş gibi muzaffer bir edaya büründü.

"Ey Yüce Tanrım, merhamet et..."

"Ey Yüce Tanrım, merhamet et..." dedi Lean de.

Emir subayı da, "Merhamet," diye yineledi ve hemen sustu.

"Merhamet," dedi Lean de. Sonra birden acımasızlaşarak iki askere döndü ve yabanıl bir sesle, "Atın toprağı," dedi.

Rostina keskin nişancıları hiç şaşmadan, aralıksız kurşun yağdırıyorlardı.

Yaslı görünen erlerden biri, elinde küreği, öne çıktı. Toprağa daldırdığı ilk küreği kaldırdı, ama bir an nedense duraksadı ve çivit mavisi yüzüyle mezardan sert sert bakan cesedin üzerinde öylece tuttu. Sonra da küreği boşalttı – cesedin ayaklarının üstüne.

Timothy Lean, üstünden binlerce ton yük birden kalkmış gibi hissetti kendini. Askerin kürekteki toprağı cesedin yüzüne boşaltacağını sanmıştı. Oysa ayaklarına boşaltmıştı. Ne büyük bir başarıydı ama... hah, hah! İlk kürek cesedin ayaklarına atılmıştı. Ne kadar hoş!

Emir subayı sayıklarcasına bir şeyler söylemeye başladı. "Evet, elbette... onca yıllık muhabbetimiz var bu adamla...

olamaz... can dostunu savaş meydanında çürümeye bırakamazsın kardeşim. Durma, Tanrı aşkına, doldur küreği, boşalt toprağı, hadi."

Elinde kürek olan asker birden öne kapandı, sağ eliyle sol kolunu tuttu, emir beklercesine subayına baktı. Lean küreği yerden aldı. "Geri saflara git," dedi yaralı ere. Öteki askere de, "Sen de koru kendini," diye seslendi, "ben bitiririm bu işi."

Yaralı asker, kurşunların geldiği yöne hiç bakmadan, bayırdan yukarıya doğru tabanları kaldırdı; öteki er de aynı hızla ardından fırladı, ama koşarken tam üç kez dönüp kaygıyla arkasına baktı. Çoğu zaman, vurulanla vurulmayanı ayıran budur.

Timothy Lean küreği toprağa daldırdı, bir an durduktan sonra, yüzünü tiksinircesine buruşturarak toprağı mezara attı; toprak pat diye mezara düştü. Lean birden durdu, soluklanan bir işçi gibi alnının terini sildi.

"Belki de yanlış yaptık," dedi emir subayı. Alıkça bir bakış dolaştı yüzünde. "Onu tam bu sırada gömmeseydik daha iyiydi belki de. Ama tabii yarına bıraksaydık, o zaman da ceset..."

Lean, onun üstü olmadığına bakmadan, "Lanet olsun," dedi, "çenen tutulsun. Kıdemli subay değildi o."

Küreğe yeniden toprak alıp mezara boşalttı. Toprak her seferinde pat diye bir ses çıkarıyordu. Lean, bir süre, kendini bir tehlikeden kazıp çıkarıyormuşçasına, mezara çılgınca kürek attı durdu.

Çok geçmeden, cesedin çivit mavisi yüzünden başka bir şey görünmez oldu. Lean, küreği bir kez daha doldurduktan sonra emir subayına dönüp, "Aman Tanrım!" diye bağırdı. "Adamı mezara koyarken neden yüzükoyun çevirmedin? Şimdi..." Artık kekelemeye başlamıştı.

Emir subayı anlamıştı. Benzi kül gibi oldu. Yalvarırcasına, "Devam et, be adam," diye inledi.

Lean, kürekteki toprağı savuruverdi. Toprak bir sarkaç gibi eğri çizerek savruldu. Mezara düştüğünde pat diye bir ses çıkardı.

Mahşerin Üç Atlısı

G. K. Chesterton

Bay Pond'un, beylik kibarlığı ve çelebiliğine karşın bende uyandırdığı bazen ürkütücü olabilen garip etki, sanırım, kimi çocukluk anılarımla ve adının yaptığı belli belirsiz çağrışımla ilgiliydi. Babamın eski bir dostu olan bu adam bir devlet memuruydu; anlaşılan, benim çocuk hayal gücüm her nasılsa Bay Pond'un adını bahçedeki havuzla karıştırıyordu.[1] Şimdi düşünüyorum da, Bay Pond'un her nasılsa gerçekten de bahçedeki havuza benzediği söylenebilirdi. Olağan zamanlarda bir havuz kadar dingin ve pürüzsüzdü, yeri, göğü ve gün ışığını yansıtırken bir havuz kadar parlaktı. Ama yine de, bahçedeki havuzda bazı tuhaflıkların olup bittiğini biliyordum. Pek ender, yılın bir iki günü de olsa, nedendir bilinmez, bambaşka bir görünüm alırdı; bazen dingin duruluğundan bir gölge geçip gider ya da bir ışıltı yanıp söner, kimi zaman da suyun yüzünde bir balık, bir kurbağa, hatta daha da acayip bir yaratık görünüverirdi. Ben Bay Pond'un içinde de canavarlar bulunduğunu bilirdim: Kafasında bir an yüzeye çıkıp sonra yeniden dibe dalan canavarlar. Bu canavarlar Bay Pond son derece uysal ve aklı başında sözler ederken birden beliriverirdi. Kimileri onun en aklı başında sohbetinin ortasında birden aklını kaçırdığını sanırdı. Ama

onlar bile aklını çabucak yeniden başına topladığını kabullenmek zorunda kalırlardı.

Gerçi bu da genç bir zihnin uydurduğu budalaca bir fantezi olarak görülebilir, ama Bay Pond'un kendisi de bazen bir balığı andırırdı. Davranışları yalnızca çok kibar değil çok da sıradandı; jestleri bile sıradandı, o tuhaf ve gelişigüzel konuşmalarından birini yaparken sonunda ciddileşmek zorunda kaldığında sivri sakalını ikide bir çekiştirme huyunu saymazsak tabii. Böyle anlarda baykuş gibi öylece önüne bakar, sakalını çekiştirip dururdu; ağzı ipleri yerine sakalı olan bir kuklanın ağzı gibi aralanır, bu da karşısındakinde gülünç bir etki uyandırırdı. Ağzının hiç konuşmadan garip bir biçimde açılıp kapanması ile bir balığın ağzını açıp yutkunması arasında şaşırtıcı bir benzerlik vardı. Gelgelelim bu birkaç saniyeden fazla sürmez ve o anda ağzından çıkmak üzere olan tatsız sözü gerisingeri yutuverirdi.

Bir gün, ünlü diplomat Sir Hubert Wotton'la sessiz sakin sohbet ediyordu; bizim bahçede rengârenk tenteler, kocaman güneşliklerin altında oturmuş, benim onu patavatsızca benzettiğim havuzu seyre dalmışlardı. Dünyanın her ikisinin de çok iyi bildiği, ama Batı Avrupa'da çok kişinin bihaber olduğu bir yöresinden, Pomeranya, Polonya, Rusya ve daha başka yerlerde turbalık ve bataklığa, sözün kısası anladığım kadarıyla Sibirya bozkırlarına dönüşen geniş ovalardan söz ediyorlardı. Bay Pond, bataklıkların iyice derinleştiği, gölcükler ve ağır ağır akan nehirlerle kesildiği bir bölge boyunca, iki yanı dik ve sarp tek bir yolun uzandığını anımsıyordu: Bir yayanın tehlikesizce geçebileceği bu düz yol iki atlının yan yana geçebileceği kadar geniş değildi. Hikâye de burada başlıyordu.

Hikâye, çok eski bir zamanda değilse de, atlılardan günümüzdekinden çok daha fazla yararlanıldığı, ama savaşçıdan çok ulak olarak kullanıldıkları bir zamanda geçiyordu. Yeryüzünün o yöresini yerle bir eden pek çok savaştan

biri sırasında demekle yetinebiliriz – kuşkusuz o denli el değmemiş bir doğayı yerle bir etmek ne kadar mümkünse. İşin içine ister istemez Prusya düzeninin Polonya ulusu üstündeki baskısı da girmiyor değildi, ama meselenin politik yanını yorumlamaya ya da doğrularıyla yanlışlarını tartışmaya ne hacet. Başınızı ağrıtmadan, Bay Pond'un karşısındakini bilmece gibi bir hikâyeyle eğlendirdiğini söylemekle yetinelim.

"Umarım, Krakowlu şair Paul Petrowski'yle ilgili o heyecan verici olayı hatırlıyorsunuzdur," dedi Pond; "o günlerde oldukça tehlikeli iki şey yapmıştı: Krakow'dan ayrılıp Poznan'a yerleşmek ve şairlikle yurtseverliği birleştirmeye çalışmak. O sıralar oturduğu kasaba bataklıktan geçen uzun yolun tam doğu ucundaydı ve Prusyalıların eline geçmişti; Prusya komutanlığı doğal olarak o bataklık deryasını aşan biricik köprünün başını tutmayı ihmal etmemişti. Ama bu özel harekât için kurdukları karargâh bataklıktan geçen yolun batı ucundaydı; ünlü Mareşal Von Grock başkomutandı ve hâlâ gözdesi olan eski alayı Beyaz Süvariler o set çekilmiş uzun yolun başlangıcına en yakın yerde bekliyordu. Hiç kuşkusuz, alev rengi kılıç kayışları asılı o harikulade beyaz üniformaların en ince ayrıntısına kadar her şey pırıl pırıldı; çünkü bütün dünya haki üniforma kullanmaya henüz başlamamıştı. Bunun için onları suçluyor değilim; bazen düşünüyorum da, bir zamanların görkemli hanedan armaları çağı, doğa tarihiyle ve bukalemunlarla kınkanatlılara tapınmayla birlikte gelen renk öykünmeciliği çağından daha hoştu galiba. Her neyse, Prusya ordusunun bu yaman süvari alayı hâlâ kendi üniformasını giymekteydi ve birazdan anlayacağınız gibi bozgunun etkenlerinden biri de buydu. Ama sorun yalnızca tektipte değil, tekdüzenlilikteydi. İşlerin kötü gitmesinin nedeni, disiplinin fazla sıkı olmasıydı. Askerlerinin Grock'un emirlerinden dışarı çıkmayı asla göze alamamaları, onun istediğini yapamamasına yol açtı."

Wotton, iç geçirerek, "Galiba bir tezat var burada," dedi. "Şüphesiz hepsi çok zekice; ama aslında baştan aşağı saçma, öyle değil mi? Ah, bilmem mi, herkes genellikle Alman ordusunda fazla disiplin olduğunu söyler. Ama bir orduda çok fazla disiplin olamaz ki."

Pond, "Ama ben bunu genel anlamda söylemiyorum ki," dedi sızlanırcasına. "Özellikle bu özel vaka için söylüyorum. Askerleri emirlerine harfi harfine uyduğu için yenildi Grock. Hiç kuşku yok ki, askerlerinden *yalnızca biri* emirlerine uymuş olaydı, sonuç bu kadar kötü olmazdı. Ama askerlerinden *ikisi* de emirlerine uyunca – eh n'apsın, zavallı koca domuzun hiç şansı kalmadı."

Wotton, kıs kıs gülerek, "Yeni askeri nazariyeni çok tuttum," dedi. "Alayda bir askerin emirlere uymasına bir diyeceğin yok; ama iki asker emirlere uyunca sana göre Prusya disiplini biraz fazla ileri gitmiş oluyor."

Bay Pond, "Benim askeri nazariyem falan yok," diye yanıt verdi sükûnetini bozmadan. "Askeri bir gerçekten bahsediyorum ben. Grock'un, askerlerinden ikisi emirlerine uyduğu için yenilgiye uğraması askeri bir gerçek; ama askerlerinden biri emirlerine uymamış olsaydı kazanabilirdi, bu da askeri bir gerçek. Şimdi, dilediğin nazariyeyi geliştirebilirsin buradan."

Wotton, sertçe, "Ben o kadar da nazariye meraklısı değilim," dedi, hiç yoktan bir hakarete uğramış da gücenmiş gibi.

Tam o sırada, güneşli bahçede, irikıyım gövdesiyle ufak tefek Bay Pond'un taban tabana zıt dostu ve hayranı Kaptan Gahagan belirdi; uzun adımlarla, kasım kasım kasılarak geliyordu. Yakasında alev alev bir çiçek vardı, kızıl saçlarının üstündeki gri silindir şapkası hafifçe yana yatırılmıştı; genç görünmesine karşın, eskilerin züppeleri ve düellocuları zamanından fırlamışçasına çalımından geçilmiyordu. Bu uzun boylu, geniş omuzlu adamın gün ışığını arkasına almış gövdesi, kendini beğenmişliğin ta kendisiydi sanki. Güneşle

aydınlanan yüzüyle gelip oturduğunda, hüzünlü, hatta biraz da kaygılı görünen o sevecen kahverengi gözlerinde bütün bunlarla çelişen bir bakış belirdi birden.

Bay Pond, bitmek bilmeyen konuşmasını keserek, özür dileme telaşına kapılıverdi: "Yine çenem düştü galiba; aslına bakılırsa, şu şairden, çok zaman önce Poznan'da idam edilmesine ramak kalan Petrowski'den söz ediyordum. Oradaki askeri yetkililer tereddüt içindeydiler; Mareşal Von Grock ya da daha yukarılardan doğrudan emir almamış olsalar Petrowski'yi salıvereceklerdi; gel gör ki, Mareşal Von Grock şairin öldürülmesi konusunda son derece kararlıydı ve hemen o akşam idam edilmesi için emir gönderdi. Daha sonra şairi kurtarmak amacıyla idam hükmünün ertelenmesi için bir emir gönderildi; bu arada, erteleme emrini götüren asker yolda öldüyse de, mahkûm bırakılmıştı zaten".

"Bu arada—" diye yineledi Wotton öylesine.

Gahagan da, "*Erteleme emrini* götüren asker," diye ekledi alaya alarak.

"Yolda öldü," diye mırıldandı Wotton.

Gahagan, neşeyle sesini yükselterek, "Tamam işte, mahkûm da serbest bırakılmış," deyiverdi. "Her şey çok açık. Haydi dedecik, bir masal daha anlat bize."

"Baştan sona gerçek bir hikâye anlattığım," diye karşı koydu Pond, "üstelik aynen dediğim gibi oldu. Bir çelişki falan yok bunda. Yalnız, ne kadar basit olduğunu anlamanız için hikâyenin tümünü bilmeniz gerekiyor."

"Evet," diye onayladı Gahagan. "Ne kadar basit olduğunu kavrayabilmem için hikâyenin tümünü bilmem gerekiyor."

"Madem öyle, anlat şu hikâyeyi bize de, bitsin bu iş," diye kestirip attı Wotton.

Paul Petrowski, politika pratiğinde fevkalade önemli biri sayıldığı halde hiç de pratik olmayan adamlardandı. Gücü, yalnızca ulusal bir şair değil, aynı zamanda uluslararası bir

şarkıcı olmasından geliyordu. Yani o çok güzel ve güçlü sesiyle dünyadaki konser salonlarının yarısında yurtsever şarkılarını söylüyordu. Yurdunda ise, özellikle de pratik politikacıların ortadan kaybolduğu, onların yerini onlar kadar pratik olmayan adamların aldığı o uluslararası bunalım döneminde, devrim umutlarının meşalesi ve çığlığıydı tabii. Çünkü gerçek idealist ile hakiki gerçekçinin ortak yanı eylem aşkıdır. Pratik politikacı ise her türlü eyleme karşı pratik itirazlar getirerek başarı elde eder. İdealistin yaptığı pratik olmayabilir, eylem adamı da yaptıklarıyla ahlaki değerleri hiçe sayabilir; ama bu iki durumda da hiçbir şey yapmadan ün salmak mümkün değildir. Bu iki uç karakterin bataklıklar arasından geçen o biricik yolun iki ucunda duruyor olmaları gerçekten de tuhaftır – kasabada mahpus tutulan Polonyalı şair yolun bir ucundaydı, ordugâhın komutanı Prusyalı asker ise öbür uçta.

Bir kere, Mareşal Von Grock, yalnızca tam anlamıyla pratik değil, aynı zamanda şiir sanatından zerre kadar nasibini almamış gerçek bir Prusyalıydı. Ömründe şiir okumamıştı; ama salak da sayılmazdı. Askerlerde görülen o gerçeklik duygusu, pratik politikacının ahmakça hatalarına düşmesini önlüyordu. Hayalleri küçük görmezdi, yalnızca nefret ederdi onlardan. Bir şair ya da yalvacın bir ordu kadar tehlikeli olabileceğini çok iyi bilirdi. O yüzden, şairin ölmesi gerektiğinde kararlıydı. Şiir sanatına biricik övgüsü de bu oldu; üstelik samimiydi.

O sırada çadırındaki bir masanın başında oturuyordu; dışarıdayken başından çıkarmadığı sivri uçlu miğferi önünde duruyordu; kocaman kafası yalnızca sıfıra vurulmuş olmasına karşın cascavlak görünüyordu. Sinekkaydı tıraş edilmiş yüzünde, ablak ve sarkık suratına esrarlı bir görünüm veren kalın bir gözlük dışında hiçbir şey yoktu. Yanında dikilen teğmene döndü; uçuk sarı saçlı, tombul suratlı bir Alman olan teğmen mavi, boncuk gözleriyle boş boş bakıyordu.

"Teğmen Von Hocheimer," dedi Glock, "Majestelerinin ordugâha bu gece varacağını mı söylemiştin?"

Teğmen, yarım ağızla, "Yedi kırk beşte, mareşalim," dedi, sanki konuşmayı öğrensin diye terbiye edilen iri bir hayvan gibi.

"Öyleyse," dedi Grock, "o gelmeden idam emrini ancak götürürsün. Hiçbirimiz Majestelerine hizmette kusur etmemeliyiz, ama özellikle de gereksiz sorunlarla başını ağrıtmamalıyız kendisinin. Birlikleri teftiş edeceği için zaten işi başından aşkın olacak; her şey Majestelerinin emrine hazır bulundurulsun. Bir saat sonra bir sonraki ileri karakola gitmek için yola çıkacak."

İrikıyım teğmen birazcık kendine gelir gibi oldu ve zoraki bir selam vererek, "Emredersiniz, mareşalim, hepimiz Majestelerine sadakat göstermeliyiz," dedi.

"Ben hiçbirimiz Majestelerine hizmette kusur etmemeliyiz dedim," dedi mareşal.

Her zamankinden daha sert bir hareketle kalın gözlüğünü çıkardığı gibi masanın üstüne fırlattı. Teğmenin soluk mavi gözleri daha önce böyle bir şey görmüşse nasıl açılmıştır bilemeyiz, ama mareşalin gözlüğünü çıkarışındaki bu değişim karşısında faltaşı gibi açıldılar. Bir demir maskenin çıkarılışı gibi bir şeydi. Az önce kösele gibi, katmerli yanakları ve çenesiyle akıl almaz bir biçimde gergedana benzeyen Mareşal Von Grock, şimdi bambaşka bir canavar, kartal gözlü bir gergedan olup çıkmıştı. İhtiyar gözlerindeki öfke parıltısını kim görse, bu adamın yüreğinde sertlikten de öte bir şey olduğunu, en azından bir yanının yalnızca demirden değil çelikten de olduğunu anlardı. Neden derseniz, kötü bir ruh da olsa, Hıristiyan âleminden insanların iyi mi kötü mü olduğunu kolay kolay anlayamayacakları kadar garip bir ruh da olsa, her insanın bir ruhu vardır da ondan.

"Ben hiçbirimiz Majestelerine hizmette kusur etmemeliyiz dedim," diye yineledi Grock. "Daha açık söyleyeyim, hepimiz

Majestelerini korumalıyız. Öyle ya, krallarımız bizim tanrılarımız sayılmaz mı? Hizmet edilmek ve korunmak onlar için. Onlara hizmet etmek, onları korumak da bizim için."

Mareşal Von Grock konuşkan bir adam sayılmazdı, hatta daha çok kafasını çalıştıran insanların gözüyle bakılacak olursa pek fazla düşündüğü de söylenemezdi. Bu tip adamlar, ola ki yüksek sesle düşünmeye kalktıklarında, köpekleriyle konuşur gibi düşünmeyi yeğlediklerini kestirmek zor olmasa gerekir. Dahası, böyleleri, köpeklerinin karşısında edebiyat yapmaktan ve cevher yumurtlamaktan küstahça bir zevk bile alırlar. Hiç kuşku yok ki, Teğmen Von Hocheimer'i bir köpekle kıyaslamak haksızlık olur. Çok daha duyarlı ve akıllı bir yaratık olan köpeğe karşı haksızlık olur. Grock'un, düşünebildiği bu nadir anlardan birinde, bir avanak ya da dangalağın karşısında yüksek sesle düşünmenin verdiği rahatlık ve güven içinde olduğunu söylemek herhalde daha doğru olacaktır.

"Kraliyet hanedanımızın tarihine bakılacak olursa, hizmetkârın efendisini hep koruduğu görülür," diye devam etti Grock, "bu yüzden de en azından başarılı ve güçlü olana her zaman ağlamaklı bir hassasiyetle karşı çıkan dış âlem tarafından sık sık yerilmiştir. Ama biz hiç değilse başarılı ve güçlü olduk. Ems telgrafı[2] konusunda kendi efendisini bile aldatan Bismarck'a bela okumuşlardı; oysa bu o efendiyi dünyanın efendisi yapmıştı. Paris alınmış, Avusturya hükümdarı tahtından inmiş, biz de güvende olmuştuk. Bu gece Paul Petrowski ölecek ve biz de yine güvende olacağız. İşte senin bu idam hükmünü bir an önce ulaştırmanı bu yüzden istiyorum. Neden Petrowski'nin derhal idam edilmesi emrini götürmen ve emrin yerine getirildiğini görmeden dönmemen gerektiğini anladın mı şimdi?"

Konuşma özürlü Hocheimer bir selam çaktı; gayet iyi anlamıştı. Zaten bir köpeğin bazı özellikleri onda da vardı: Bir buldog kadar cesur ve ölümüne sadıktı.

Grock, "Hemen atla atına, düş yola," diye devam etti, "sakın gecikeyim deme, hiçbir engel tanıma. Eğer bir mesaj almazsa salak Arnheim'ın Petrowski'yi bu gece salıvereceğinden eminim. Doludizgin sür atını."

Teğmen de yeniden selam çakıp geceye atıldı; o görkemli birliğin görkeminin ayrılmaz bir parçası olan o müthiş süvari atlarından birine atladığı gibi, adeta bir duvarın üstünde gidercesine, ufkun karanlığına, zorlu bataklıkların karaltılarına ve solup giden renklerine bakan bayır boyunca uzanan yüksek ve daracık yolda sürdü atını.

Atının toynaklarının son yankıları bataklıktan geçen yolda yitip giderken, Von Grock yerinden kalktı, miğferini başına geçirip gözlüğünü taktı ve çadırının önüne çıktı; ama başka bir nedenle. Tören üniformalarını kuşanmış kurmay subayları ona doğru yaklaşmaktaydı; biraz ötedeki hatlardan selam töreninin sesleri ve yağdırılan komutlar oraya kadar geliyordu. Prens Hazretleri teşrif etmişti.

Prens Hazretleri, en azından görünüşüyle, çevresindekilerle bir karşıtlık içindeydi; hatta başka yanlarıyla da o dünyaya aykırı düşüyordu. Gerçi onun başında da sivri uçlu bir miğfer vardı, ama bu çelik mavisi ışıltılı siyah miğfer başka bir alaya aitti; miğferin, bütün o sinekkaydı tıraşlı Prusyalılar arasındaki uzun, koyu, yumuşacık sakalla birlikteliğinde, bir ölçüde demode de olsa, biraz aykırı biraz düşsel bir bağdaşım gözleniyordu. Uzun, koyu, yumuşacık sakalıyla uyum sağlarcasına, uzun, koyu, yumuşacık bir pelerin vardı sırtında; göğsünde en yüksek dereceden Kraliyet Nişanı'nın pırıl pırıl parlayan yıldızı, mavi pelerinin altında da siyah bir üniforma. Gerçi her Alman kadar Almandı, ama yine de çok farklı bir Almanlıktı bu; yüzündeki mağrur, ama düşünceli ifade, hayatının biricik gerçek tutkusunun müzik olduğu efsanesiyle ahenk içindeydi.

Tedirginliğe kapılan Grock, prensin, ülkesinin askeri protokol kurallarının çapraşık geçit töreni içinde belirlendiği üzere hemen birlikleri denetlemeye girişeceği yerde, doğruca hiç açılmamasını istediği konuya dalıp, şarkılarının Avrupa operalarının yarısında söylendiğini duyduğu şu cehennem ateşlerinde yanası Polonyalının ne kadar sevilen biri ve ne kadar büyük bir tehlike altında olduğundan söz açıvermesini son derece sinir bozucu, hatta çileden çıkarıcı bulmakla birlikte, bunu onun eşi benzeri görülmemiş eksantrikliğine bağlama yoluna gitti.

Prens, siyah miğferinin altından sert sert bakarak, "Böyle bir adamı idam etmekten söz etmek çılgınlık," dedi. "Herhangi bir Polonyalı değil ki o. Bütün Avrupa tapıyor ona. Sonra, müttefiklerimiz, dostlarımız, hatta bizim Almanlar yasa boğulur ve onu tanrılaştırır. Orpheus'u öldüren o kaçık kadınlara[3] mı benzemek istiyorsun?"

"Majesteleri," dedi mareşal, "onun için yasa boğulsalar da ölmüş olurdu: Onu tanrılaştırsalar da ölmüş olurdu. Amacı her ne idiyse artık ulaşamazdı amacına. Her ne yapıyordu ise artık yapamazdı. Ölüm, bütün gerçeklerden daha gerçektir ve ben gerçeklere bayılırım."

Prens, "Senin dünyada olup bitenlerden haberin yok mu?" diye soracak oldu.

"Anavatanın son ordugâhının ötesinde, dünya umurumda değil," diye yanıtladı Grock.

"Bak sen şu işe," diye bağırdı majesteleri, "Weimar'a kafa tutacak olsa Goethe'yi bile asardın sen!"

"Kraliyet hanedanının selameti içinse bir an bile duraksamazdım," diye yanıtladı Grock.

Prens, kısa bir sessizliğin ardından, sert bir sesle, "Bu da ne demek şimdi?" dedi birden.

"Bir an bile duraksamadım demek," diye cevabı yapıştırdı mareşal. "Petrowski'nin idam edilmesi için emir gönderdim bile."

Prens, iri kara bir kartal gibi ayağa kalktı; pelerini görkemli kanatlar gibi uçuşup savruldu; onu bir eylem adamı yapanın nutuk atmaktan çok o anlı şanlı gazabı olduğunu bilmeyen yoktu. Von Grock'la konuşmadı bile; sanki o yanında değilmiş gibi, avazı çıktığı kadar bağırarak, arkalarında hiç kıpırdamadan dikilen tas kafalı, tıknaz komutan yardımcısı General Von Voglen'a seslendi.

"Süvari birliğinin en iyi atı kimin, general? En iyi süvari kim?"

"Arnold Von Schacht'ın atı yarış atlarına nal toplatır," diye yanıtladı general çabucak. "Kendisi de bir jokey kadar iyi at biner. Beyaz Süvari Alayı'ndandır."

"Pekâlâ," dedi prens bu kez çıngıraklı bir sesle. "Hemen atına atlasın, o delice mesajı götüren askerin ardına düşüp durdursun onu. Ona tam yetki vereceğim, umarım mümtaz mareşalimizin bir itirazı olmaz buna. Bana kalem ve mürekkep getirin."

Pelerinini arkaya savurarak oturdu; hemen yazı gereçleri geldi; önceki bütün emirleri hükümsüz kılarak Polonyalı Petrowski'nin idam kararının kaldırılmasını ve salıverilmesini bildiren emri kurum kurum kurumlanarak bir çırpıda kaleme aldı.

Sonra da, ihtiyar Grock ölüm sessizliğine bürünen odada tarihöncesinden kalma bir taş put gibi gözünü bile kırpmadan dikiledursun, prens pelerini ve süvari kılıcını ardından sürükleyerek hızla çıkıp gitti. O kadar büyük bir hiddete kapılmıştı ki, birlikleri teftiş etmesi gerektiğini hatırlatmayı kimse göze alamadı. Daha çok bir oğlan çocuğunu andırmakla birlikte, beyaz süvari üniformasının göğsü madalyadan geçilmeyen, kıvırcık saçlı ateş parçası gibi bir delikanlı olan Arnold Von Schacht, topuk selamı çakıp katlanmış kâğıdı prensten aldı; sert adımlarla dışarı çıkıp atına atladı, dik ve dar yolda bir gümüş ok gibi uçtu, bir akanyıldız gibi ağdı.

Yaşlı mareşal ağır ağır, sessiz sakin çadırına döndü, sivri uçlu miğferiyle gözlüğünü ağır ağır, sessiz sakin çıkarıp her zamanki gibi masanın üstüne bıraktı. Sonra çadırın hemen önünde bekleyen emir erlerinden birini çağırdı, derhal Beyaz Süvari Alayı'ndan Çavuş Schwartz'ı bulmasını emretti.

Az sonra, zayıf ama çakı gibi bir adam mareşalin karşısındaydı; çenesinde iri bir yara izi vardı, bir Alman için fazla esmer sayılırdı, yılların fırtınaları, dumanlı kirli havası karartmadıysa elbette. Mareşal ağır ağır başını kaldırırken, selam çakıp dimdik hazırola geçti. Ve imparatorluk mareşali ve buyruğundaki tüm generaller ile bu zavallı çavuş parçası arasındaki derin bir uçuruma karşın, bu hikâyede tüm anılanlar arasında yalnızca bu iki adamın birbirlerini tek bir söz etmeden, bir bakışta anladıkları belliydi.

"Çavuş," dedi mareşal kestirmeden, "seni daha önce iki kez görmüştüm. Biri, sanırım, karabinayla atıcılık yarışmasında ordu ödülünü kazandığındaydı."

Çavuş selam çaktı ve bir şey demedi.

"Bir seferinde de," diye devam etti Von Grock, "bize pusu hakkında bilgi vermeye yanaşmayan o lanet olasıca ihtiyar kadını vurduğun için sorguya çekilmiştin. O zaman bu olay bizim çevrelerde bile hakkında pek çok laf edilmesine yol açmıştı. Ama nüfuz senden yana kullanılmıştı. Ben nüfuzumu kullanmıştım."

Çavuş bir kez daha selam verdi; hâlâ suskundu. Mareşal, tekdüze bir sesle de olsa garip bir açık yüreklilikle sözünü sürdürdü.

"Prens Hazretleri, hem kendisinin, hem de anavatanın güvenliği açısından hayati önem taşıyan bir konuda yanlış bilgilendirilmiş ve aldatılmış. Bu yanlış yüzünden de düşünmeden bir karar vermiş, bu gece idam edilecek olan Polonyalı Petrowski'nin bağışlanması için bir emir göndermiş. Tekrar söylüyorum: Bu gece idam edilecek olan. Hemen atına atla, af emrini götüren Von Schacht'ın peşine düş, durdur onu."

"Mareşalim, ona yetişmem ne mümkün," dedi Çavuş Schwartz. "Onun atı alayın en hızlısı, o da alayın en iyi süvarisi."

"Sana ona yetiş demedim," dedi Grock, "Onu durdur dedim." Sonra sesini biraz alçattı: "Bir adamı durdurmanın ya da geri döndürmenin bin bir yolu vardır: Ne bileyim, bağırırsın ya da ateş edersin." Sesini biraz daha alçaltarak devam etti: "Mesela, bir karabinanın ateşlenmesi dikkatini çekebilir."

Bunun üzerine, esmer çavuş üçüncü kez selam durdu ve yine hiç sesini çıkarmadan zalimce sırıttı.

"Bu dünya lafla, suçlamalarda bulunarak ya da övgüler düzerek değil, yapılan eylemle değişir," dedi Grock. "Eylem geri dönülmemecesine değiştirir dünyayı. Şu anda da yapılması gereken eylem, bir adamın öldürülmesi." Sonra bir çelik gibi ışıldayan gözlerini karşısındakine dikerek ekledi: "Hiç kuşku yok ki, Petrowski'den söz ediyorum."

Çavuş Schwartz bu kez daha da zalimce sırıttı ve çadırın eteğini kaldırıp karanlığa daldı, atına atlayıp yola koyuldu.

Üç süvariden sonuncusu, hayal gücünü çalıştırma konusunda ilkinden bile daha beceriksizdi. Ama o da, kusursuz olmasa da önünde sonunda insan olduğundan, böyle bir gecede böyle bir göreve giderken, çevresindeki amansız görünümün bunaltıcılığını yüreğinde hissetmeden edemedi. O sarp yol boyunca, deryalardan bin kez acımasız bir uçsuz bucaksızlığın ortasında atını sürüyordu. Çünkü insan orada yüzemeyeceği gibi bir sandalı da yüzdüremezdi, insanın elinden hiçbir şey gelmezdi orada; dibe batardı, o kadar, çırpınmak bile boşunaydı. Çavuş, insanlığın başlangıcından beri var olan balçığın katı da, sıvı da olmayan, her türlü biçimden yoksun, ama her şeye biçim veren varlığını duyumsar gibi oldu.

Kuzey Almanya'daki binlerce ruhsuz, akıllı adam gibi o da tanrıtanımazdı; ama insanlığın ilerlemesinde yeryüzünün

doğal çiçeklenmesini görebilen o mutlu paganlardan sayılmazdı. Önündeki dünya, yeşilliklerin ya da canlıların boy atıp geliştiği, meyve verdiği bir çayır değildi; tekmil canlıların dipsiz bir kuyuya düşercesine sonsuza dek gömülecekleri bir cehennemdi; aklından bunların geçmesi, böylesine iğrenç bir dünyada yerine getirmek zorunda olduğu bütün o tuhaf görevlere duygusuzca bakmasını sağladı. Yukarıdan önüne serilmiş bir harita gibi görünen, dümdüz bitki örtüsünün gri-yeşil kabartıları bir gelişimden çok bir hastalık çizelgesini andırıyordu; ve karayla kuşatılmış bu gölcükler sudan çok zehirle dolup taşıyor olabilirdi. İnsanların gölcüklerin zehirlenmesi konusunda kopardıkları bütün o yaygaralar düştü aklına.

Ama, genellikle pek fazla düşünmeyen insanların çoğu düşüncesi gibi, çavuşun bu düşündükleri de, bilinçaltındaki bir baskının sinirlerini bozmasından ve pratik zekâsını etkilemesinden kaynaklanıyordu. Asıl gerçek, önünde dümdüz uzanan yolun yalnızca iç karartıcı değil, aynı zamanda git git bitmeyecekmiş gibi görünmesiydi. İzlediği adamı uzaklarda hayal meyal de olsa görmeksizin bu kadar uzun süre at sürebileceğini rüyasında görse inanmazdı. Şimdiden bu kadar yol almış olduğuna bakılırsa, Von Schacht'ın atı gerçekten de dünyanın en hızlı atı olsa gerekti; çünkü ne kadar hızlı giderse gitsin yola çıkalı o kadar da uzun bir zaman olmamıştı. Gerçi Schwartz ona yetişmesinin mümkün olmadığını söylemişti, ama o güne kadar edinmiş olduğu uzaklık duygusu, Von Schacht'ın az sonra görüneceğini söylüyordu. Ve çok geçmeden, tam umarsızlık ıssızlığın üstüne çöküp baskın çıkacakken, onu görüverdi.

Uzakta görünen beyaz bir leke, giderek ağır ağır büyüdü, dörtnala giden beyaz bir surete dönüştü. İyice görünür duruma gelmesinin nedeni, Schwartz'ın da atını dörtnala kaldırmış olmasıydı; artık süvari alayını simgeleyen turuncu nişanın belli belirsiz de olsa görülebileceği kadar büyümüş-

tü. Koca ordunun atıcılık birincisi Schwartz, bundan daha küçük hedefleri on ikiden vurmuş bir adamdı.

Karabinasını alıp doğrulttu; o hiç de doğal olmayan gümbürtünün sarsıntısıyla, kilometreler boyunca uzanan suskun bataklıktaki yaban kuşları çil yavrusu gibi dağıldılar. Ama yaban kuşları Çavuş Schwartz'ın umurunda bile değildi. Onu tek ilgilendiren, dimdik, beyaz gövdenin, sanki adam birden çarpılmış gibi yamulup biçim değiştirdiğini o kadar uzaktan görebilmesiydi. Adam eyerin üstüne eğilmiş, bir kambur gibi duruyordu; gözünün keskinliğine ve onca deneyimine güvenen Schwartz'ın, kurbanının kurşunu vücuduna yediğinden hiç kuşkusu yoktu, dahası kurşunun kalbine saplandığından emin gibiydi. Bir kez daha ateş ederek atı yere indirdi; at sırtındakiyle birlikte yana devrildi, beyaz bir ışıltı halinde aşağıdaki karanlık bataklığa kayıp düştü, kayıplara karıştı.

Bu serinkanlı çavuş görevini yerine getirdiğinden emindi. Böylesi serinkanlı insanlar genellikle yaptıkları işe fazlasıyla titizlenirler; o yüzden de yaptıkları işte sık sık yanılgıya düşerler. Çavuş, askerliğin ruhundaki yoldaşlığı ayaklar altına almıştı; görevini yapmakta olan yiğit bir subayı öldürmüştü; hükümdarına karşı gelerek ihanet etmiş ve en küçük bir kişisel anlaşmazlık bahanesi bile olmadan elini kana bulamıştı; buna karşılık, komutanının emrini yerine getirmiş ve bir Polonyalının öldürülmesine yardım etmişti. O anda kafasında yalnızca bu son ikisi olduğu için, Mareşal Von Grock'a tekmil vermek üzere gerisin geri yola koyuldu. İşi temize havale ettiğinden en küçük bir kuşkusu yoktu. Af emrini götüren adamın öldüğü kesindi; her nasılsa ölmemiş de can çekişiyor olsa bile, ölmüş ya da can çekişen atını kasabaya kadar sürüp idamı engelleyecek değildi ya. Yok, yine de her şey hesaba katıldığında, geri dönüp hamisinin, bu korkunç planın tertipleyicisinin kanatları altına girmesi çok daha uygun ve akıllıca olacaktı. O da gitti, hiç duraksamadan yüce mareşalin koltuğunun altına girdi.

Ve yüce mareşal gerçekten de yüceliğine yakışır bir davranış gösterdi; yaptığı ya da yaptırdığı gaddarlıktan sonra, gerçeklerle yerinde yüzleşmekten de, maşasıyla bağlantı kurduğu için başına açılabilecek belaları göze almaktan da hiç çekinmedi. Sahiden de, bir saat kadar sonra, mareşal ile çavuş o sarp yolda at sürüyorlardı; olay yerine vardıklarında mareşal atından indi, ama çavuşa yola devam etmesini emretti. Çavuştan, süvarilerin asıl gidecekleri yere kadar gidip, idamdan sonra kasabada ortalığın sakin olup olmadığına, halkın başkaldırma tehlikesinin geçip geçmediğine bir bakmasını istedi.

Çavuş, alçak sesle, "Burada mıydı yani, mareşalim?" diye sordu. "Ben daha ileride sanıyordum; ama bu lanet olası yol da kâbus gibi bitmek bilmiyor."

Grock, "Burada," deyip, ağır ağır atından indi, uzun korkuluk duvarının kenarına gidip aşağıya baktı.

Ay, bataklığın üstünde yükselmiş, karanlık suların ve yeşil yosunların üstünde olanca görkemiyle parlıyordu; bayırın dibinde, en yakındaki sazlıkların arasında koca tugayının o güzelim beyaz atlarından ve beyaz süvarilerinden birinden artakalanlar ışık saçan, pırıl pırıl parıldayan bir yıkıntı gibi uzanıyordu. Kim olduğu açık seçik anlaşılıyordu; ay, af emrini götüren ikinci süvari genç Arnold'ın altın sarısı kıvırcık saçları üstünde bir ışık halkası oluşturmuştu; bu gizemli ay ışığı yalnızca kılıç kayışı ile düğmeleri değil, genç askerin kazandığı madalyaları, kol şeritlerini ve rütbe işaretlerini de aydınlatıyordu. Bu büyüleyici ışık tülü altında onu gören, Sir Galahad'in[4] beyaz zırhını kuşanmış olduğunu sanabilirdi; aşağıda yatan bu güzellik ve gençlik timsali ile yukarıdan aşağıya bakan o kaba saba, hoyrat beden arasındaki karşıtlıktan daha korkuncu olamazdı. Grock yine miğferini çıkarmıştı, belki de cenazeye karşı belli belirsiz de olsa bir saygı gösterisiydi bu; ama gözler önüne serilen, kalın derili bir hayvanı andıran o acayip çıplak kafayla boynun, ay ışığında, taş

çağından fırlamış bir canavarın tüysüz kafası ve boynu gibi ürkünç parlayışıydı. Rops[5] ya da karamsar, fantastik Alman okullarından gelen bir gravürcü, şöyle bir resim çizebilirdi: Bir böcek kadar insanlıktan uzak dev bir hayvan, yere serilmiş yiğit bir Kerubi'nin[6] tepesine dikilmiş, kırık kanatlarıyla beyaz ve altın sarısı zırhına küçümseyerek bakıyor.

Grock ne bir dua etti, ne de bir merhamet belirtisi gösterdi; ama zihni, arada sırada karanlık ve kudretli bataklığın bile canlı bir varlıkmışçasına harekete gelmesi gibi belli belirsiz harekete geldi; ve ne olduğunu bilmedikleri bir şey karşısında kendilerini ilk kez savunma gereğini duyan böyle insanların yaptıkları gibi, biricik inancını dile getirmeye, çıplak evren ve parlak aya karşı haykırmaya çalıştı.

"Alman İradesi bu eylemden önce ne idiyse şimdi de o, hiç değişmedi. Nedamet getirenlerin iradeleri gibi, o da, değişimler ve zaman karşısında asla sarsılmaz. Kayadan oyulmuş, yüzü hem geleceğe hem de geçmişe dönük bir yontu gibi zamana direnir."

İzleyen uzun sessizlikte, bir kâhin edasıyla, o nursuz kibirliliğinin keyfini sürdü; sanki bir suskunluk vadisinde bir taş yontu dile gelmişti. Ama sessizlik uzaklardan belli belirsiz işitilen nal sesleriyle bir kez daha ürpermeye başladı; çok geçmeden de, bataklığın üstünden geçen yolda, atını dörtnala, yarışırcasına süren çavuş belirdi; ayın aydınlattığı yara izleriyle kaplı, yağız çehresinde bu kez yalnızca gaddarlık değil, dehşet de okunuyordu.

"Mareşalim," dedi tuhaf bir tutuklukla selam vererek. "Polonyalı Petrowski'yi gördüm!"

Mareşal, hâlâ dalgın dalgın aşağıya bakarken, "Daha gömmemişler mi onu?" diye sordu.

"Gömmüşlerse de," dedi Schwartz, "dirilip mezarından fırlamış."

Mareşalin karşısında durmuş, bakışlarını aya ve bataklığa çevirmişti; ama hayal gücünden yoksun bir adam olma-

sına karşın, gördüğü ay ve bataklık değil, az önce gördüğüydü. Gerçekten de, Paul Petrowski'yi bataklığı aşan yolun hemen başındaki Polonya kasabasının ışıl ışıl ana caddesinde dipdiri ve pür dikkat yürürken görmüştü; kabarık saçları ve çenesindeki bir tutam Fransız sakalıyla onca albüm ve resimli dergide boy göstermiş olan bu zarif karaltı ondan başkası olamazdı. Ardında da, bayraklar ve meşalelerle ayağa kalkmış Polonya kasabasını; yiğitleri serbest bırakıldığı için düğün bayram ettiklerinden hükümete eskisi kadar düşman olmamakla birlikte, kahramana tapınmanın coşkusuyla cezbeye gelen halkı görmüştü.

Grock birden ciyak ciyak bağırarak, "Ne demek istiyorsun sen!" dedi. "Benim emrimi hiçe sayarak onu serbest bıraktılar, öyle mi?"

Schwartz, yine bir selam çakıp, "Onu çoktan salıvermişlerdi," dedi. "Zaten hiçbir emir ulaşmamış onlara."

"Yani bütün olup bitenden sonra oraya bizim karargâhtan hiçbir ulağın ulaşmadığına inanmamı mı bekliyorsun şimdi?" dedi Grock.

Çavuş, "Hiçbir ulak ulaşmamış," dedi.

Bu kez sessizlik çok daha uzun sürdü ve Grock, "Ne halt oldu öyleyse?" dedi boğuk bir sesle. "Bir açıklama geliyor mu aklına?"

"Sanırım," dedi çavuş, "her şeyi açıklayacak bir şey gördüm."

Bay Pond, hikâyenin burasına geldiğinde, tedirgin eden, boş gözlerle bakarak sustu.

"Ee," dedi Gahagan sabırsızlanarak, "*sen* bütün bu olup biteni açıklayacak bir şey biliyor musun peki?"

Bay Pond, istifini bozmadan, "Evet, galiba biliyorum," dedi. "Efendim, rapor dönüp dolaşıp benim daireme gelince ben de bu konuya kafa yormak zorunda kaldım. Aslında mesele Prusyalıların o aşırı itaatkârlığından kaynaklanıyor-

du. Aynı zamanda da Prusyalıların bir başka zaafı olan kibirlilikten. İnsanoğlunu kör eden, çıldırtan ve yoldan çıkaran tutkuların en kötüsü olduğu gibi en gözü dönüğüdür de kibirlilik.

Grock, avanakların karşısında çok rahat, dangalakların karşısında da kendisine çok fazla güvenerek konuşuyordu. Kendi kurmay heyetindeki ahmakları bile aşağılamıştı; hele ilk ulak Von Hocheimer'i sırf salağa benzediği için adam yerine koymamıştı; ama teğmen göründüğü kadar salak değildi. Yüce mareşalin ne demek istediğini, ömrü boyunca böyle kirli işler çevirmiş olan kanı bozuk çavuş kadar o da anlamıştı. Hocheimer, mareşalin o garip ahlak felsefesini de anlamıştı: Bir emre, tutarsız da olsa, karşı çıkılamaz. Komutanının, Petrowski'nin ölüsünden başka bir şey istemediğini, bunu ne pahasına olursa olsun, prensleri aldatmak, askerleri yok etmek pahasına da olsa istediğini biliyordu. Ve arkasından daha hızlı bir süvarinin kendisine yetişmek üzere geldiğini işittiğinde, Grock gibi o da yeni ulağın prensin af emrini taşıdığını anlamıştı. Von Schacht, Almanya'nın bu hikâyede fazlasıyla ihmal edilmiş olan daha soylu bir geleneğinin timsali sayılabilecek o çok genç ama cesur subay, kendisini daha soylu bir politikanın ulağı kılan bir kazaya kurban gitmişti. Hocheimer'e, Avrupa'da bir zamanlar şövalye denilen o soylu süvarilerin hızıyla yetişti, durup geri dönmesi için ona ulakların borazanını andıran sesiyle seslendi. Ve Von Hocheimer de öyle yaptı. Atının dizginine asılıp durdu, eyerinde arkasına döndü; ne ki, karabinasını piştov gibi tutup Von Schacht'a doğrulttu, çocuğu iki kaşının ortasından vurdu.

Sonra yeniden dönüp, koynunda Polonyalının idam emri, atını sürdü. Arkasında bıraktığı at ve süvari korkuluk duvarından aşağıya uçtuğu için yolda hiçbir engel kalmamıştı. Üçüncü ulak da, bu açık, engelsiz yolun bitmek bilmemesini yadırgayarak gönüllü gönülsüz ilerliyordu; sonunda uzakta beyaz bir yıldız gibi akan o şaşmaz süvari üniforma-

sını gördü ve o da ateş etti. Ne ki, ikinci ulağı değil, birinci ulağı vurmuştu.

İşte bu nedenle, o gece ulakların hiçbiri Polonya kasabasına sağ salim varamadı. İşte bu nedenle, mahkûm hapishaneden sağ salim çıktı gitti. Şimdi, Von Grock'un iki sadık hizmetkârından birinin fazla olduğunu söylerken yanılıyor muymuşum, söyleyin bakalım?"

Savaş

Jack London

I

Genç bir adamdı, en fazla yirmi dört, yirmi beşinde; bu kadar tetikte ve gergin olmasaydı atının sırtında gençliğinin umursamaz zarafetiyle oturuyor olabilirdi. Siyah gözleriyle çevresini kolaçan ediyor, minik kuşların hop diye havalandığı çalı çırpı ve dalların en küçük bir kıpırtısını bile kaçırmıyor, ağaçlar ve çalılıklar arasında bir görünüp bir kaybolan hayallere göz kesiliyor, sonra bakışlarını yeniden iki yandaki ağaçların dibindeki çalı öbeklerine çeviriyordu. Sağını solunu kollarken, ağır topların batıdan, ta uzaklardan gelen gümbürtüsünü saymazsak sessizlik içinde ilerlemesine karşın etrafa kulak vermekten de alamıyordu kendini. Topların saatlerdir hiç ara vermeden sürüp giden gümbürtüsü o kadar tekdüzeleşmişti ki, ilgisini ancak top seslerinin kesilmesi uyandırabilirdi. Çünkü tümüyle görevine odaklanmıştı. Eyer kaşında bir karabina asılıydı.

Sinirleri o kadar gerilmişti ki, atının burnunun ucundan bir bıldırcın sürüsü kalkınca, birden elinde olmadan irkilip dizginlere asıldı, karabinasını çekip aldı. Sonra utanarak sırıttı, kendini toplayıp yeniden yola düzüldü. Öyle gergin-

di, kendini yapmak zorunda olduğu işe öyle kaptırmıştı ki, gözlerinden akan terin burnundan aşağı süzülüp eyer kaşına damladığının farkında bile değildi. Süvari kasketinin şeridi tere batmıştı. Altındaki demir kırı at da kan ter içindeydi. Cehennem gibi bir günün boğucu öğle sıcağı bastırmıştı. Kuşlar ve sincaplar bile güneşten kaçıyor, ağaçlar arasındaki gölgeliklere sığınıyorlardı.

Adam da, at da yapraklara bürünmüş, çiçektozuyla kaplanmışlardı; zorunlu olmadıkça açıklık yerlerden gitmek tehlikeliydi. Çalılıkların ve ağaçların arasından ayrılmıyorlardı; adam, orman içindeki bir açık alandan ya da çıplak bir yayla merasından geçmeden önce mutlaka durup dikkatle etrafı gözlüyordu. Yolun sapa olmasına karşın hep kuzeye doğru ilerlediğine bakılırsa, aradığı şeyin o yönden geleceğini bekler gibiydi. Korkak biri olmamakla birlikte, sıradan bir uygar insandan da daha cesur sayılmazdı; ölmeye değil, hayatta kalmaya bakıyordu.

Bir sığır yolunu izleyerek küçük bir bayırdan yukarıya tırmanmaya başladı; çalılıkların sıklığı yüzünden yere atlayıp atı yedeğine almak zorunda kaldı. Ama yol batıya dönüverince yoldan ayrılıp bayırın meşe ağaçlarıyla kaplı tepesi boyunca yeniden kuzeye yöneldi.

Bayır dimdik bir inişle son buluyordu – öyle dikti ki, genç adam yokuşu bir aşağı bir yukarı zikzaklar çizerek iniyordu; ölü yapraklar ve dolaşık sarmaşıklar arasında kayıp tökezliyor, üstüne yıkılmasından korktuğu için arkasındaki attan gözünü ayırmıyordu. Kan ter içinde kalmıştı, ağzına ve burun deliklerine giren çiçektozları susuzluğunu bir kat daha artırıyordu. Ne kadar çabalarsa çabalasın iniş zorluydu; kuru sıcakta soluk soluğa, ikide bir duruyor, bir tehlike var mı diye aşağıya kulak veriyordu.

Aşağıya vardığında kendini bir düzlükte buldu, ama o kadar sık ağaçlarla kaplıydı ki nereye kadar uzandığını kestiremiyordu. Artık ağaçlık alanın yapısı değiştiğinden

yeniden atına bindi. Bayırın tepesindeki yamuk yumuk meşelerin yerine yaş özlü topraktan iri gövdeli, gür yapraklı, upuzun ağaçlar dimdik yükseliyordu. Orada burada kolayca kaçınabileceği çalılıklar vardı yalnızca; bir de savaşın oraları henüz ıssızlaştırmadığı günlerde sığırların otladığı, parka benzeyen dolambaçlı açık alanlar çıkıyordu karşısına.

Artık vadiye inmiş olduğu için daha hızlı ilerliyordu; yarım saat kadar sonra bir açıklığın kenarındaki kırık dökük bir parmaklığın önünde durdu; burasının açıklık olmasından hoşlanmamıştı, ama yolu derenin iki yakasını çevreleyen ağaçlara doğru uzanıyordu. Önündeki açık alan en fazla dört yüz metreydi, ama oradan gitmeyi aklının ucundan bile geçirmiyordu. Dere boyundaki ağaçların orada belki bir, belki yirmi, kim bilir belki de bin tüfek pusuya yatmış olabilirdi.

İki kez yola koyulmaya kalkıştıysa da her seferinde duraladı. Kendi yalnızlığı karşısında dehşete kapılmıştı. Savaşın nabzının attığı Batı birbiriyle gırtlak gırtlağa gelen binlerce insandan geçilmezken, burada sessizlikten, kendisinden ve sayısız pusudan gelebilecek kıyıcı kurşunlardan başka hiçbir şey yoktu. Üstelik görevi, bulmaktan korktuğu şeyi bulmaktı. Bir yerde, bir vakit, karşı taraftan kendisi gibi düşmanla temas kurduğuna dair rapor vermek üzere keşfe çıkmış bir asker ya da askerlerle karşılaşıncaya kadar durmadan ilerlemek zorundaydı.

Fikir değiştirerek bir süre ağaçlık alanın kıyısından dolandı, sonra yeniden ilerilere baktı. Bu kez, açıklığın ortasında bir çiftlik evi gördü. Hiçbir hayat belirtisi yoktu. Bacadan duman tütmüyordu, ortalıkta kümes hayvanları da görünmüyordu; ne gıdaklayan bir tavuk ne de öten bir horoz. Mutfak kapısı açık kalmıştı; sanki çiftçinin karısı her an belirebilirmiş gibi kapının karanlık aralığına uzun süre gözlerini dikti.

Kurumuş dudaklarına yapışmış çiçektozlarını ve toz toprağı yaladı, kafasını toparladı, silkinip kendine geldi ve atını alev alev yanan gün ışığına sürdü. Ortalıkta hiçbir kımıltı yoktu. Evin önünden geçip, dere kenarında uzanıp giden ağaçlar ve çalılıklara yaklaştı. Beynini çıldırtıcı bir düşünce kemiriyordu. Şimşek gibi gelen bir mermi her an bedenine saplanabilirdi. Bunu düşünmek kendini çok güçsüz ve savunmasız hissetmesine yol açıyordu; eyerinin üstünde biraz daha büzüldü.

Atını ağaçlığın kıyısında bir yere bağladı, yüz metre kadar yürüyüp dereye vardı. Pek fazla akıntılı olmayan, beş altı metre genişliğindeki dere serin ve davetkârdı; genç adam da çok susamıştı. Ama gözlerini karşı yakadaki sık yapraklardan ayırmadan, bulunduğu yerdeki yaprak örtüsünün arasında bekledi. Rahatça bekleyebilmek için de oturup karabinasını kucağına aldı. Dakikalar ilerledikçe yavaş yavaş gevşeyip rahatladı. En sonunda artık hiçbir tehlike olmadığına karar veriyordu ki, tam çalılıktan çıkıp suya eğilmeye hazırlanırken karşı taraftaki çalıların orada bir kımıltı çarptı gözüne.

Bir kuş da olabilirdi. Ama bekledi. Çalılıkların orada yeniden bir kıpırdanma oldu; sonra birden çalılar aralandı ve bir yüz göründü, üstelik bu o kadar ani oldu ki genç adam korkudan az daha çığlık atacaktı. Kızıl sakalı haftalardır kesilmemiş bir yüzdü. Gözler mavi ve aralıklıydı, yüzün tümüne yayılan yorgun ve kaygılı ifadeye karşın gözlerin kenarlarında gülüyormuş izlenimi veren çizgiler görülüyordu.

Aralarında beş altı metre var yoktu, o yüzden her şeyi en küçük ayrıntılarına kadar görebiliyordu. Üstelik bütün bunları karabinasını kapıp omzuna dayadığı anda görmüştü. Nişangâhtan baktı ve ölmüş sayılacak bir adama baktığını anladı. Bu kadar yakın mesafeden ıskalamak olanaksızdı.

Ne ki, ateş etmedi. Karabinasını indirdi ve izledi. Bir mataraya uzanan bir el göründü ve kızıl sakal matarayı dol-

durmak için suya eğildi. Genç adam suyun lıkırtısını duyabiliyordu. Biraz sonra kol, matara ve kızıl sakal sık çalıların ardında kayboldu. Genç adam uzun süre bekledikten sonra, susuzluğunu dindiremeden, sürünerek atına geri döndü, gün ışığıyla yıkanan açıklığa sürdü ağır ağır ve az ötedeki ağaçlığa girip gözden yitti.

II

Bir başka gün, sıcak ve boğucu. Bir açıklığın ortasında, müştemilatı ve meyve bahçesiyle terk edilmiş büyük bir çiftlik evi görünüyordu. Keskin bakışlı, kara gözlü genç adam demir kırı atının sırtında, karabinası eyer kaşına asılı, ağaçlığın içinden çıktı. Eve yaklaşırken derin bir oh çekti. Belli ki, bir süre önce burada bir çarpışma meydana gelmişti. Ortalık paslanıp yeşile çalmış şarjörlerden, fişek kovanlarından geçilmiyordu; toprak ıslakken atların toynakları altında ezilmişti. Mutfağın baktığı bahçenin hemen yakınında işaretlenip numaralanmış mezarlar vardı. Mutfak kapısının oradaki meşe ağacına, giysileri delik deşik, lime lime olmuş iki adam asılıydı. Pörsüyüp çürümüş yüzleri insan yüzü olmaktan çıkmıştı. Genç adam, altlarından geçerken bir homurtu çıkaran demir kırı atını okşayıp yatıştırdıktan sonra uzakça bir yere bağladı.

Eve girince içerisinin harabeye dönmüş olduğunu gördü. Boş kovanlara basarak oda oda dolaştı, pencerelerden dışarıyı kolladı. Askerler burada kamp kurmuşlar, yatıp kalkmışlardı; odalardan birinde yerlerde kan izlerine rastladı, anlaşılan yaralıları buraya yatırmışlardı.

Yeniden dışarıya çıktı, atı ağılın arka tarafına götürdü, sonra da meyve bahçesini dolaştı. Bir düzine kadar ağaç olgun elmalarla yüklüydü. Genç adam bir yandan yerken bir yandan da elmaları ceplerine doldurdu. Sonra aklına başka bir şey geldi, güneşe bakarak ordugâha ne zaman döneceğini

hesaplamaya çalıştı. Gömleğini çıkardı, gömleğin kollarını bağlayarak bir torba yaptı. Elmaları torbaya doldurdu.

Tam atına binecekken hayvan birden kulaklarını dikti. Genç adam da kulak verdi ve toynakların yumuşak topraktaki belli belirsiz patırtılarını işitti. Sürünerek ağılın köşesine kadar gitti ve oradan kafasını uzatıp baktı. Açıklığın karşı tarafından on iki atlı biraz aralıklı olarak geliyordu, genç adamla aralarında yüz metre var yoktu. Eve doğru at sürüyorlardı. Bazılarının at sırtında, bazılarının attan inmiş olması ise orada uzun süre kalmayacaklarını gösteriyordu. Aralarında bir konuyu tartışıyor gibiydiler, genç adam yabancı istilacının tiksinç dilinde heyecanlı heyecanlı bir şeyler konuştuklarını duyabiliyordu. Bir süre bekledi, ama bir karara varamamış gibiydiler. Karabinasını kılıfına soktu, atına bindi, elma dolu gömleğini eyer kaşında dengelemeye çalışarak sabırsızca bekledi.

Ayak seslerinin yaklaştığını duyunca demir kırı atını olanca gücüyle öyle bir mahmuzladı ki, hayvan ileri atılırken şaşkın bir inilti çıkardı. Genç adam ağılın köşesinde davetsiz misafiri gördü: Üniforma giydirilmiş on dokuz-yirmi yaşlarında gencecik bir oğlan ezilmemek için geri sıçradı. Tam o anda demir kırı at birden döndü ve genç adam göz ucuyla harekete geçen askerleri gördü. Bazıları atlarından atlamışlar, tüfeklerini doğrultuyorlardı. Mutfak kapısının ve gölgede sallanan kurumuş cesetlerin önünden geçti; düşmanları da koşarak evin önünden dolanmak zorunda kaldılar. Bir tüfek patladı, sonra bir daha, ama genç adam atının üstüne eğilmiş, bir eliyle elma dolu gömleğe, bir eliyle de dizginlere yapışmış, rüzgâr gibi gidiyordu.

Çitin yüksekliği bir metreden fazlaydı, ama atını tanıyordu, mermiler sağından solundan geçerken çitin üstünden olanca hızıyla atladı. Ağaçlık alana bin metre kadar kalmıştı ve demir kırı at dörtnala gidiyordu. Artık askerler hep birlikte ateş ediyorlardı. Tüfeklerini o kadar hızlı doldurup ateş-

liyorlardı ki, genç adam tek tek silah sesleri duymuyordu artık. Kasketini delip geçen bir merminin farkına varmadıysa da, eyer kayışına asılı elmalara saplanan mermiyi çok iyi fark etti. Alçaktan gelen üçüncü bir mermi acayip bir böcek gibi vızlayıp vınlayarak atının ayakları arasındaki bir taştan sekince, ürkerek hızla eğildi, atın üstüne iyice kapandı.

Fişek hazneleri boşaldıkça silah sesleri seyreldi, sonra birden kesildi. Genç adamın yüreği serinlemişti. O afallatıcı yaylım ateşinden yarasız beresiz kurtulmuştu. Dönüp arkasına baktı. Evet, mermi haznelerini boşaltmışlardı. Bazıları tüfeklerini yeniden dolduruyorlardı. Bazıları da evin arkasındaki atlarına koşuyorlardı. Genç adam bakadursun, ikisi atlarına atlamış, evin köşesinden fırlamış, doludizgin geliyordu bile. Aynı anda, o aklından çıkmayan kızıl sakallı askerin diz çöküp tüfeğini doğrulttuğunu, uzak atış için soğukkanlılıkla beklediğini gördü.

Genç adam atını mahmuzlayıp iyice üstüne yattı; kaçarken kızıl sakallıyı şaşırtmak için durmadan yön değiştiriyordu. Ve silah sesi bir türlü gelmiyordu. Atın her ileri atılışında ağaçlık alan biraz daha yakınlaşıyordu. Epi topu iki yüz metre kalmış, silah sesi hâlâ duyulmamıştı.

Sonra birden duydu silah sesini ve duyduğu son şey oldu; eyerden hızla boylu boyunca aşağı kayıp yere çarptığında çoktan ölmüştü. Evin oradan onu seyreden askerler düştüğünü, gövdesinin yere çarpıp havalandığını, kırmızı yanaklı elmaların dökülüp çevresine saçıldığını gördüler. Nereden çıktığını anlamadıkları elmaların dökülüp saçılmasına kahkahalarla güldüler ve kızıl sakallı askerin nişancılığına alkış tuttular.

Yumurta

Sherwood Anderson

Babam, eminim, yaradılıştan neşeli ve sevecen bir adamdı. Otuz dördüne kadar, çiftliği Ohio'daki Bidwell kasabası yakınlarında bulunan Thomas Butterworth adında bir adamın yanında ırgatlık yapmış. O sıralar kendine ait bir atı varmış; cumartesi akşamları atına biner, öteki ırgatlarla birkaç saat çene yarıştırmak için kasabaya gidermiş. Kasabada cumartesi akşamları ırgatların doluştuğu Ben Head'in barına takılır, biraları yuvarlarmış. Barda şarkılar söylenir, bardaklar küt diye indirilirmiş tezgâha. Babam saat on oldu mu atına atlayıp ıssız köy yolundan eve döner, gece rahat etsin diye atının kuşamlarını çözer, kendi de mutlu mesut yatağı boylarmış. O sıralar hayatta yükseleyim falan gibi bir düşünce yokmuş kafasında.

Otuz beşine bastığı yılın baharında o sıralar köy öğretmeni olan annemle evlenmiş, ertesi bahar da ben kıpraşa haykıra dünyaya gelmiştim. İşte o sıra bu iki insana bir şeyler olmuş, hırs basmış. Amerikalıların hayatta yükselme sevdasına kapılmışlardı.

Anlaşılan, bu iş annemin başının altından çıkmıştı. Öğretmen olduğu için elbette pek çok kitap, dergi okumuştu. Garfield'in[1], Lincoln'ın, daha başka Amerikalıların yoksul-

luktan gelip nasıl yükseldiklerini, şan şöhret sahibi olduklarını biliyordu; loğusalık döneminde onun yanında yattığım günlerde bir gün insanları ve şehirleri yöneteceğimi hayal etmişti belki de. Her ne hal ise, babamın ağzından girip burnundan çıkmış, onu ırgatlığı bırakmaya, atını satıp kendine bağımsız bir iş kurmaya razı etmişti. Uzun boylu, uzun burunlu, gri gözleri bozuk, kendi halinde bir kadındı. Kendisi için bir şey istediği yoktu. Babam ve benim için ise gözünü hırs bürümüştü.

Bu iki insanın ilk girişimi fiyaskoyla sonuçlandı. Bidwell'e on iki kilometre uzaklıkta, Griggs's Road'da on dönümlük verimsiz, taşlık bir arazi kiralayıp tavuk yetiştirmeye başladılar. Çocukluk çağımı orada yaşadım, hayatla ilgili ilk izlenimlerimi orada edindim. Daha en başından berbat izlenimlerdi bunlar; belki de hayatın karanlık yanını görmeye eğilimli karamsar biri olduğumdan, bunu, çocukluğumun gamsız tasasız geçmesi gereken günlerinin bir tavuk çiftliğinde harcanıp gitmiş olmasına bağlıyorum.

Bu işten anlamayanların bir civcivin başına ne kadar feci şeyler gelebileceği konusunda en küçük bir fikri olamaz. Yumurtadan çıktıktan sonra birkaç hafta kadar paskalya tebrik kartlarında gördüğünüz sevimli bir pofuduk olarak yaşar, sonra tüyleri iğrenç bir biçimde dökülür, babanızın alın teriyle alınmış mısırları ve yemleri tıka basa yer, yalancı veba ve kolera gibi hastalıklara yakalanır, güneşin altında alık alık bakakalır, bitkin düşer ve ölür. Tanrı'nın esrarengiz tasavvurlarına hizmet etmeye niyetlenen bazı tavuklar, arada sırada da bir horoz bütün bu güçlüklere göğüs gererek olgunlaşırlar. Tavuklar yumurtlar, yumurtalardan yeni civcivler çıkar ve böylece dehşetengiz döngü tamamlanır. Bütün bunlar akıl almaz ölçüde karmaşıktır. Filozofların çoğu tavuk çiftliklerinde yetişmiş olsa gerek. İnsan civcivlere büyük umutlar bağlar ve sonunda korkunç bir düş kırıklığına uğrar. Hayat yolculuğuna yeni başlayan minik civcivler çok

akıllı ve uyanık görünürler, oysa sersemin tekidirler. İnsanlara o kadar çok benzerler ki, hayatla ilgili düşüncelerinde adamın kafasını karıştırırlar. Eğer hastalıktan ölmezlerse, sizi iyiden iyiye umutlandırıncaya kadar beklerler, sonra da bir arabanın tekerlekleri altına girip ezilir ve Hakkın rahmetine kavuşurlar. Gençlik çağlarında bunları asalaklar sarar, iyileştirici tozlara bir servet harcamak gerekir. İlerleyen yaşlarımda, tavukçuluktan nasıl zengin olunacağını anlatan koca bir literatürün geliştirilmiş olduğunu gördüm. Bu literatür, iyiyle kötüyü bilme ağacından az önce yemiş tanrıların okuması için kaleme alınmıştır.[2] İnsanın yüreğine umut salan bir literatürdür ve birkaç tavuğu olan sıradan ama hırslı insanların çok şey başarabileceğini söyler. Sakın aklınızı çelmesin. Sizin için yazılmamıştır. Dilerseniz Alaska'nın buz gibi dağlarında altın aramaya çıkın, isterseniz politikacıların dürüst olduğuna inanın, canınız istiyorsa aklınızı dünyanın her geçen gün daha iyiye gittiğine ve iyiliğin kötülüğe galebe çalacağına yatırın, ama tavuklarla ilgili literatürü okumayın, yazılanlara inanmayın. Sizin için yazılmamıştır.

Ama ben bu literatürün dışına çıkıyorum. Benim öyküm-de tavuklar öncelik taşımıyor. Eğer doğru dürüst anlatabilirsem, yumurtaya odaklanacak öyküm. Annemle babam tavuk çiftliğinden para kazanmak için tam on yıl savaştıktan sonra mücadeleden vazgeçip yeni bir maceraya atıldılar. Ohio'daki Bidwell kasabasına taşınıp lokanta işine girdiler. Civciv çıkarmayan kuluçka makineleriyle on yıl cebelleştikten ve ilkin cascavlak kalan, ardından tam tavukluğa terfi edecekken ölüp giden minik, üstelik çok da sevimli tüy yumaklarının derdini çektikten sonra her şeyi bir yana bıraktık ve bütün eşyamızı bir arabaya yükleyip Griggs's Road'dan aşağı vurduk, Bidwell'in yolunu tuttuk; hayatta yukarılara tırmanmaya başlamak için yeni bir yer arayan küçük bir umut kervanından farksızdık.

Perişan görünüyor olmalıydık; sanırım, savaşın olduğu yerden kaçan sığınmacılara benziyorduk. Annemle ben yürüyorduk. Eşyalarımızı yüklediğimiz arabayı komşumuz Bay Albert Griggs'den günü birlik ödünç almıştık. Arabanın iki yanından ucuz iskemlelerin ayakları çıkıyor, döşekler, masalar ve mutfak aletleriyle dolu kutulardan oluşan yığının arkasında canlı tavuklarla dolu bir kafesli tahta sandık, onun üstünde de ufacıkken dolaştırıldığım bebek arabası göze çarpıyordu. Bebek arabasına neden takılıp kalmıştık, bilmiyorum. Başka çocukların dünyaya gelmesi olası olmadığı gibi tekerlekleri de kırıktı zaten. Fazla eşyası olmayanlar ellerindekilere sımsıkı yapışırlar. Hayatı bu kadar iç karartıcı kılan gerçeklerden biridir bu.

Babam arabanın tepesindeydi. O sıralar kırk beşinde, şişmanca, kel kafalı bir adamdı, annemle ve civcivlerle uzun süredir haşır neşir olmaktan suskun ve karamsar biri olup çıkmıştı. Tavuk çiftliğinde geçen on yılımız boyunca bir yandan komşu çiftliklerde ırgatlık yapmış, kazandığı paranın çoğu tavuk hastalıklarının tedavisine, annemin tavukçuluk dergilerinde reklamlarını gördüğü tozlara gitmişti. Babamın kafasında, kulaklarının üstünde iki tutam saç kalmıştı. Kışın pazar öğleden sonralarında sobanın karşısındaki bir koltukta uyuyakaldığında oturup gözlerimi ona diktiğimi hatırlıyorum, çocukluk işte. O sıralar kitap okumaya başlamıştım, kendimce hayaller kuruyordum, babamın tepesindeki saçsız patikayı da geniş bir yola benzetir, Sezar'ın lejyonlarını Roma'dan çıkarıp mucizelerle dolu bilinmeyen bir âleme doğru yürüttüğü bir yol olarak hayal ederdim. Babamın kulaklarının üstündeki iki tutam saç ise o yolun iki yanındaki ormanlardı bence. Uyur uyanık, o yolda, tavuk çiftliklerinin olmadığı, yumurtalardan arındırılmış mutlu bir hayatın hüküm sürdüğü uzaklarda çok güzel bir yere doğru giden minicik bir şey olduğumu düşlerdim.

Tavuk çiftliğinden kasabaya kaçışımızın öyküsü koca bir kitap olurdu. Annemle ben on iki kilometrelik yolu yürümüştük – o arabadan bir eşyanın düşüp düşmediğini denetleyerek, ben de dünyanın güzelliklerini seyrederek. Babamın oturduğu yerin hemen yanında onun en büyük hazinesi duruyordu. Anlatacağım.

Yumurtalardan yüzlerce, binlerce civcivin çıktığı bir tavuk çiftliğinde bazen akıllara durgunluk veren şeyler olur. İnsanlardan olduğu gibi yumurtalardan da hilkat garibeleri çıkar. Gerçi böyle kazalar çok sık olmaz – belki bin doğumdan birinde görülür. Günün birinde dört ayaklı, dört kanatlı, iki kafalı falan bir civciv çıkıverir yumurtadan. Böyleleri fazla yaşamaz. Hemencecik, onları yaratırken eli bir an titremiş olan yaradanlarına kavuşurlar. Bu zavallıcıkların yaşayamamaları, babam için en büyük felaketlerden biriydi. Beş ayaklı bir tavuğu ya da iki kafalı bir horozu yaşatıp büyütebilirse küpünü dolduracağına inanıyordu. Hilkat garibesini kasabalarda kurulan panayırlara götürmeyi, çiftliklerden gelen ırgatlara göstererek zengin olmayı hayal ediyordu.

Tavuk çiftliğimizde dünyaya gelen bu akla zarar küçük yaratıkları özenle saklıyordu babam. Her birini alkol dolu bir cam kavanozda tutuyordu. Bu cam kavanozları büyük bir özenle bir kutuya yerleştirmiş ve kasabaya giden yol boyunca arabanın koltuğunda yanı başında taşımıştı. Bir eliyle atları sürerken, bir eliyle de kutuyu tutuyordu. Gideceğimiz yere varır varmaz kutu arabadan indirilmiş, kavanozlar kutudan çıkarılmıştı. O hilkat garibeleri Ohio'daki Bidwell kasabasında lokantacılık yaptığımız günler boyunca cam kavanozları içinde tezgâhın arkasındaki rafta durdular. Annem arada sırada karşı çıkacak olurdu, ama hazinesi konusunda babamın inadı inattı. Hilkat garibeleri, derdi, çok değerlidir. İnsanların garip ve şaşırtıcı şeylere bakmaktan hoşlandıklarını söylerdi.

Ohio'daki Bidwell kasabasında lokantacılık yaptığımızı mı söyledim? Biraz abartmışım. Kasaba alçak bir tepenin eteğinde, küçük bir nehrin kıyısındaydı. Demiryolu kasabanın içinden geçmediği için tren istasyonu bir buçuk kilometre kadar kuzeyde, Pickleville denen bir yerdeydi. İstasyonun orada bir elma şarabı imalathanesi ile bir turşu fabrikası varmış, ama biz oraya gelmeden ikisi de kapanmış. Turner's Pike dedikleri yoldan, Bidwell'in ana caddesindeki otelden istasyona sabah akşam otobüsler geliyordu. Lokantacılığa bu sapa yerde kalkışmak annemin başının altından çıkmıştı. Bu işi bir yıl boyunca dilinden düşürmemiş, sonra da bir gün çıkıp gitmiş, tren istasyonunun karşısındaki boş depoyu kiralamıştı. Lokantanın kazançlı olacağını söyleyip duruyordu. Seyahat eden insanlar ister istemez kasabadan gelip buralarda tren bekleyecekler, kasabalılar da treni karşılamak için istasyona geleceklerdi. Hepsi turta yemek ve kahve içmek için lokantaya uğrayacaktı. Artık çocuk olmadığım için, annemin lokanta işine atılmak istemesinin bir nedeni daha olduğunu anlayabiliyorum. Benim için dertlenip kaygılanıyordu. Hayatta daha iyi bir yere gelmem, bir kasaba okulunda okumam, kasabalı olmam için yanıp tutuşuyordu.

Annemle babam her zamanki gibi Pickleville'de de canla başla çalıştılar. İlkin, lokantanın lokantaya benzemesi için ortalığın hale yola koyulması gerekiyordu. Bu iş bir ayımızı aldı. Babam sebze kutularını yerleştirdiği bir raf yaptı. Üstüne iri kırmızı harflerle kendi adını yazdığı bir tabela hazırladı. Adının altında da, pek fazla uyulmasa da, keskin bir buyruk okunuyordu: "BURADA YİYİN." Bir cam kutu alındı, içine purolar ve tütün dolduruldu. Annem yerleri ve duvarları fırçayla ovalayıp yıkadı. Ben kasabadaki okula gidiyordum; çiftlikten de, boynu bükük, canından bezmiş civcivlerden de uzak olmaktan memnundum. Ama yine de keyfimin pek yerinde olduğu söylenemezdi. Akşamları okuldan çıkıp Turner's Pike yolundan eve kadar yürürken, okul

bahçesinde oyun oynarlarken izlediğim çocuklar geçiyordu aklımdan. Hoplayıp zıplayarak şarkılar söyleyen o küçük kızlara öykünüp, buz tutmuş yolda tek bacak üstünde zıplaya zıplaya gidiyordum. Giderken de, "Leylek leylek lekirdek, iki dirhem bir çekirdek" diye bir tekerleme tutturmuştum cırtlak sesimle. Sonra durmuş ve kuşkulu kuşkulu çevreme bakmıştım. Bu kadar neşeli görünmekten korkuyordum. Benim gibi her gün ölümün kol gezdiği bir tavuk çiftliğinde yetişmiş birinin yapmaması gereken bir şey yapıyormuşum gibi gelmiş olmalıydı bana.

Annem lokantanın geceleri de açık kalması gerektiğine karar vermişti. Akşam saat onda bizim kapının önünden kuzeye giden bir yolcu treni geçer, onu bir süre sonra yerel bir yük treni izlerdi. Yük treninin mürettebatı Pickleville'de makas değiştirir, işleri bitince de bizim lokantaya gelir, sıcak bir kahve içip bir şeyler atıştırırlardı. Bazen içlerinden biri sahanda yumurta söylerdi. Sabaha karşı dörtte kuzey yönünden geri döner, bir kez daha bize uğrarlardı. Küçük çaplı bir iş gelişmeye başlamıştı. Annem geceleri uyur, gündüzleri lokantaya bakar, babam uyurken müşterilerimize yemek hazırlardı. Sonra babam gece annemin yattığı yatakta uyur, ben de Bidwell kasabasındaki okuluma giderdim. Uzun gecelerde, annemle ben uyurken, babam et pişirir, müşterilerimizin öğle yemeği sepetlerine atacakları sandviçler hazırlardı. Sonra hayatta yükselip yukarılara tırmanma fikri girdi kafasına. Amerikan ruhu onu ele geçirdi. Onu da hırs bastı.

Babam, yapacak pek bir işin olmadığı uzun gecelerde düşünmeye vakit buluyordu. Külahını önüne koyup düşünüyordu. Bir zamanlar çevresine neşe saçan biri olmadığı için başarısız bir adam olduğuna, bundan böyle hayata neşeyle bakmaya karar vermişti. Sabah erkenden yukarı çıkar, annemin yanına yatardı. Annem uyanır ve konuşmaya başlarlardı. Yattığım köşeden onlara kulak verirdim.

Lokantamıza yemek yemeye gelenleri eğlendirmeleri gerektiği fikrini babam ortaya atmıştı. Şimdi tam olarak ne dediğini anımsamıyorum, ama belli belirsiz de olsa bir tür şovmenlik yapmaya kalkışacağı izlenimi uyanmıştı bende. Bidwell kasabasından insanlar, özellikle de gençler pek ender de olsa bizim oraya geldiklerinde, keyifli, eğlenceli sohbetler başlatılacaktı. Babamın söylediklerinden, bir çeşit şen meyhaneciliğe soyunacağını çıkarmıştım. Yanılmıyorsam, annemin bu konuda daha en baştan kuşkuları vardı, ama babamın cesaretini kıracak hiçbir şey dememişti. Bidwell kasabasının genç insanlarının yüreğinde annemle kendisine karşı bir tutkunluğun boy atacağını düşünen sanırım babamdı. Akşam oldu mu, şen şakrak insanlar şarkılar söyleyerek Turner's Pike yoluna düşeceklerdi. Hep birlikte neşe içinde kahkahalar atarak bizim oraya doluşacaklardı. Ortalık bayram yerine dönecekti. Babamın bütün bunlardan bu kadar ayrıntılı biçimde söz ettiği izlenimini uyandırmak istemem. Daha önce de dediğim gibi babam pek konuşkan biri değildi. "Gidecekleri bir yer olsun istiyorlar. Demedi demeyin, gidecekleri bir yer olsun istiyorlar," deyip duruyordu. Hepsi bu kadar. Boşlukları benim hayal gücüm doldurdu.

Evde iki üç hafta babamın bu düşüncesinin rüzgârı esti. Pek fazla konuşmuyorduk, ama günlük hayatımızda somurtmaların yerini gülücüklerin alması için elimizden geleni yapıyorduk. Annemin müşterilere gülümseyip durması bana da bulaşıyor, ben de kedimize gülümsüyordum. Babam ise insanları hoşnut kılıp eğlendirmeye iyiden iyiye kaptırmıştı kendini. Hiç kuşku yok ki, yüreğinin gizli bir yerinde şovmenlik ruhu geziniyordu. Geceleri servis yaptığı demiryolculara cephanesini pek fazla harcamıyor, neler yapabileceğini Bidwell'den gelecek genç bir adam ya da kadına saklıyordu sanki. Lokantanın tezgâhında içi her zaman yumurta dolu bir tel sepet dururdu; babamın aklına eğlenceli biri olma fikri geldiğinde bu tel sepet gözünün önündeydi herhalde.

O fikrin kafasında doğmasıyla yumurtalar arasında bir bağlantı olmalıydı. Nitekim, onun hayattaki bu yeni dürtüsünü bir yumurta mahvedecekti. Bir gece geç saatlerde babamın gırtlağından yükselen öfkeli bir böğürtüyle uyandım. Annemle ben yataklarımızda dikiliverdik. Annem, titreyen elleriyle, başucundaki sehpanın üstündeki lambayı yaktı. Alt katta lokantamızın ön kapısı küt diye çarptı; az sonra da babam paldır küldür merdivenlerden yukarı çıktı. Elinde bir yumurta vardı ve eli sanki üşüyormuş gibi titriyordu. Gözlerinde çılgınca bir pırıltı dolaşıyordu. Durmuş bize bakarken, elindeki yumurtayı ya anneme ya da bana fırlatacağından kuşkum kalmamıştı. Ama biraz sonra yumurtayı usulca sehpanın üstündeki lambanın yanına bıraktı, annemin yatağının yanı başında diz çöktü ve çocuk gibi ağlamaya başladı; onun ne kadar üzgün olduğunu görünce ben de hüngürdedim. İkimiz birden üst kattaki küçücük odayı inletiyorduk. Belki saçma, ama ortaya çıkan manzaradan aklımda tek kalan, annemin babamın tepesindeki keli eliyle sürekli okşayışı. Annemin ona dediğini ve aşağıda neler olup bittiğini anlatmaya nasıl razı ettiğini unutmuşum. Babamın neler anlattığı da çıkmış aklımdan. Yalnızca ne kadar üzüldüğüm ve ürktüğüm, bir de yatağın yanı başına diz çökmüş babamın lambanın ışığında pırıl pırıl parlayan keli kalmış aklımda.

Alt katta olup bitene gelince. Açıklayamadığım bir nedenle, neler olup bittiğini babamın uğradığı bozguna tanık olmuş gibi biliyorum. İnsan zamanla açıklanamaz birçok şeyi bilebiliyor. O akşam, Bidwell'li bir tüccarın oğlu, genç Joe Kane, saat onda güneyden gelecek akşam treninden inmesi beklenen babasını karşılamak üzere Pickleville'e gelmişti. Tren üç saat gecikme yapınca da, Joe vakit doldurmak için bizim oraya uğramıştı. Bu arada yerel yük treni gelmiş, mürettebat yemeğini yiyip gitmişti. Joe lokantada babamla yalnız kalmıştı.

Bidwell'li genç adamın, bizim lokantadan içeri girdiği andan başlayarak babamın davranışları karşısında kafası

karışmış olmalıydı. Ayak altında dolaştığı için babamın ona kızdığı kanısına kapılmıştı. Lokantacının onun varlığından açıkça rahatsız olduğunu fark edince çıkıp gitmeyi bile düşünmüştü. Ne var ki, tam o sırada yağmur yağmaya başlamış, o da ta kasabaya kadar yürüyüp geri gelmeyi göze alamamıştı. Beş sentlik bir puro almış, bir fincan da kahve istemiş, cebinden gazetesini çıkarıp okumaya başlamıştı. "Akşam trenini bekliyorum. Gecikti de," demişti özür dilercesine.

Joe Kane'in daha önce hiç görmediği babam uzun süre hiç sesini çıkarmadan konuğuna bakmıştı. Hiç kuşku yok ki, sahne korkusuna tutulmuştu. Hayatta pek sık olduğu gibi, karşı karşıya bulunduğu durumu o kadar çok düşünmüş, o kadar çok aklından geçirmişti ki, şimdi sinirleri gerilmişti.

Bir kere, ellerini nereye koyacağını bilememişti. O gerginlikle elini tezgâhın üstünden uzatıp Joe Kane'le el sıkışmış, "N'aber," deyivermişti. Joe Kane gazetesini indirip babama bakmıştı. Babam, gözünü tezgâhın üstünde duran yumurta sepetine dikip bir an duraksamış, sonra, "Bak ne diyeceğim," diye söze başlamıştı, "hiç Kristof Kolomb adını duydun mu, ha?" Öfkeli bir hali vardı. "Kristof Kolomb denen o herif madrabazın tekiydi," demişti üstüne basa basa. "Bir yumurtayı dik durdurabilir misiniz diye sormuş, sonra da yumurtanın bir ucunu kırıp dikivermiş masanın üstüne."

Joe Kane'e kalırsa, babam Kristof Kolomb'un düzenbazlığı karşısında kendini kaybetmişti. Homurdanarak sövüp sayıyordu. Çocuklara Kristof Kolomb'un büyük bir adam olduğunu öğretmenin yanlış olduğunu söylüyordu; adam en can alıcı anda düpedüz aldatmıştı herkesi. Bir yumurtayı dik durdurabileceğini ileri sürmüş, blöfü görülünce de hile yapmıştı. Babam, Kolomb'a söylenedursun, tezgâhtaki sepetten bir yumurta alıp bir aşağı bir yukarı yürümeye başlamıştı. Tatlı tatlı gülümseyerek yumurtayı avuçlarında yuvarlıyordu. İnsan bedeninden çıkan elektriğin bir yumurtayı nasıl

etkilediğiyle ilgili bir şeyler mırıldanmaya başlamıştı. Bir yumurtayı, kabuğunu kırmadan ve ellerinde ileri geri yuvarlayarak, bir ucunun üstünde dik durdurabileceğini söylüyordu. Ellerinin sıcaklığının ve yumurtayı usulca yuvarlayışının yeni bir ağırlık merkezi oluşturduğunu anlatıyor, Joe Kane de kibarca dinliyordu. "Binlerce yumurta geçti elimden," diyordu babam. "Yumurtaları kimse benden iyi bilemez."

Sonra da yumurtayı tezgâha dik olarak bırakmış, ama yumurta devrilmişti. Her seferinde yumurtayı avuçlarında yuvarlayarak, elektriklenme ve yerçekimi yasasının mucizeleriyle ilgili sözleri söyleyerek bu numarayı tekrarlayıp duruyordu. Yarım saat uğraştıktan sonra yumurtayı bir an dik durdurmayı başardığında, bir de baktı konuğu artık kendisini izlemiyor. Joe Kane'in dikkatini yeniden çekmeyi başardığında ise yumurta yeniden devrilip yan yatmıştı.

Şovmenlik tutkusuyla kendini kaybeden ve ilk çabası başarısızlığa uğrayınca fena halde canı sıkılan babam, bu kez, hilkat garibesi civcivlerin bulunduğu şişeleri raftan indirip konuğuna göstermeye başlamıştı. Hazinesinin en müthiş parçasını göstererek, "Şöyle bir yedi bacaklı, iki kafalıya ne dersin?" diye sorarken neşeli bir gülümseyiş geçmişti yüzünden. Tezgâhın üstünden uzanıp, genç bir ırgatken cumartesi akşamları kapağı kasabaya attığında Ben Head'in barındaki adamların yaptığı gibi Joe Kane'in omzuna bir şaplak vurmaya kalkmıştı. Konuğu ise şişenin içindeki alkolde yüzen çarpık çurpuk civcivi görür görmez irkilmiş, çıkıp gitmeye kalkmıştı. Babam da, tezgâhın arkasından fırladığı gibi Joe Kane'i kolundan yakalayıp yerine oturtmuştu. Biraz öfkelenmişse de, bir an yüzünü çevirip gülümsemekten alamamıştı kendini. Sonra da şişeleri yeniden rafa kaldırmıştı. Birden cömertliği tutmuş, Joe Kane'e bir fincan kahveyle bir puro daha ikram etmişti. Çok geçmeden, bir tava almış, tezgâhın altından çıkardığı bir kavanozdan sirke doldurmuş ve yeni bir numara yapacağını söylemişti. "Bu

yumurtayı sirke dolu tavada ısıtacağım," demişti. "Sonra da yumurtayı kabuğu kırılmadan şişenin ağzından içeri sokacağım. Yumurta şişenin içinde eski biçimini alacak ve kabuğu yeniden sertleşecek. Sonra şişeyi içindeki yumurtayla birlikte sana vereceğim. Al, gittiğin yerlere yanında götür. Herkes yumurtanın şişenin içine nasıl girdiğini merak edecektir. Sakın söyleme. Meraktan çatlasınlar. Bu numaranın keyfi böyle çıkar."

Babam konuğuna sırıtıp göz kırpmıştı. Joe Kane karşısındaki adamın biraz kaçık olmakla birlikte zararsız olduğuna karar vermişti. Kendisine ikram edilen kahveyi içip yeniden gazetesini okumaya başlamıştı. Babam, sirkede ısınan yumurtayı bir kaşıkla alıp tezgâha taşımış, arka odaya gidip bir şişe getirmişti. Numarasını yapmaya başladığında konuğu onu izlemediği için kızmış, ama yine de neşesini bozmadan işe koyulmuştu. Yumurtayı şişenin ağzından içeri sokmak için uzun süre uğraşmıştı. Yumurtanın yeniden ısınması için sirkeli tavayı yine sobanın üstüne koymuş, yumurtayı eline alınca parmakları yanmıştı. İkinci sıcak sirke banyosundan sonra yumurtanın kabuğu biraz yumuşamıştı, ama yeterince değil. Babam umarsız bir kararlılıkla durmadan uğraşıyordu. Tam numarasını başarıyla tamamlayacağını sandığı sırada gecikmeli tren istasyona girmiş, Joe Kane de ilgisizce yerinden kalkıp kapıya yönelmişti. Babam, son bir umutsuz çabayla, yumurtaya boyun eğdirmeye, şişenin ağzından içeri sokmaya çalışıyordu, böylece lokantasına gelen konukları eğlendirmeyi bilen biri olarak nam salacaktı. Yumurtayı zorluyor, bastırıp iteliyordu. Bir yandan da sövüp sayıyordu, alnı tere batmıştı. Sonunda yumurta elinde kırılıvermişti. Yumurtadan saçılanlar babamın üstüne başına bulaşırken, Joe Kane kapıda durmuş, dönüp gülmüştü.

Babamın gırtlağından bir öfke böğürtüsü yükselmişti. Canından bezmişçesine anlaşılmaz sözler savuruyordu. Tezgâhın üstündeki sepetten kaptığı gibi fırlattığı yumurta

delikanlının kafasını sıyırıp geçmiş, Joe Kane kendini hızla kapıya atıp kaçmıştı.

Babam, elinde bir yumurtayla, yukarıya geldi. Niyeti neydi, bilmiyorum. Sanırım, aklından yumurtayı, bütün yumurtaları yok etmeyi geçiriyor, bunu yapmaya başlamasını annemle benim görmemizi istiyordu. Ne ki, annemin yanına gelince bir tuhaflaştı. Yumurtayı usulca sehpanın üstüne bıraktı ve daha önce anlattığım gibi yatağın yanında diz çöktü. Sonra da lokantayı o gece artık kapatmaya karar verdi ve yukarı gelip yatağa girdi. Yatağa girerken lambayı söndürdü; uzun süre mırıldanarak konuştuktan sonra ikisi de uyudular. Sanırım ben de uyudum, ama sıkıntılar içinde. Gün ağarırken uyandım ve bir süre sehpanın üstündeki yumurtaya baktım. Kendi kendime soruyordum: Yumurtaların neden ille de olmaları gerekiyordu ve yumurtadan çıkan tavuk neden yeniden yumurtluyordu? Bu soru kanıma girmişti. Bir daha da çıkmadı oradan, sanırım babamın oğlu olduğum için. Her neyse, bu sorun kafamda hâlâ çözülmüş değil. Ve bence bu da yumurtanın tam ve kesin zaferinin bir başka kanıtı – en azından konu benim ailem olunca.

Araby[1]

James Joyce

North Richmond, çıkmaz sokak olduğundan, Hıristiyan Biraderler Okulu'nun oğlanları salıverdiği saat dışında dingin sayılırdı. Sokağın çıkmazında, dört köşe bir alanda, komşularından bağımsız, kimsenin oturmadığı iki katlı bir ev vardı. Sokaktaki öteki evler ise, içlerinde yaşanan dürüst hayatların ayırdında, kahverengi[2], vakur yüzleriyle birbirlerine bakıyorlardı.

Evimizin eski kiracısı rahip efendi, arkadaki misafir odasında ölmüştü. Uzun süredir kapalı kalmaktan küf kokusu bütün odalara sinmişti; mutfağın arka tarafındaki sandık odası ise işe yaramaz eski kitaplardan geçilmiyordu. Bunların arasında sayfaları kıvrılmış ve rutubetlenmiş birkaç ciltsiz kitap buldum: Walter Scott'un *The Abbot*'ı[3] ile *The Devout Communicant*[4] ve *The Memoirs of Vidocq*[5]. Ben en çok, yaprakları sarı olduğu için son kitabı sevmiştim. Evin arkasındaki yabani bahçenin orta yerinde bir elma ağacıyla birkaç başıboş çalı vardı, bu çalılardan birinin altında, ölen kiracının paslanmış bisiklet pompasını bulmuştum. Kiracımız çok hayırsever bir rahipti; vasiyetinde bütün parasını hayır kurumlarına, eşyalarını da kız kardeşine bırakmıştı.

Kışın gittikçe kısalan günleri geldi mi, daha akşam yemeği yenirken hava kararırdı. Sokakta buluştuğumuzda evlerin yüzüne kasvet çökmüş olurdu. Tepemizdeki gökkubbe menekşenin her türlü rengine bürünür, sokak lambaları ölgün fenerlerini ona uzatırlardı. Isırıcı soğukta bedenlerimiz kıpkırmızı oluncaya kadar oyun oynardık. Bağırışlarımız suskun sokakta yankılanır dururdu. Oynaya oynaya, kendimizi evlerin arkasındaki karanlık, çarılçamur patikalarda bulur, hoyrat insanların oturduğu kulübelerin arasından geçmeyi göze alır; çöp çukurlarından kokuların yükseldiği ıslak, karanlık bahçelerin arka kapılarına, arabacının birinin bazen beygiri yatıştırıp kaşağıladığı, bazen de koşum takımlarının halkalarını çıngırdattığı karanlık, kokak ahırlara varırdık. Bizim sokağa döndüğümüzde, mutfak pencerelerinden vuran ışık evlerin bodrumlarının önündeki açıklıkları ışıtmış olurdu. Amcamın köşeyi döndüğünü görür görmez gölgeye gizlenir, eve girdiğinden emin oluncaya kadar orada beklerdik. Yahut, Mangan'ın ablası kardeşini çayını içsin diye içeri çağırmak için kapının önüne çıkacak olsa, saklandığımız gölgeden onun sokağa bir uçtan bir uca göz atışını izlerdik. Kapının önünde mi kalacak, yoksa içeri mi girecek diye bekler; kalırsa, gölgeden çıkar, boynumuz eğik, Mangan'ların evinin basamaklarına doğru yürürdük. Kapının aralığından süzülen ışıkta seçilebilen endamıyla, bizi bekliyor olurdu. Kardeşi her seferinde içeri girene kadar onu şaka yollu kızdırır, ben de parmaklığın yanı başında ona bakakalırdım. Elbisesi gövdesinin her kıpırdanışıyla savrulur, yumuşacık saçları bir o yana bir bu yana salınırdı.

Her sabah, ön taraftaki oturma odasında yere uzanır, kapısını gözlerdim. Görünmemek için de, pancuru indirir, pencerenin pervazıyla arasında iki santimlik bir aralık bırakırdım. Kapının önünde göründü mü, kalbim duracak gibi olurdu. Hemen hole koşar, kitaplarımı kaptığım gibi peşine

takılırdım. Gözümü kahverengi siluetinden ayırmaz, yollarımızın ayrılacağı yere yaklaşırken adımlarımı açar, yanından geçip giderdim. Bu her sabah yinelenirdi. Aslında, öylesine birkaç lakırdı etmek dışında onunla hiç konuşmamıştım, ama adının geçmesi bile kanımı kaynatmaya yetiyordu.

Hayali, romantikliğe en aykırı yerlerde bile peşimi bırakmıyordu. Cumartesi akşamları teyzem çarşıya giderken paketleri taşımak için benim de ona eşlik etmem gerekiyordu. Sarhoşlar ve pazarlık eden kadınlar tarafından itilip kakılarak, işçilerin savurduğu küfürler, domuz yanağı fıçılarının başında bekleyen çocukların cırlak bağırtıları, sokak şarkıcılarının O'Donovan Rossa'yla[6] ilgili *hadi gelin yiğit İrlandalılar*[7] diye başlayan şarkıyı ya da memleketimizin başındaki belalardan söz eden bir balad söyleyen genizsi sesleri arasında ışıl ışıl sokaklardan yürür geçerdik. Bu seslerin hepsi de benim için tek bir yaşama duygusunda bütünleşirdi: Kutsal kâsemi[8] düşman sürüsü arasından güvenle taşıyarak geçirdiğimi hayal ederdim. Bazen adı, benim de sökemediğim dualar ve yakarılar arasında dudağımın ucuna kadar gelirdi. Sık sık gözlerim dolu dolu olur (nedendir bilmem), zaman zaman yüreğimde kasırgalar kopardı sanki. Daha sonra ne olacağı pek umurumda değildi. Bir gün onunla konuşup konuşmayacağımı da, konuşursam perişan hayranlığımı ona nasıl anlatacağımı da bilemiyordum. Ne ki, sanki bedenim bir arp, onun sözleri ve jestleri de arpın tellerinde gezinen parmaklardı.

Bir akşam, rahibin öldüğü arkadaki misafir odasına girdim. Karanlık, yağmurlu bir akşamdı, evde ses seda yoktu. Kırık camlardan birinin aralığından, yağmurun toprağa çarpışını, durmaksızın sicim gibi inen damlaların su birikintilerinde oynaşmasını duyuyordum. Uzaklardaki bir lamba ya da bir pencerenin ışığı gözüme vuruyordu. Pek bir şey göremediğim için şükrediyordum. Sanki tüm duyularım örtünüp gizlenmek için can atıyordu; onlardan sıyrılmak

üzere olduğumu duyumsayarak, avuçlarımı titreyinceye kadar birbirine bastırarak, boyuna, *Ey aşk! Ey aşk!* diye mırıldandım.

Sonunda bir gün benimle konuştu. İlk sözler ağzından dökülünce o kadar şaşkına döndüm ki ne diyeceğimi bilemedim. *Araby*'ye gidip gitmeyeceğimi sormuştu. Evet mi demiştim, hayır mı, unuttum doğrusu. Harika bir kermes olacakmış; gitmek için neler verirmiş.

"Peki, neden gidemiyorsun ki?" diye sordum.

Konuşurken gümüş bir bileziği bileğinde çevirip duruyordu. Gidemezmiş, bağlı olduğu manastırda o hafta inzivaya çekilmesi gerekiyormuş. Kardeşi ve iki çocuk kasket kavgasına tutuşmuşlardı, ben parmaklığın orada yalnızdım. Başını bana doğru eğerek parmaklığa tutunmuştu. Bizim kapının karşısındaki lambanın ışığı boynunun beyaz bükümüne vuruyor, boynuna dökülen saçlarını aydınlatıyor, oradan parmaklığın üzerindeki eline ağıyordu. Elbisesinin bir yanına düşüyor, oradan, o teklifsiz duruşuyla iç etekliğinin belli belirsiz görünen beyaz bordürüne vuruyordu.

"Senin için iyi olur," dedi.

"Gidersem," dedim, "sana bir şey getiririm."

O akşamdan sonra uykuda ve uyanıkken düşüncelerime ne çılgınlıklar üşüştü! Araya giren o bıktırıcı günler yok olsun istedim. Dersler ve ödevlerden usanç getirdim. Geceleri yatak odamda, gündüzleri de sınıfta onun hayali okumaya çalıştığım sayfayla arama girdi durdu. Ruhum sessizliğin keyfini sürerken *Araby* sözcüğünün heceleri kulağımda yankılanıyor, Doğu'nun sihriyle sarmalıyordu beni. Cumartesi gecesi o kermese gitmek için izin istediğimde, teyzem çok şaşırdı; sakın işin içinde farmasonluk[9] olmasındı. Derste sorulan soruları zar zor yanıtlayabiliyordum. Hocamın dostça bakışlarının sertleştiğini fark ediyordum; avarelik etmeye başlıyor olmayayımdı. İkide bir dalıp gitmeme engel olamıyordum. Tutkumla arama girdiği için çocuk oyuncağı, sıkıcı

tekdüze çocuk oyuncağı gibi görmeye başladığım hayatın ciddi işleri canıma yetmişti artık.

Cumartesi sabahı amcama akşam o kermese gitmek istediğimi hatırlatacak oldum. Holdeki portmantonun orada söylenip duruyor, şapka fırçasını arıyordu; kestirip attı:

"Tamam, oğlum, biliyorum."

Amcam holde olduğu için, öndeki oturma odasına gidip pencerenin önüne uzanamıyordum. Ben de canım sıkkın evden çıktım, ağır ağır okulun yolunu tuttum. Acı bir soğuk vardı ve daha şimdiden içime kurt düşmüştü.

Akşam yemeği için eve geldiğimde amcam henüz dönmemişti. Erkendi daha. Oturup bir süre öylece saate baktım, tiktakları asabımı bozmaya başlayınca odadan çıktım. Merdivenden yukarı çıkıp evin üst katına vardım. Yüksek tavanlı, soğuk, bomboş ve loş odalar sinirlerimi yatıştırmıştı; bir şarkı tutturarak odaları dolaştım. Ön taraftaki pencereden aşağıya baktım, arkadaşlarım sokakta oyun oynuyorlardı. Bağırtılarını güçbela, belli belirsiz duyabiliyordum; alnımı serin cama dayayıp, onun oturduğu o karanlık eve bakakaldım. Hayalhanemde canlanan kahverengi endamından başka bir şey görmeksizin belki bir saat kaldım orada, lambanın ışığı bükümlü boynuna, parmaklığın üzerindeki eline ve giysisinin altından görünen bordüre usulca dokunurken.

Yeniden aşağıya indiğimde, baktım, Bayan Mercer şöminenin karşısında oturuyor. Bir tefecinin dulu olan bu kadın ihtiyar çaçaronun tekiydi, dindarca bir amaçla kullanılmış pul toplardı.[10] Çay masası başında sürüp giden dedikodulara dayanmak zorunda kaldım. Yemek bir saatten fazla geciktirilmiş, ama amcam hâlâ görünmemişti. Bayan Mercer gitmek için ayağa kalktı: Daha fazla bekleyemediği için özür diliyordu, gel gör ki saat sekizi geçmişti, gece havası iyi gelmediği için geçe kalmak istemiyordu. Bayan Mercer gittikten sonra, yumruklarım sıkılı, odayı bir aşağı bir yukarı adımlamaya başladım. Teyzem dedi ki:

"Öyle görünüyor ki, bu mübarek gece o kermese gitmeyi ertelemen gerekecek."

Saat dokuzda, amcamın anahtarının kapının kilidinde döndüğünü duydum. Kendi kendine söylendiğini ve portmantonun paltosunun ağırlığıyla sallandığını işittim. Bu sesleri çözebiliyordum. Yemeğinin ortasında kermese gitmek için para istedim ondan. Unutmuştu bile.

"Bu saatte herkes yatmış, çoktan uyumuştur," dedi.

Hiç gülmedim. Teyzem atılıverdi:

"Şu parayı versen de gitse n'olur. Zaten bu saate kadar beklettin çocuğu."

Amcam unuttuğu için çok üzüldüğünü söyledi. Eskilerin bir sözüne çok inanırmış: *Soluklanmayan at yol almaz.* Nereye gideceğimi sordu, nereye gideceğimi ikinci kez söyleyince de bu sefer *Arabın Kısrağına Vedası*'nı[11] bilip bilmediğimi sordu. Ben mutfaktan çıkarken, şiirin ilk dizelerini teyzeme okumaya başlamıştı bile.

Buckingham Sokağı'ndan istasyona doğru inerken bir florini[12] elimde sımsıkı tutuyordum. Alışveriş yapanlardan geçilmeyen, gaz lambalarının ışığında göz kamaştıran sokaklar yolculuğumun amacını aklıma getirmişti. Bomboş bir trenin üçüncü mevki vagonuna oturdum. Tren insanın sabrını tüketen bir gecikmeden sonra istasyondan ağır ağır hareket etti. Harap evlerin arasından, göz kırpıştıran nehrin üzerinden sürünerek ilerledi. Westland Row İstasyonu'nda bir yığın insan vagon kapılarına yüklendiyse de, vagon görevlileri bunun kermese giden özel bir tren olduğunu söyleyerek onları geri püskürttüler. Bomboş vagonda bir başımaydım. Birkaç dakika sonra tren eğreti kurulmuş ahşap bir sahanlığa yaklaşıp durdu. Trenden inip yola çıkınca bir saatin ışıklı kadranının ona on kalayı gösterdiğini gördüm. Karşımda o sihirli adı taşıyan kocaman bir bina duruyordu.

Altı penilik bir giriş bulamayınca, kermes kapanır korkusuyla, bitkin görünen bir adamın eline bir şilin tutuşturup

turnikeden çabucak geçtim. Kendimi yarı yüksekliğinde bir balkonla çevrili büyük bir salonda buldum. Hemen bütün tezgâhlar kapanmış, salonun büyük bölümü karanlığa gömülmüştü. Salondaki sessizlik aklıma ayinden sonra kiliseyi kaplayan sessizliği düşürdü. Kermesin orta yerine kadar ürkerek yürüdüm. Hâlâ açık olan tezgâhların etrafında birkaç kişi toplanmıştı. Üzerinde ışıklı lambalarla *Café Chantant*[13] yazan bir perdenin önünde iki adam bir tepside para sayıyorlardı. Bozuklukların şıkırtısına kulak verdim.

Oraya neden geldiğimi belli belirsiz anımsayarak, küçük tezgâhlardan birine yanaşıp porselen vazolar ve çiçekli çay takımlarına göz atacak oldum. Tezgâhın girişinde genç bir hanım iki genç beyle gülüşüp yarenlik ediyordu. İngiliz aksanıyla konuştuklarını fark ettim ve konuşmalarına kulak misafiri oldum.

"Yo, ben hayatta öyle bir şey demedim!"

"Yo, bal gibi dedin!"

"Yo, demedim işte!"

"Ne dersin, demedi mi?"

"Dedi. Kulağımla duydum."

"Yo, günahıma girmeyin... kuru iftira!"

Genç hanım beni fark edince yanıma gelip bir şey satın almak isteyip istemediğimi sordu. Sesinin tonu pek yüreklendirici sayılmazdı; benimle vazife icabı konuşur gibiydi. Tezgâhın karanlık girişinin iki yanında Doğulu muhafızlar gibi dikilen kocaman küplere eziklik içinde bakarak mırıldandım:

"Yok, teşekkür ederim."

Genç hanım vazolardan birinin yerini değiştirip yeniden iki genç beyin yanına gitti. Yine aynı konuda konuşmaya daldılar. Genç hanım bir iki kez dönüp omzunun üzerinden bana baktı.

Orada durmanın hiçbir gereği olmadığını bilmeme karşın, porselenleriyle gerçekten ilgileniyormuşum gibi görü-

neyim diye, tezgâhın önünde biraz daha oyalandım. Sonra usulca dönüp kermesin ortasına doğru yürüdüm. İki peniyi cebimdeki altı peninin üstüne bıraktım. Galerinin bir ucundan ışıkların kapatıldığını söyleyen bir ses duydum. Salonun yukarı bölümü karanlığa gömülmüştü artık.

Karanlığa dalıp gitmişken, kendimi boşunalıkta sürüklenen ve alaya alınan bir yaratık gibi hissettim; keder ve öfkeden gözlerim yanıyordu.

Perili Ev

Virginia Woolf

Ne zaman uyanırsan uyan, bir kapı çarpardı. Odadan odaya geçerlerdi, el ele, orayı burayı kaldırıp açarak, emin olmaya çalışarak – bir hayalet çift.

"Buraya bırakmıştık," dedi kadın. Adam da ekledi, "Ah, ama buraya da!" Kadın, "Üst kata," diye mırıldandı. "Ve bahçeye de," diye fısıldadı adam. "Sessiz olalım," dediler, "uyandıracağız onları."

Oysa bizi uyandırdığınız yoktu. Yok, hayır. İnsan, "Onu arıyorlar; perdeyi açıyorlar," diyebilir, sonra da birkaç sayfa daha okuyabilir. Emin olarak, "Buldular işte," deyip kalemi sayfanın kenar boşluğunda durdurabilir. Sonra da, okumaktan yorulunca, kalkıp kendi gözüyle görebilir evde kimselerin olmadığını, kapıların açık durduğunu, yalnızca tahtalı güvercinlerin neşeyle gurladığını ve harman makinesinin çiftlikten gelen homurtusunu. "Niçin geldim buraya? Bulmak istediğim neydi?" Ellerim boştu. "Belki de üst kattadır öyleyse?" Tavanarasında elmalar vardı. O zaman yeniden aşağıya, bahçe hâlâ eskisi gibi, bir tek kitap kayıp çimenlerin arasına düşmüş.

Ama onu oturma odasında bulmuşlardı. Yok asla görünmüyorlardı. Elmaların yansıları, güllerin yansıları pen-

cerelerin camlarındaydı; camlardaki tüm yapraklar yeşildi. Oturma odasına geçecek olsalar, elmanın yalnızca sarı yanı görünüyordu. Ama, az sonra, kapı açılacak olsa, yere yayılacak, duvarlara asılacak, tavandan sarkacak – ne? Ellerim boştu. Halının üstünden bir ardıçkuşunun gölgesi geçti; suskunluğun en kuytu kuyusundan dem çekti tahtalı güvercin. "Güvende, güvende, güvende," diye attı evin nabzı usulca. "Hazine gömülü, oda..." nabız birden durdu. Ah, gömülü hazine miydi?

Az sonra ışık dolgunlaşmıştı. Dışarıda bahçede öyleyse? Ama ağaçlar aylak bir güneş ışınının önüne karanlık ördü. Hep camın ardında yalımlanan o aradığım gün ışını, öyle ince, öyle az rastlanır, yüzeyin altında yitti serinkanlılıkla. Ölümdü cam; ölüm aramızdaydı; önce kadına gelmişti, yüzlerce yıl önce, evi terk etmişti, bütün pencereleri sımsıkı kapatarak; odalar kararmıştı. Adam evden ayrıldı, kadını bıraktı, kuzeye gitti, doğuya gitti, güney göğüne çevrilen yıldızları gördü; evi aradı, Downs'ın[1] aşağılarında buldu. "Güvende, güvende, güvende," diye atıyordu evin nabzı sevinçle. "Hazine sizin."

Rüzgâr ağaçlı yol boyunca esiyor. Ağaçlar bir o yana bir bu yana eğilip boyun büküyor. Ayın ışıkları yağmurda çılgınca sıçrayıp saçılıyor. Ama lambanın ışığı pencereden dosdoğru vuruyor. Mum dimdik ve dingin yanıyor. Evin içinde dolanıyor, pencereleri açıyor, bizi uyandırmamak için fısıldaşarak konuşuyor, köşe bucak mutluluğunu arıyor hayalet çift.

"Burada yatardık," diyor kadın. Ve adam ekliyor, "Binlerce öpücük." "Sabah gözlerini açmak—" "Ağaçların arası gümüş rengi—" "Üst katta—" "Bahçede—" "Yaz geldiğinde—" "Kışın kar zamanı—" Uzaklarda kapılar kapanıyor, kalp atışları gibi usulca çarparak.

Biraz daha yaklaşıyorlar; kapının ağzında duralıyorlar. Rüzgâr diniyor, yağmur camdan aşağıya gümüşsü kayıyor.

Gözlerimiz kararıyor; ardımızda hiçbir ayak sesi duymuyoruz; hayalet pelerinini açmış bir kadın görmüyoruz. Adamın elleri feneri perdeliyor. "Bak," diyor fısıltıyla. "Mışıl mışıl uyuyorlar. Dudaklarında aşk."

Üstümüze eğilip, gümüş lambalarını bize tutarak, uzun uzun bakıyorlar ve derin derin. Öyle duruyorlar uzun uzun. Rüzgâr dümdüz üfürüyor, alev usulca eğiliyor. Ayın yabanıl ışınları yerde ve duvarda kesişiyor ve buluşarak eğik yüzlere vuruyor; derinlere dalmış yüzlere; uykudakileri araştıran ve gizli mutluluklarını arayan yüzlere.

"Güvende, güvende, güvende," diye çarpıyor evin kalbi övünçle. "Onca yıl—" diye ah ediyor adam. "Yeniden buldun beni." "Burada," diye mırıldanıyor kadın, "uyurduk; kitap okurduk bahçede; gülerdik, elmaları yuvarlardık tavanarasında. Buraya bırakmıştık hazinemizi—" Eğiliyorlar, gözlerimin üstündeki örtüleri kaldırıyor ışıkları. "Güvende! güvende! güvende!" diye atıyor evin nabzı deli gibi. Uyanıp, haykırıyorum, "Ah, bu *sizin* gömülü hazineniz mi? Yürekteki ışık."

Bayan Brill

Katherine Mansfield

Pırıl pırıl bir gün olmasına karşın –mavi gökyüzü altın rengi ve kocaman ışık benekleriyle bezenmişti, sanki Jardins Publiques'in üzerine beyaz şarap serpiştirilmiş gibi– Bayan Brill kürkünü sırtına aldığına memnundu. En küçük bir esinti yoktu, ama ağzınızı araladığınızda bir bardak buzlu suyu yudumlamak üzereymişsiniz gibi hafif bir serinlik geliyor ve arada sırada nereden geldiği belirsiz bir yaprak düşüyordu gökyüzünden salına salına. Bayan Brill elini kaldırıp kürküne dokundu. Ne kadar cici! Ona yeniden dokunmak çok hoştu. Onu o gün öğleden sonra kutusundan çıkarmış, naftalinlerini silkelemiş, bir güzel fırçaladıktan sonra, ovalayarak o minicik donuk gözlere yeniden hayat vermişti. "Bana neler oluyor?" diyordu hüzünlü minik gözler. Kırmızı yorganın üstünden kendisine yeniden göz ucuyla baktıklarını görmek ne kadar hoştu!.. Ne ki, siyah bir nesneden oluşan burun örselenmişti. Nasılsa bir darbe yemiş olmalıydı. Zararı yok –vakti gelince azıcık siyah mühür mumu derdine deva olurdu– ille de gerekirse... Küçük yaramaz! Evet, gerçekten de böyle görüyordu onu. Sol kulağının yanı başında kuyruğunu ısıran küçük yaramaz. Sırtından çıkarıp, kucağına yatırmak, okşamak geldi içinden. Ellerinde, kollarında bir ka-

rıncalanma hissettiyse de, yürümekten olmalı diye düşündü. Nefes alırken, göğsünde hafif ve hüzünlü bir şey –hayır, tam olarak hüzünlü değil de– yumuşak bir şey geziniyordu sanki.

Öğleden sonra birçok insan kendini dışarıya atmıştı, geçen pazardan çok daha fazla. Bando da geçen pazardan daha yüksek perdeden, daha neşeli çalıyordu. Nedeni, sezonun açılmış olmasıydı. Çünkü bando yıl boyunca her pazar çalmasına karşın, sezon açılmadan hiç böyle olmazdı. Yalnızca yakınlarına çalar gibi çalarlar, dinleyenler arasında hiç yabancı yoksa nasıl çaldıklarını pek umursamazlardı. Hem bugün şef de yeni bir ceket giymemiş miydi? Ceketin yeni olduğundan Bayan Brill'in kuşkusu yoktu. Bando şefi ayağını yere vurup, öttü ötecek bir horoz gibi kollarını çırptı; yeşil çardakta oturan bandocular da gözlerini notalardan ayırmadan yanaklarını şişirerek çalgılarını üflediler. "İncecikten" bir flüt sesi duyuldu –çok hoş!– parlak damlacıklar döküldü birbiri ardı sıra. Bayan Brill, bunun tekrarlanacağını adı gibi biliyordu. Yanılmadı da; hafifçe başını kaldırıp gülümsedi.

"Özel" yerini onunla paylaşan yalnızca iki kişi vardı: Ellerini kocaman oymalı bir bastonun üstünde kavuşturmuş, kadife ceketli, efendiden bir yaşlı adam ile işlemeli önlüğünün üstünde bir yün yumağıyla dimdik oturan iri bir yaşlı kadın. Konuşmuyorlardı. Bu da Bayan Brill'in hevesini kursağında bırakıyordu, çünkü konuşmalara kulak kabartmayı sabırsızlıkla beklerdi. Dinlemiyormuş gibi yapıp dinlemekte, kendini bir an için de olsa yanı başında sohbet eden insanların yerine geçirmekte eline kimsenin su dökemeyeceğine inanırdı.

Yaşlı çifte yan yan baktı. Belki de birazdan gideceklerdi. Geçen pazar da her zamanki kadar ilginç geçmemişti. Bir İngilizle karısı, adamın kafasında felaket bir hasır şapka, kadının ayaklarında düğmeli potinler. Kadın gözlük takması gerektiğini söyleyip durmuştu; biliyordu, takmak zorundaydı; ama gözlük almak boşunaydı; nasıl olsa kırılacaktı, göz-

lüğün dayandığı görülmüş şey miydi. Adam ise adeta sabır taşıydı. Önermediği gözlük kalmamıştı – altın çerçevelisinden tutun da, sapları kulaklarınızın arkasına geçirilenlere, burun köprüsünün iç kısmında minik plaketler bulunanlara kadar. Yok, hiçbirini beğendirememişti. "Hepsi de burnumdan aşağıya kayar." Bayan Brill kadını sarsalamamak için kendini zor tutmuştu.

Yaşlı çift bankta hâlâ heykel gibi oturuyordu. Ne yapalım, hem ortalıkta seyredilecek o kadar çok insan vardı ki. Çiftler ve gruplar, çiçek tarhları ve bandonun bulunduğu çardağın önünde piyasa yapıyor, durup konuşuyor, selamlaşıyor, sepetini parmaklığa dayamış olan yaşlı dilenciden bir demet çiçek alıyorlardı. Küçük çocuklar da onların arasında itişip kahkahalar atarak koşuşuyorlardı; çenelerinin altındaki büyük beyaz ipek fiyonklarıyla oğlan çocukları, kadifelere ve dantellere bürünmüş, oyuncak Fransız bebeklerinden farksız kız çocukları. Arada sırada da minik bir bacaksız birden ağaçların altından yalpalayarak ortaya fırlıyor, durup etrafa bakındıktan sonra "pat" diye poposunun üstüne oturuveriyordu; annesi de o saat genç bir tavuk gibi ayaklarını kaldırarak kısa adımlarla fırlıyor, çocuğun imdadına yetişirken zılgıtı vermekten de geri kalmıyordu. Bazıları da banklarda ve yeşil iskemlelerde oturuyorlardı, ama bunlar her pazar gelen hemen hemen aynı insanlardı –Bayan Brill'in hep dikkatini çekmişti– hemen hepsinde bir gariplik vardı. Tuhaf, sessiz, hemen hepsi de yaşlı insanlardı; etraflarına sanki karanlık küçük odalarından –hatta dolaplarından!– az önce çıkıp gelmişler gibi bakınıyorlardı.

Çardağın arkasında sarı yaprakları aşağıya eğilmiş ince belli ağaçlar, ağaçların arasından incecik bir çizgi gibi görünen deniz ve mavi göğün ötesinde altın damarlı bulutlar.

Bando, bum-ça, bum-ça! trum-trum! bum-ça! diye çalıyordu.

O sırada kırmızılı iki genç kız geldi, onları mavili iki genç asker karşıladı, gülüşüp kol kola girdiler gittiler. Başlarında tuhaf hasır şapkalarıyla asık suratlı iki köylü kadın, sevimli boz eşeklerini çeke çeke geçip gözden kayboldu. Donuk bakışlı, solgun yüzlü bir rahibe telaşlı adımlarla geçip uzaklaştı. Çok güzel bir kadın göründü, elindeki menekşe demetini yere düşürünce, küçük bir oğlan arkasından koşup demeti uzattıysa da kadın çiçekleri alıp mikropluymuşlar gibi fırlattı attı. Olur şey değil! Bayan Brill, bu davranışı takdir mi etsin, ayıplasın mı, bilemedi! Bu sefer de ermin şapkalı bir kadınla gri giysili bir adam tam önünde karşılaşmasınlar mı. Adam uzun boylu, sağlam yapılı, kellifelli; kadın ise saçları sarıyken aldığı ermin şapkayı takmış başına. Gel gör ki, artık her şey, saçları, yüzü, hatta gözleri bile o külüstür ermin şapkanın rengini almış; yıkanmış eldivenin içinde dudaklarına dokunmak için havaya kalkan eli sarıya çalınan minik bir pençe. Ah, onu gördüğüne o kadar sevinmişti ki – bayram etmişti! Öğleden sonra rastlaşacaklarını bilmişti sanki. Gittiği yerleri, sahilde nasıl gezindiğini anlatmaya başladı. Çok güzel bir gündü – o da öyle düşünmüyor muydu? Hem, belki o da?.. Ama adam başını salladı, bir sigara yaktı, derin bir nefes çekip dumanını ağır ağır kadının yüzüne üfledi ve kadın kıkır kıkır konuşadursun kibriti bir fiskede fırlatıp yürüdü gitti. Ermin şapkalı kadın oracıkta bir başına kalakaldı; yüzünde daha da ışıltılı bir gülümseyiş. Ama bando bile onun neler hissettiğini anlamışçasına daha yumuşak, daha sevecen çalıyor, trampet "Küstah! Küstah!" diye tempo tutup duruyordu. Ne yapacaktı bakalım? Bakalım şimdi ne olacaktı? Bayan Brill'in merakı uzun sürmedi, kadın arkasını döndü, hemen oracıkta başka birini, daha kibar birini görmüş gibi elini kaldırdı ve koşar adım yürüyüp gitti. Bando da yeni bir tempo tutturdu, her zamankinden de daha hızlı, daha neşeli çalmaya başladı; Bayan Brill'in bankında oturan yaşlı çift kalkıp oradan uzaklaştı; müziğe adım uydurmuş,

hoplaya zıplaya ilerleyen uzun favorili garip bir ihtiyar yan yana yürüyen dört kıza çarpınca az daha yere devrilecekti.

Ah, o kadar büyüleyiciydi ki! O kadar eğleniyordu ki! Burada oturup olan biteni seyretmeye bayılıyordu! Bir oyun gibiydi. Tıpatıp bir oyun gibiydi. Arkadaki göğün boyalı bir dekor olmadığına kim inanabilirdi ki? Ama Bayan Brill, burayı bu kadar heyecan verici kılanın ne olduğunu, ancak küçük kahverengi bir köpek minik bir "sahne" köpeği gibi, uyuşturulmuş minik bir köpek gibi olanca ciddiyetiyle hızlı hızlı gelip sonra ağır ağır oradan uzaklaşınca keşfetti. Buradaki herkes sahnedeydi. Yalnızca seyirci değildiler, yalnızca seyretmiyorlardı; oynuyorlardı da. Onun bile bir rolü vardı ve her pazar buraya geliyordu. Bir pazar gelmese mutlaka farkına varırdı biri; ne de olsa gösterinin bir parçasıydı. Ne tuhaf, daha önce hiç böyle düşünmemişti! Hem, her hafta evden aynı saatte çıkmak için titizlenmesinin de –gösteriye geç kalmamak için– İngilizce öğrencilerine pazar öğleden sonraları ne yaptığını anlatırken kendini bir tuhaf hissetmesinin, utangaçlığa kapılmasının da nedeni bu olsa gerekti. Hiç şaşmamalı! Bayan Brill az kalsın yüksek sesle gülecekti. Sahnedeydi. Haftada dört gün öğleden sonraları bahçede uyurken gazete okuduğu yatalak ihtiyar düştü aklına. Pamuk yastıktaki o güçsüz başa, çukura kaçmış gözlere, açık ağza, havaya dikilmiş burna o kadar alışmıştı ki. Adamcağız ölecek olsa haftalarca farkına varmayabilirdi; umurunda olmazdı. Ama kendisine gazete okuyanın bir oyuncu olduğunu birden anlayıvermişti adam! "Bir oyuncu!" Yaşlı baş hafifçe kalkmış, yaşlı gözlerde iki ışık beneği titreşmişti. "Oyuncu musun sen, bakiim?" Bayan Brill de elindeki gazeteyi sanki orada rolünün sözleri varmış gibi şöyle bir düzeltip, nazikçe, "Evet, ne zamandır oyunculuk yapıyorum," demişti.

Bir süre ara vermiş olan bando yeniden çalmaya başladı. Canlı, neşeli bir parça çalıyorlardı, ama yine de insanı ha-

fifçe ürperten bir şey vardı – nasıl söylemeli? – hüzün değil – yok, hüzün değil – insanda şarkı söyleme isteği uyandıran bir şey. Melodi yükseldi, yükseldi, ışıklandı; Bayan Brill'e az sonra herkes, oradaki herkes şarkı söylemeye başlayacakmış gibi geldi. Gülüşerek birlikte yürüyen gençler başlayacaklar ve onlara kararlı ve yürekli erkek sesleri katılacaktı sanki. Ve sonra kendisi, evet kendisi ve banklardakiler de hep birlikte eşlik edeceklerdi –alçak perdeden, fazla yükselip alçalmadan, harikulade– dokunaklı... Bayan Brill'in gözleri doldu ve bütün oradakilere gülümseyerek baktı. Evet, anlıyoruz, anlıyoruz, diye geçirdi aklından – gerçi onların ne anladıklarını bilmiyordu ya.

Tam o sırada bir oğlanla kız gelip daha önce yaşlı çiftin oturduğu yere oturdular. İki dirhem bir çekirdektiler; birbirlerine vurgundular. Esas çocukla esas kız, oğlanın babasının yatından geliyorlardı elbette. Ve hâlâ bir şarkı mırıldanan Bayan Brill o titrek gülümseyişini hiç bozmadan kulak kesildi.

"Hayır, şimdi olmaz," dedi kız. "Burada olmaz, yapamam."

"Neden olmazmış? Bankın öbür ucunda oturan şu salak ihtiyarın yüzünden mi?" diye sordu oğlan. "Ne işi var ki burada – bayılmıyoruz ya ona! Muşmula suratını görmek zorunda mıyız?"

"Sen asıl şu kürküne bak, amma komik," diye kıkırdadı kız. "Aynı kızarmış mezgit gibi."

Oğlan öfke içinde, "Cehenneme kadar yolu var!" diye söylendi. Sonra da, kıza, "Hadi ama, *ma petite chère*..."[1] dedi.

"Hayır, burada olmaz," dedi kız. "*Daha* olmaz."

Bayan Brill eve dönerken fırından bir dilim ballı kek alırdı. Pazar keyfiydi bu onun. Kek bazen bademli, bazen de bademsiz olurdu. İkisinin arasında büyük fark vardı. Bademli

çıkarsa keki eve minik bir hediye, beklenmedik bir sunu gibi götürürdü. Bademli pazarlarda eve kadar zor sabreder, hiç oyalanmadan çaydanlığın altını yakardı.

Ama bugün fırının önünden geçip gitti, merdivenleri çıktı, doğruca küçük karanlık odasına –dolaptan farksız odasına– girdi, kırmızı yorganın üstüne oturdu. Uzun süre öyle oturdu. Kürkü çıkardığı kutu yatağın üstünde duruyordu. Kürkün kopçasını çabucak açtı; bakmadı bile, çabucak kutuya koydu kürkü. Ama tam kutunun kapağını kapatıyordu ki, bir şeyin ağladığını duyar gibi oldu.

ÇEVİRMENİN NOTLARI

HARP MALULÜ

1 1902 yılına kadar yedi yüz yıldan fazla bir süre kullanılan ünlü hapishane.
2 18. yüzyıl sonlarının bir şarkısından.

ALMAN ÖĞRENCİNİN BAŞINDAN GEÇEN

1 İsveçli bilim insanı, filozof ve mistik ilahiyatçı Emmanuel Swedenborg (1688-1772), pek çok bilimsel buluşta bulunduktan sonra sonsuz kavramı üstüne bir kitap yayımlamış, anatomi araştırmalarıyla ruhun ölümsüzlüğünün duyularla algılanmasını sağlamaya yönelmiş, ancak bu çalışmalar derin bir dinsel bunalımla sona ermişti. Mistik varsanılara kapılan Swedenborg, bundan sonra Kitabı Mukaddes'i yorumlamakla, "melekler ve ruhlar dünyasında duyduklarıyla gördüklerini" aktarmakla uğraşmıştı.
2 *Quartier Latin* ya da Latin Mahallesi. Seine nehrinin sol yakasında, Sorbonne Üniversitesi yakınlarında, canlı ortamı, küçük bar ve lokantalarıyla tanınan semt. Adını, ortaçağda eğitim dili Latince olduğundan, bir zamanlar üniversite ve çevresinde yaygın bir biçimde konuşulan Latin dilinden almıştır.
3 Eskiden iş arayan ya da greve giden emekçilerin toplandığı meydan. Ama günümüzde, bir zamanlar burada gerçekleştirilen halka açık idamlarla anımsanır.
4 Paris'in belediye binası.
5 Fransa kralı IV. Henri'nin, Seine nehri üzerindeki en eski köprü olan Pont Neuf'e 1615'te dikilen heykeli 1792'de Fransız Devrimi sırasında yıkılmış, 1818'de yeniden yapılmıştı.

PAPAZIN SİYAH PEÇESİ

1 Kutsal tatil günü.
2 Yazar burada "Goodman Gray" diyor. İngiltere'de Elizabeth çağından başlayarak erkekler için "Goodman", kadınlar için "Goodwife" sıfatları kullanılırdı. Zamanla "Mr." (Bay) ve "Mrs." (Bayan) kullanılır oldu.
3 Matem tülünü de çağrıştırıyor.
4 Hıristiyanlıkta, kilise temsilcilerinin çeşitli konuları tartışmak ya da karara bağlamak üzere toplandığı meclis.

GAMMAZ YÜREK

1 Yazar, burada, "death watch" ya da öykünün ilk yazılışındaki adıyla "death watch beetle" dediği bir böcekten söz ediyor. Türkçedeki karşılığı tahtakurdu, tosböceği ya da oyucuböcek olabilir. Ancak "death watch" İngilizcede ölmekte olan birinin ya da ölünün başında tutulan gece nöbetini de çağrıştırdığı ve eskiden bu böceğin tıkırtılarının bir uğursuzluk işareti olduğuna inanıldığı için, burada "ölüm bekçileri" demeyi yeğledim.

DANIEL ORME

1 Julius LeBlanc Stewart (1855-1919), büyük bölümünü Paris'te geçirdiği sanat yaşamında, büyük boyutlu grup portreleri ve Paris sosyetesinden kadınların portreleriyle tanınmıştır. Amerikalı "şeker kralı" ve sanat koleksiyoncusu William Hood Stewart'ın oğluydu.

2 ABD'nin Florida eyaletinin güneyinde, Meksika Körfezi'nin içine kadar sokulan adalar zinciri.

3 19. yüzyılın başlarında Meksika Körfezi'ndeki ticaret gemilerini haraca kesen ünlü korsan Jean Lafitte (1780-1823).

4 Gat, Filistîlerin beş kraliyet kentinden biridir. Gat adı Eski Ahit'te özellikle Hz. Davud'un öyküsüne ilişkin olarak geçer. Davud'un öldürdüğü Filistî devi Golyat da Gatlıdır. Golyat, Kuran'da ve İslam metinlerinde Câlût adıyla geçer.

5 İngiltere'de yüzyıllardır bekçi köpeği olarak kullanılmasının yanı sıra değişik dönemlerde gösteri amacıyla dövüştürülen iri yapılı köpek soyu. Mastı özellikleri gösteren köpeklerin Asya ve Avrupa'daki varlığına ilişkin kayıtlar İÖ 3000'lere dayanır.

NICODEMUS DODGE VE İSKELET

1 Öteki Protestanlarla aynı inançları paylaşan, ama yalnızca inananların vaftiz edilmesi ve vaftizin de suya daldırma yoluyla yapılması gerektiğine inanan Protestanlar. Baptistler tek bir kilise ya da mezhep oluşturmaz; kilise yönetiminde yerel cemaati tek yetkili sayan kongregasyonel örgütlenme biçimine bağlıdırlar.

2 Stephen Foster'ın (1826-1864) bestelediği, 19. yüzyılda ABD'de çok popüler olmuş bir gezginci ozan şarkısı.

KİLİSE ÇALGICILARININ AYMAZLIĞI

1 İsa'dan önceki dönemlerden beri bilinen ökseotu ağaçların dalları üstünde sarımsı yeşil çalılar halinde büyür. Aralık ayında açan sarı çiçekleri vardır. Pek çok Amerikalı ve Avrupalı Noel tatilinde kapılarına ökseotu dalı asar. Eski bir gelenek uyarınca, bir kadın ökseotunun altında yakalanırsa, bir erkek onu öpebilir. Yüzyıllar boyunca ökseotunun hayat veren ve doğurganlığı artıran bir bitki olduğuna inanılmıştır.

OWL CREEK KÖPRÜSÜNDE BİR OLAY

1 ABD'nin Güney eyaletleri köleliğin kaldırılmasına karşı oldukları için 1860'ta Birleşik Devletler federal hükümeti ve Birlik'ten ayrılma kararı aldılar. Bunun üzerine patlak veren Amerikan İç Savaşı (1861-1865), Güney eyaletlerinin yenilgisi ve köleliğin kaldırılmasıyla sonuçlandı.

2 Amerikan İç Savaşı sırasında Mississippi'deki Corinth kenti stratejik bir noktadaydı. Güney eyaletlerinin Konfederasyon ordusu tarafından savunulan bu kent, 1862'de bir ay süren bir kuşatma sonunda General Ulysses S. Grant komutasındaki Kuzey eyaletlerinin Birlik ordusu tarafından ele geçirilmişti.

3 Güneyli ağzında Kuzeyli asker.
4 Rüzgâr esintisiyle ses veren telli çalgı.

KEDİ RESİMLERİ YAPAN ÇOCUK

1 Eski Çin ve Japonya'da, yazı yazmakta kullanılan mürekkep, lamba isinin bir tutkal ya da zamklı çözeltiyle öğütüldükten sonra çubuklar halinde dökülüp kurutulmasıyla hazırlanırdı.

CALINE

1 Yöreye özgü bir Fransızcayla "Aşağılarda bir yerlerden..."
2 Yöreye özgü bir Fransızcayla "Tanrı bilir nereye..."
3 17. yüzyılda Kuzey Amerika'nın Atlas Okyanusu kıyısındaki topraklara yerleşen Fransız kolonicilerin soyundan gelenler. 18. yüzyıl ortalarında İngilizler tarafından sınır dışı edilen binlerce Fransız kökenli Arcadialı, Fransızların yönetimindeki Louisiana'ya yerleşmişti.
4 Özellikle sokak satıcılarının iyi müşterilere fazladan verdikleri küçük armağanlar. İngilizceye Louisiana Fransızcasından girmiştir.

ARABACININ KOLTUĞUNDAN

1 İsrail kralı Amri'nin oğlu Ahab döneminde (İÖ 874-853) İsrail Krallığı'nın Damaskos (Şam) ve Asur sınırında görevli savaş arabaları birliğinin komutanıydı. İÖ 842'de İsrail kralı oldu.
2 Yahudi, Hıristiyan ve İslam geleneklerinde, insan, hayvan ya da kuş özellikleri taşıyan kanatlı göksel yaratık ve arşın (Tanrı'nın tahtının) taşıyıcısı.
3 Kadın giysilerinde kullanılan bir tür desenli ince keten-ipekli kumaş.
4 Açık hava, kır.

AÇIK PENCERE

1 Balkon, teras ya da bahçeye açılan camlı ve çift kanatlı kapı. İlk kez Fransa'da ortaya çıktığı ve bir tür pencere görevi gördüğü için bu adı almıştır.

YÜZÜ DÖNÜK

1 Amerikan İç Savaşı sırasında Birlik ordusunda görev yapan seçkin taburlardan biri. Bu taburdaki keskin nişancıların görevi, düşman subay ve astsubaylarını uzaktan vurmaktı.

MAHŞERİN ÜÇ ATLISI

1 İngilizcede "pond", "havuz" anlamına gelir.
2 Prusya Kralı I. Wilhelm'in, 13 Temmuz 1870'te tatilini geçirmekte olduğu Ren Bölgesi'ndeki Ems kentinden Şansölye Otto von Bismarck'a gönderdiği telgraf. Bismarck'ın özellikle Fransa'yı kışkırtacak bölümleri seçerek açıkladığı telgraf metni, Fransız-Alman Savaşı'nın (1870-71) başlamasına yol açmıştı.

3 Eski Yunan mitologyasında, insanüstü müzik yetenekleri olduğuna inanılan Orpheus, bir Dionysos ayininde rakip tanrı Apollon'a tapındığı için, ayinde esriyip kendinden geçen Mainad'lar tarafından öldürülür. Ama onun adına kurulan kehanet merkezi, Delphoi'deki kehanet merkezinden de ünlü bir duruma gelir.

4 Arthur efsanesini oluşturan romanslarda, kusursuz şövalyeliğin temsilcisi.

5 Oymabaskılarıyla tanınan Belçikalı ressam ve grafik sanatçısı Félicien Rops (1833-1898).

6 Yahudi, Hıristiyan ve İslam geleneklerinde, insan, hayvan ya da kuş özellikleri taşıyan kanatlı göksel yaratık ve arşın (Tanrı'nın tahtı) taşıyıcısı. Hıristiyan inancında en yüksek melekler arasında sayılırlar. İslam inancına göre de kerubiler (kerubiyun) İblis'in ulaşamayacağı bir gök katında Allah'a hamd ederler.

YUMURTA

1 ABD'nin 20. başkanı James Garfield (1831-1881).

2 "Rab Tanrı, Aden bahçesine bakması, onu işlemesi için Âdem'i oraya koydu. Ona, 'Bahçeden istediğin ağacın meyvesini yiyebilirsin' diye buyurdu, 'Ama iyiyle kötüyü bilme ağacından yeme. Çünkü ondan yediğin gün kesinlikle ölürsün.' " Kutsal Kitap, Yaratılış, 2:16-17.

ARABY

1 Öyküde sözü edilen Doğu temalı kermesin adı "Araby", dönemin İngiliz edebiyatında "Arabistan"ın şiirsel karşılığıydı. Avrupa, 19. yüzyıl boyunca Doğu'yu egzotizm, şehvet ve olağanüstü zenginlik imgeleriyle yüklü bir aşk, macera ve düşlem diyarı olarak görmüştü. 1894 yılının mayıs ayında, Dublin'deki büyük bir binada, yerel bir hastaneye yardım sağlamak amacıyla "Araby: Grand Oriental Fête" adı altında bir kermes kurulmuştu. O günlerde James Joyce Dublin'de on iki yaşında bir çocuktu.

2 Joyce, bu öyküde "kahverengi"ni, Dublin kentinin verdiği hüzün ve kasveti vurgulamak için olsa gerek, birkaç kez kullanıyor.

3 Tarihsel romanın kurucularından sayılan Walter Scott'un (1771-1832), 1820'de yayımlanan *The Monastery* (Manastır) adlı romanının devamı niteliğinde aynı yıl basılan *The Abbot* (Başkeşiş), İskoçya Kraliçesi Mary (1542-1587) döneminde geçer. Romanın başkişisi Roland Graeme, "Araby" öyküsünün anlatıcısı gibi akrabaları tarafından büyütülmüş bir gençtir.

4 İngiliz Fransisken rahibi Pacificus Baker'ın (1695-1774) 1761 yılında yayımlanan kitabı.

5 Fransa'da "güvenlik polisi"nin kurulmasında önemli rol oynayan serüvenci ve dedektif Eugène François Vidocq'un (1775-1857) ilk kez 1828-29 yıllarında *Mémoires de Vidocq* (Vidocq'un Anıları) adıyla yayımlanan kitabı. Balzac'ın, romanlarındaki en canlı karakterlerden biri olan Vautrin'i yaratırken Vidocq'tan esinlendiği söylenir.

6 Jeremiah O'Donovan (1831-1915), İrlanda'daki İngiliz egemenliğini yıkmak için savaşım veren bir devrimciydi. Lakabı "Dynamite Rossa"ydı (Kızıl Dinamit).

7 Sokak şarkıcılarının, dinleyici toplamak için, "Hadi gelin yiğit İrlandalılar, şarkıma kulak verin" diye başladıkları halk şarkısı ya da balad.

8 Hıristiyanlıkta, Hz. İsa'nın, Son Akşam Yemeği'nde ekmek ve şarabı kendi bedeni ve kanı olarak havarilerine sunduğu Komünyon ayininde kullandığı kâse. Kutsal Kâse efsaneleriyle büyülü bir anlam kazanmıştır. Arthur efsanesini oluşturan öykü ve romanslarda Kral Arthur ile şövalyeleri Kutsal Kâse'nin peşine düşerler.

9 Farmasonlar Victoria dönemindeki Protestan Dublin'in iş hayatında son derece etkiliydiler. Katolikler tarafından tanrıtanımazlık, Katolik düşmanlığı ve Protestan yobazlığıyla suçlanıyorlardı.

10 O dönemde, dindar insanlar topladıkları posta pullarını koleksiyonculara satarlar, elde ettikleri geliri kiliselere bırakırlardı.

11 Victoria döneminin tanınmış İrlandalı şair ve romancısı Caroline Norton'ın (1808-1877) o sıralar çok popüler olan bir şiiri.

12 İki şilin değerinde gümüş para.

13 Batı Avrupa'da 19. yüzyıl sonlarıyla 20. yüzyıl başlarında yaygınlık kazanan bir tür şarkılı gazino. Kabarelerden ve müzikhollerden farklı olarak açık havada yer alan Café Chantant'larda küçük çalgıcı toplulukları popüler müzik yaparlardı. Bu müzik, neşeli, hatta bazen açık saçıktı, ama kabare geleneğinin tersine politik ya da muhalif değildi. 20. yüzyılın ilk yıllarında İstanbul'un Pera semtinde de açılan kafeşantanlardan Ahmed Rasim ve Sermet Muhtar Alus anılarında söz ederler.

PERİLİ EV

1 İngiltere'nin güneyindeki çimen kaplı dağlar.

BAYAN BRILL

1 Küçük sevgilim.

Yazarlar

Oliver Goldsmith (1728-1774)

Bugün okuduğumuzda, bu İrlandalı yazarın 18. yüzyılın ikinci yarısında İngiltere ve Avrupa uygarlığını biçimlendiren güçleri keskin bir bakışla kavradığını görürüz. Britanya İmparatorluğu'nun temelini atan denizaşırı askeri girişimlerin övünülecek bir yanı olmadığı kanısındaydı. Bu yaklaşımının izleri, bu seçkiye aldığım "Harp Malulü" (1770) adlı öyküde de görülür. Ünlü romanı *Wakefield Papazı* 1766'da yayımlanmıştı.

Washington Irving (1783-1859)

Amerikan edebiyatının öncülerinden. En ünlü yapıtı *Bay Geoffrey Crayon'ın Not Defteri*'nde yer alan "Uykulu Kuytu Menkıbesi" ve "Rip Van Winkle" gibi öyküleriyle Amerikan gotik edebiyatının ilk örneklerinden bazılarını verdi. 1824'te yayımlanmış olan *Bir Gezginden Masallar* adlı kitabında yer alan ve elinizdeki seçkide sunduğum "Alman Öğrencinin Başından Geçen" adlı kısa öyküsü de Amerikan gotiğinin güzel bir örneği.

Nathaniel Hawthorne (1804-1864)

Alegorik ve simgesel öykülerde ustalaşmış ABD'li romancı ve öykü yazarı. Bu kitaba aldığım "Rahibin Siyah

Peçesi" adlı kısa öyküsü, 1837'de kendi adıyla yayımlanan ilk yapıtı *Bilinen Öyküler*'den. Püriten topluluğun ahlak anlayışı yüzünden ayrı kalan ve ancak mezarda birleşen iki sevgilinin öyküsünü anlattığı, en tanınmış yapıtı *Kızıl Damga*'nın (1850) "kasvetli" havası, "Papazın Siyah Peçesi"nde de görülür.

Edgar Allan Poe (1809-1849)

ABD'li şair, öykü yazarı, eleştirmen. Gizem ve korku edebiyatının gelişiminde büyük etkisi oldu. Modern polisiye türünün ilk örneklerinden "Morgue Sokağı Cinayeti" adlı uzun öykü ve Amerikan şiirinin başyapıtlarından "Kuzgun" en ünlü yapıtları. Elinizdeki güldestede yer alan "Gammaz Yürek" öyküsü (1843), pek çoklarınca bir gotik edebiyat klasiği sayılır. Poe'nun Avrupa'da tanınmasında Baudelaire ve Mallarmé'nin rolü büyük.

Herman Melville (1819-1891)

ABD'li romancı, öykücü ve şair. *Moby Dick* (1851) adlı romanında, bir balinanın peşine düşen ve sonunda onun tarafından öldürülen Kaptan Ahab'ın öyküsünü anlatırken, daha derin bir düzeyde, insan ruhunun yenilgi ve yengilerini, yaratıcı ve öldürücü dürtülerin iç içeliğini olağanüstü bir anlatımla irdeledi. "Daniel Orme" öyküsü, kimi eleştirmenlerce, kendisi de bir denizci olan Melville'in simgesel otoportresi olarak yorumlanır.

Mark Twain (1835-1910)

Çocukluk ve gençlik serüvenlerini konu aldığı *Tom Sawyer'ın Maceraları* ve *Huckleberry Finn'in Maceraları*'nın

yazarı. Roman ve öykülerindeki zekilik ve yergi ustalığıyla büyük üne erişti. Yaygınlıkla bir çocuk ve gençlik edebiyatı yazarı olarak görülmesine karşın, pek çoklarınca "çağının en büyük Amerikalı mizahçısı" diye nitelenmekle kalmadı, William Faulkner tarafından da "Amerikan edebiyatının babası" olarak tanımlandı.

Thomas Hardy (1840-1928)

İngiltere'nin güneybatısındaki düşsel "Wessex" bölgesinde geçen romanlarıyla tanınan yazar ve şair. Dilimize genellikle *Tess* diye çevrilen *Tess of the d'Ubervilles* (1891) ve *Asi Kalpler* adıyla çevrilen *Jude the Obscure* (1895), birçoklarınca en iyi romanları sayılır. Bu seçkiye aldığım "Kilise Çalgıcılarının Aymazlığı" ise, Hardy'nin belki de ilk kez özgün sesini yakaladığı *Under the Greenwood Tree* [Defne Ağacının Altında] (1872) adlı kısa romanından, başlı başına öykü tadında bir bölüm.

Ambrose Bierce (1842-1914)

Gazeteci, yergi ve mizah yazarı. Ölüm ve korku izleklerine dayanan acı-alaycı öyküleriyle, Amerikan edebiyatının belki de en özgün yazarlarından biri. Amatör şairlerden din görevlilerine, soysuz siyasetçilerden vurgunculara, ikiyüzlülere yağdırdığı eleştiri okları, 1906'da yayımlanan ve alaycı tanımlardan oluşan *Şeytanın Sözlüğü*'nde olanca inceliğiyle yer buldu.

Lafcadio Hearn (1850-1904)

Yunanistan'ın İon Adaları'ndan Levkas'ta doğdu, Dublin'de büyüdü, İngiltere ve Fransa'da öğrenim gördü,

ABD'ye göç etti, 1890'da Japonya'ya yerleşti, Koizumi Yakumo adıyla Japon yurttaşı oldu. Japon kültürü ve edebiyatının Batı'da tanınmasına büyük katkıda bulundu. 1904'te yayımlanan *Kvaidan: Tuhaf Şeylere Dair Öyküler*'de, Japon söylenceleri ve hayalet öykülerinden esinlendiği doğaüstü öykülerini ve *haiku* çevirilerini topladı. Elinizdeki kitaptaki "Kedi Resimleri Yapan Çocuk" da, Hearn'ün, Hasegava Takeciro'nun *Japon Peri Masalları* derlemesindeki bir öyküsünden özgürce yaptığı bir çeviri.

Kate Chopin (1851-1904)

New Orleans kültürünü işlediği yapıtlarıyla tanınan ABD'li roman ve öykü yazarı. Kadın özgürlüğü konusunda sonraki feminist edebiyatçılara öncülük etti. *Uyanış* (1899) adlı romanı, cinsel konulardaki açıksözlülüğü yüzünden büyük tepki gördü. Öykülerinde, yöresel özelliklerden, daha çok kadın-erkek ilişkilerini açığa çıkarmak için yararlandı.

Oscar Wilde (1854-1900)

İrlandalı oyun yazarı, romancı, öykücü ve şair. 1890'ların başında Londra'nın en popüler oyun yazarlarından biriydi. Tek romanı *Dorian Gray'in Portresi*'nde (1891), gotik romanın doğaüstü öğeleriyle Fransız dekadan edebiyatının "büyük günahlarını" birleştiriyordu. Ölümünden sonra yayımlanan *De Profundis* (1905), Alfred Douglas'la eşcinsel ilişkisi sonucunda atıldığı hapishaneden yazılmış, ruhsal yolculuğunu dile getiren bir mektup niteliğindedir. Bu kitapta yer verdiğim ve alegorik bir aşk, özveri ve bencillik öyküsü olan "Bülbül ile Gül" ise, *Mutlu Prens ve Başka Masallar*'dan (1888) alınmıştır.

O. Henry (1862-1910)

Kısa öykü sanatının en büyük ustalarından. Döneminde, "Amerikan edebiyatının Maupassant'ı" olarak tanımlandı. Zekâ ürünü öykülerinde sözcük oyunları, canlı karakterler ve beklenmedik sonlar ağır basar. Yirminci yüzyıl başlarının New York kentinde geçen birçok kısa öyküsünde kâtipler, tezgâhtarlar, polis memurları, kadın garsonlar gibi sıradan insanları anlatır.

Saki [H. H. Munro] (1870-1916)

Edward dönemindeki toplum yaşamını kıvrak bir zekâ ve olağanüstü bir yaratıcılıkla betimlediği öyküleriyle ünlü İskoç yazar. "Saki" takma adını, Ömer Hayyam'ın rubailerinde geçen "sâki"den aldığı ileri sürülür. I. Dünya Savaşı'nda siperde bir Alman keskin nişancı tarafından vurulmadan hemen önce yanındaki arkadaşına, "Söndür şu lanet sigarayı!" dediği söylenir. Bu seçkideki "Açık Pencere" adlı öyküsü pek çok antolojide yer almıştır.

Stephen Crane (1871-1900)

ABD'li romancı, öykü yazarı, şair ve gazeteci. *Sokak Kızı Maggie* (1893) ve *Cesaret Madalyası* (1895) gibi romanları ve kısa öyküleriyle tanınır. Vahşi savaş ortamında gerçeği arayan genç bir askeri anlattığı *Cesaret Madalyası*'nda, İç Savaş'ı ilk kez romantik olmayan bir tutumla ele aldı ve dönemin savaş romanı geleneğini değiştirdi. Elinizdeki seçkide yer verdiğim "Yüzü Dönük" öyküsü de Crane'in bu yaklaşımının güzel bir örneği.

G. K. Chesterton (1874-1936)

İngiliz eleştirmen, şair, denemeci, romancı ve öykücü. Alegorik romanı *Bay Perşembe* (1908) çok tutuldu. Dedektif papaz Brown'ı konu alan dizi romanları ise, romanla toplumsal eleştiriyi ustaca kaynaştırdığı yapıtlardır. Borges'in, "Belki de hiçbir yazar bana onun yaşattığı kadar mutlu saatler yaşatmamıştır," dediği Chesterton'ın bu kitapta yer verdiğim "Mahşerin Üç Atlısı" adlı öyküsü, ölümünden bir yıl sonra yayımlanan ve son öykülerini içeren *Bay Pond'un Tezatları* adlı yapıtından.

Jack London (1876-1916)

ABD'li romancı, öykü yazarı, gazeteci, toplumsal eylemci. İki büyük romanından *Martin Eden*'da (1909) kendi yaşamöyküsünden yola çıkarken, gelecekle ilgili ürkütücü fantezisi *Demir Ökçe*'yle (1907) distopya edebiyatının ilk örneklerinden birini verdi. Pek çok öyküsünde altın arayıcıların serüvenlerini ve yabanın çekiciliğini anlattı. ABD'nin uluslararası üne erişen ve yapıtlarından büyük gelir elde eden ilk yazarlarındadır. Bu seçkide sunduğum "Savaş" adlı kısa öyküsü, *The Night-Born* (1913) adlı kitabından.

Sherwood Anderson (1876-1941)

İki Dünya Savaşı arasında Amerikan edebiyatını, özellikle kısa öykü tekniğini derinden etkiledi. Adını duyurduğu *Winesburg, Ohio* (1919) en iyi yapıtlarından biri sayılır. 1932'de yayımlanan *Beyond Desire*'da, Güney'deki dokuma işçilerinin mücadelesini anlattı. Gündelik konuşma diline dayanan düzyazı üslubuyla Hemingway gibi yazarlar üstünde etkili oldu. Elinizdeki seçkideki "Yumurta" adlı öykü,

Anderson'ın en başarılı yapıtlarından biri olarak kabul edilen *The Triumph of the Egg*'den (1921).

James Joyce (1882-1941)

İrlandalı romancı, öykü yazarı, şair ve eleştirmen. İlk romanı *Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi* (1916), sonraki romanlarında geliştireceği anlatım tekniklerinin izlerini taşıyordu. *Ulysses* (1922) ve dilimize *Finnegan'ın Vahı* adıyla çevrilen *Finnegans Wake* (1939) gibi yapıtlarındaki deneysel dil kullanımı ve yepyeni anlatım teknikleriyle geleneksel roman anlayışını altüst etti. 1914'te yayımlanan *Dublinliler*'de ise İrlanda'yla ilgili öyküleri yer alıyordu. Buradaki "Araby" adlı kısa öykü de bu kitaptan.

Virginia Woolf (1882-1941)

İngiliz yazar ve eleştirmen. 20. yüzyılın en etkili yenilikçilerinden. *Mrs. Dalloway* (1925), *Deniz Feneri* (1927), *Orlando* (1928) ve *Kendine Ait Bir Oda* (1929) hem okurlarını, hem de edebiyat çevrelerini derinden etkiledi. 1931'de yayımlanan *Dalgalar* adlı romanında bilinç akışı tekniği üstünde yoğunlaştı. Aynı zamanda döneminin en önemli eleştirmenlerindendi. Ruhsal bir bunalım sonucu canına kıydı. Bu seçkimizdeki "Perili Ev" öyküsü, ölümünden sonra, 1944'te yayımlanan *Perili Ev ve Başka Kısa Öyküler* adlı kitaptan.

Katherine Mansfield (1888-1923)

Yeni Zelanda doğumlu İngiliz öykü yazarı. Psikolojik çatışmalar üzerinde odaklanan, incelikle işlenmiş öykülerinin örtülü anlamı ve gözlem derinliği Çehov'un etkisini yansıtır.

Kısa öykünün bir edebiyat türü olarak gelişmesine önemli katkılarda bulundu. 1920'de yayımlanan *Bliss* (Mutluluk) adlı kitabı, Mansfield'in tipik öykülerini içerir. Bu seçkiye aldığım "Bayan Brill" adlı öyküsünün de yer aldığı *Garden Parti* (1922) ile ustalığının doruğuna erişmiştir.

Modern Klasikler Dizisi - 85

Öykü, dünyanın en eski sanatlarından biri. İnsanlar, en eski çağlardan başlayarak birbirlerine öykü anlatmadan edememişler. Homeros destanlarından Kutsal Kitaplara, *Binbir Gece Masalları*'ndan *Decameron*'a pek çok yapıt da, söylenceler ve masallar da hep öyküler anlatır bize. Yüzyılların imbiğinden süzülen kısa öykünün apayrı bir edebiyat türü olarak günümüzdeki biçimine bürünmesi ise 19. yüzyılı bulur.

Celâl Üster'in yıllar içinde belleğinde iz bırakmış kısa öyküleri bir araya getirdiği bu seçki, İngiliz ve Amerikan edebiyatının büyük ustalarının yapıtlarından bir güldeste. Edgar Allan Poe, Herman Melville ve O. Henry'den Chesterton, James Joyce, Oscar Wilde, Virginia Woolf ve Katherine Mansfield'e, öykü sanatının 19. yüzyıldan 20. yüzyıla evrilişinden bir kesit.

Kısa öykünün en güzel örnekleri Üster'in kotardığı yetkin çevirileriyle dilimizde hayat buluyor.

Celâl Üster, İngiliz Erkek Lisesi, Robert Academy ve İÜ Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğrenim gördü. 1983'te George Thomson'ın *Tarihöncesi Ege* adlı kitabının çevirisiyle Azra Erhat Çeviri Ödülü'ne değer görüldü. 1970'lerin başından bu yana aralarında Robert Louis Stevenson, Yaroslav Haşek, George Orwell, Juan Rulfo, Iris Murdoch, Maria Antonietta Macciocchi, Mario Vargas Llosa, Roald Dahl, Jorge Luis Borges, Paulo Coelho ve John Berger'ın yapıtlarının da bulunduğu 80'e yakın kitabı dilimize çevirdi. Uzun yıllar *Cumhuriyet* gazetesinin Kültür editörlüğünü üstlendi.

9 786053 328919

KDV dahil fiyatı
12 TL